

FORMY ORAZ WSPÓŁPRACA W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY W POLSCE ORAZ USA

KAROL STRZAŁA

KAROL STRZAŁA

**FORMY ORAZ WSPÓŁPRACA
W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA
PRANIU PIENIĘDZY
W POLSCE ORAZ USA**

Formy oraz współpraca w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce oraz USA

Karol Strzała (Uczelnia Łazarskiego, ORCID: 0000-0002-7883-0771)

Recenzenci:

dr Piotr Stolarczyk

dr Michał Pienias

Redaktor prowadząca: Aleksandra Szudrowicz

Opracowanie językowe: Katarzyna Piątek

Opracowanie graficzne i projekt okładki: Kamil Potęga Studio *graxpa*

DOI 10.26399/978-83-66723-93-1

ISBN 978-83-66723-94-8

e-ISBN 978-83-66723-93-1

© Copyright by Uczelnia Łazarskiego 2025

© Copyright by Uczelnia Łazarskiego 2025

Wydanie 1

Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa 2025

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
----------------------	----------

WSTĘP	11
--------------	-----------

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Istota i pojęcie prania pieniędzy	15
--	-----------

1.1	Pranie pieniędzy w ujęciu historycznym	15
1.2	Pojęcie prania pieniędzy	18
1.3	Pranie pieniędzy a finansowanie terroryzmu	19
1.4	Pranie pieniędzy jako forma działania zorganizowanej grupy przestępczej	22
1.5	Techniki i metody prania pieniędzy	23
1.6	Fazy prania pieniędzy	25
1.7	Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy – informacje ogólne	31
1.8	Podsumowanie	34

ROZDZIAŁ DRUGI

Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz wpływ zjawiska na gospodarkę Polski	37
---	-----------

2.1	Wprowadzenie	37
2.2	Akty prawne obowiązujące w Polsce	39
2.3	Organy biorące udział w procesie przeciwdziałania praniu pieniędzy	86
2.4	Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce	91
2.5	Wpływ prania pieniędzy na gospodarkę Polski	94
2.6	Podsumowanie	107

ROZDZIAŁ TRZECI

Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz wpływ zjawiska na gospodarkę USA	111
3.1 Wprowadzenie	111
3.2 Główne akty prawne i instytucje AML w USA	112
3.3 Wpływ zjawiska prania pieniędzy na gospodarkę USA	134
3.4 Gospodarki Polski i USA a pranie pieniędzy – porównanie	140
3.5 Podsumowanie	142

ROZDZIAŁ CZWARTY

Wymiana informacji podatkowych między Polską a USA	143
4.1 Wprowadzenie	143
4.2 Umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania	145
4.3 Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych	148
4.4 Foreign Accounts Tax Compliance Act (FATCA)	152
4.5 Polska ustawa o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami	159
4.6 Podsumowanie	167

ZAKOŃCZENIE	171
--------------------	------------

Bibliografia	175
---------------------	------------

I Literatura przedmiotu	175
II Akty prawne	182
III Źródła internetowe	188

Streszczenie	191
---------------------	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

ABW	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AI	Artificial Intelligence (sztuczna inteligencja)
AML	Anti-Money Laundering (przeciwdziałanie praniu pieniędzy)
AMLA	Anti-Money Laundering Authority (Europejski Urząd ds. Zwalczania Prania Pieniędzy)
AMLR	Anti-Money Laundering Regulation (rozporządzenie w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy)
BEPS	Base Erosion Profit Shifting (erozja podstawy opodatkowania i transfer zysków)
BOI	Beneficial Owner Information (informacja o beneficjencie rzeczywistym)
BSA	Bank Secrecy Act (ustawa o tajemnicy bankowej)
CASP	Crypto-Asset Service Provider (dostawca usług w zakresie kryptoaktywów)
CBA	Centralne Biuro Antykorupcyjne
CbCR	Country-by-Country Reporting (raportowanie według kraju)
CBS KGP	Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji
CCTRs	Continuing Currency Transaction Reports (raporty ciągłych transakcji walutowych)
CDD	Customer Due Diligence (należyta staranność wobec klienta)
CFT	Combatting the Financing of Terrorism (zwalczanie finansowania terroryzmu)
CMIRs	Reports of International Transportation of Currency or Monetary Instruments
CRS	Common Reporting Standard (wspólny standard sprawozdawczości)

CTA	Corporate Transparency Act (dot. jawności beneficjentów rzeczywistych)
CTR	Currency Transaction Report (raport o transakcji walutowej)
DAC	Directive on Administrative Cooperation (Dyrektywa o Współpracy Administracyjnej)
DeFi	Decentralized Finance (finanse zdecentralizowane)
EWG	Europejska Wspólnota Gospodarcza
FATCA	Foreign Account Tax Compliance Act (ustawa dot. ujawniania rachunków zagranicznych przez instytucje finansowe – USA)
FATF	Financial Action Task Force (Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy)
FBARs	Foreign Bank Account Reports (raportowanie rachunków zagranicznych)
FFI	Foreign Financial Institution (zagraniczna instytucja finansowa)
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
FinCEN	Financial Crimes Enforcement Network (amerykańska jednostka FIU)
FIU	Financial Intelligence Unit (jednostka analityki finansowej)
GGR	Gross Gaming Revenue (przychód brutto z gier)
GIIF	Generalny Inspektor Informacji Finansowej
GTOs	Geographic Targeting Orders (nakazy dotyczące transakcji w określonym obszarze geograficznym)
IGA	Intergovernmental Agreement (umowa międzyrządowa)
IRS	Internal Revenue Service (urząd skarbowy USA)
IRTPA	Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act (ustawa o reformie wywiadu i zapobieganiu terroryzmowi – USA)
JAF	Jednostka Analityki Finansowej
k.k.	Kodeks karny
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KYC	Know Your Customer („poznaj swojego klienta”)
LLC	Limited Liability Company (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością)
MDR	Mandatory Disclosure Rules (obowiązek zgłaszania schematów podatkowych)

MiCA	Markets in Crypto-Assets (rozporządzenie UE o rynkach kryptoaktywów)
ML	Machine Learning (uczenie maszynowe)
NBP	Narodowy Bank Polski
NDAA	National Defense Authorization Act (ustawa o autoryzacji wydatków na obronę narodową – USA)
NFT	Non-Fungible Token (niewymienialny token)
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
NMLRA	National Money Laundering Risk Assessment (krajowa ocena ryzyka w zakresie prania pieniędzy – USA)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju)
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
PEP	Politically Exposed Person (osoba zajmująca eksponowane stanowisko polityczne)
PKB	Produkt Krajowy Brutto
RBA	Risk-Based Approach (podejście oparte na analizie ryzyka)
RegTech	Regulatory Technology (technologie regulacyjne)
SAR	Suspicious Activity Report (raport o podejrzanej aktywności)
TFUE	Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Treaty on the Functioning of the EU)
u.p.p.p.	Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime (biuro ONZ ds. narkotyków i przestępczości)
VASP	Virtual Asset Service Provider (dostawca usług w zakresie aktywów wirtualnych)
WTO	World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu)

WSTĘP

Proceder prania pieniędzy jest zaliczany do przestępstw gospodarczych, a jego skala zarówno w Polsce, jak i na świecie pozostaje znacząca, pomimo stosowania coraz bardziej zaawansowanych mechanizmów przeciwdziałania mu i wykrywania go. Zjawisko to uległo ewolucji w ostatnich latach. Obecnie obejmuje nowe metody oraz technologie wykorzystywane przez przestępców, w tym cyfrowe aktywa, zdecentralizowane finanse (DeFi – Decentralized Finance) oraz technologię *blockchain*. Rosnące wykorzystanie płatności anonimowych oraz nieregulowanych podmiotów w systemach finansowych stawia przed instytucjami AML (*Anti-Money Laundering*) oraz regulatorami międzynarodowymi zupełnie nowe wyzwania.

Wraz z postępem społeczno-ekonomicznym oraz technologicznym nasilają się zjawiska przestępcze, zwłaszcza w zakresie prania pieniędzy w cyberprzestrzeni. O ile tradycyjne techniki prania pieniędzy, takie jak *smurfing*, wykorzystywanie rachunków bankowych podstawionych osób („słupów”) czy handel nieruchomościami, nadal pozostają istotne, to szczególne zagrożenie stanowi rozwój nowych technologii umożliwiających maskowanie przepływu środków finansowych. Miksery kryptowalutowe, anonimowe portfele oraz systemy *peer-to-peer* pozwalają na przeprowadzanie nielegalnych transakcji w sposób znacznie trudniejszy do wykrycia.

Według szacunków ONZ roczna wartość pranych pieniędzy na świecie wynosi od 2% do 5% globalnego PKB, co przekłada się na sumę od 800 milionów do 2 bilionów dolarów rocznie¹. W ostatnich latach liczba wykrywanych przypadków znacznie wzrosła, a wpłynęło na to m.in.:

1 E. Eifrem, *How Graph Technology Can Map Patterns to Mitigate Money-Laundering Risk*, „Computer Fraud & Security”, 2019, 10, [https://doi.org/10.1016/s1361-3723\(19\)30105-8](https://doi.org/10.1016/s1361-3723(19)30105-8).

- ▶ wprowadzenie VI Dyrektywy AML w Unii Europejskiej (AMLD6, 2018/1673/UE);
- ▶ uchwalenie w USA ustawy AML Act 2020;
- ▶ zaostrenie rekomendacji FATF (Financial Action Task Force – Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy) dotyczących kryptowalut i usług związanych z aktywami cyfrowymi (VASP – Virtual Asset Service Provider).

Od 31 maja 2024 r. punkt ciężkości europejskiej polityki AML/CFT (Combating the Financing of Terrorism – zwalczanie finansowania terroryzmu) przeniósł się na tzw. Pakiet 2024, obejmujący Rozporządzenie (UE) 2024/1624 (AMLR – Anti-Money Laundering Regulation), nową Dyrektywę AML 2024/1640 (która zastępuje AMLD4–AMLD6) oraz Rozporządzenie (UE) 2024/1620 ustanawiające Europejski Urząd ds. Zwalczania Prania Pieniędzy i Finansowania Terroryzmu (AMLA – Anti-Money Laundering Authority). Pakiet ten wprowadza jednolite, bezpośrednio stosowane normy, rozszerza katalog instytucji obowiązanych o platformy usług kryptoaktywów (CASP – Crypto-Asset Service Provider) oraz nakazuje implementację zaawansowanych narzędzi analitycznych opartych na sztucznej inteligencji.

Równolegle Stany Zjednoczone wdrażają ustawę Corporate Transparency Act (CTA), która od 2024 r. zobowiązuje spółki do ujawniania beneficjenta rzeczywistego przed FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network). Uzupełnia to regulacje AML Act 2020 i wzmacnia ramy sankcyjne wobec podmiotów wspierających pranie pieniędzy kryptowalutami.

Pomimo wzrostu skuteczności regulacji przestępcy dostosowują swoje metody do nowych warunków rynkowych. Kluczowe obszary wykorzystywane do prania pieniędzy to obecnie np.:

- ▶ DeFi i kryptowaluty – zdecentralizowane giełdy umożliwiają anonimowe transakcje;
- ▶ handel sztuką i NFT (Non-Fungible Token) – aktywa cyfrowe stają się nowym sposobem ukrywania nielegalnych środków;
- ▶ platformy hazardowe i gamingowe – gry online pozwalają na szybkie transfery pieniędzy między użytkownikami.

Walka z praniem pieniędzy wymaga zintegrowanych działań międzynarodowych. Nowym elementem tej współpracy jest planowana dyrektywa DAC8

(Directive on Administrative Cooperation), poszerzająca zakres automatycznej wymiany informacji o dane o transakcjach w aktywach cyfrowych i na platformach internetowych. W odpowiedzi na rosnące zagrożenia powołano nowe instytucje i podjęto kroki legislacyjne na poziomie globalnym – m.in.:

- ▶ W 2021 roku Unia Europejska zapowiedziała utworzenie Europejskiego Urzędu ds. Zwalczania Prania Pieniędzy (AMLA – Anti-Money Laundering Authority), który ma centralizować nadzór nad sektorem finansowym i wspierać wymianę informacji².
- ▶ FATF (Financial Action Task Force) wprowadziła tzw. Travel Rule, zobowiązującą dostawców usług kryptowalutowych do rejestrowania i raportowania transakcji³.
- ▶ FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network, USA) nałożyła pierwsze sankcje na miksery kryptowalutowe, uznając je za narzędzia prania pieniędzy⁴.

Niniejsza praca składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy przedstawia istotę mechanizmów prania pieniędzy, podstawowe techniki oraz ewolucję metod wykorzystywanych przez przestępców. Uwzględniono najnowsze rozwiązania technologiczne – m.in. miksery kryptowalutowe, transakcje NFT, zdecentralizowane finanse (DeFi) oraz schematy wykorzystujące sztuczną inteligencję i automatyzację. Rozdział drugi omawia system przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce po wdrożeniu Pakietu AML/CFT z 31 maja 2024 r. (Rozporządzenie AMLR 2024/1624, Dyrektywa AML 2024/1640 i utworzenie europejskiego urzędu AMLA). Zaprezentowano dostosowanie ustawy AML z 2018 r. do nowych wymogów, w tym rozszerzenie katalogu instytucji obowiązanych o dostawców usług kryptoaktywów (CASP), obowiązki rejestru beneficjentów rzeczywistych oraz wykorzystanie narzędzi RegTech/AI (Regulatory Technology / Artificial Intelligence) w procesach KYC (Know Your Customer). Rozdział trzeci analizuje system AML w Stanach Zjednoczonych w świetle AML Act 2020 oraz Corporate Transparency Act (CTA) 2024, które

2 G. Pavlidis, *The Birth of the New Anti-Money Laundering Authority: Harnessing the Power of EU-Wide Supervision*, „Journal of Financial Crime”, 2024, 2(31), <https://doi.org/10.1108/jfc-03-2023-0059>.

3 C. Lee i in., *Design of Blockchain-based Travel Rule Compliance System*, 2022, 2022 IEEE International Conference on Blockchain and Cryptocurrency (ICBC), <https://doi.org/10.48550/arXiv.2204.13508>, s. 1–3.

4 E. Esoimeme, *Ehi's Predictions for the Anti-Money Laundering Sector in 2021*, SSRN 2020, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3752074>.

ustanowiły federalny rejestr beneficjentów rzeczywistych (Beneficial Owner Information – BOI) prowadzony przez FinCEN, zastrzyżyły sankcje wobec podmiotów wspierających pranie pieniędzy kryptowalutami i wprowadziły szeroką cyfryzację nadzoru. Rozdział czwarty poświęcony jest współpracy międzynarodowej – od modelu FATCA/IGA (Foreign Account Tax Compliance Act / Intergovernmental Agreement), poprzez standard CRS (Common Reporting Standard) i kolejne dyrektywy DAC (2–7) aż do projektowanej DAC8 dotyczącej aktywów cyfrowych. Szczególny nacisk położono na mechanizmy transatlantyckie (UE – USA), inicjatywy G7 oraz rolę AMLA w koordynacji wymiany informacji finansowych.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie ewolucji zjawiska prania pieniędzy oraz metod przeciwdziałania mu w Polsce i USA, z uwzględnieniem nowych regulacji prawnych, wyzwań technologicznych oraz międzynarodowej współpracy. Główne hipotezy badawcze to udowodnienie, iż: (i) zjawisko prania pieniędzy ewoluuje wraz z postępem technologicznym, powodując konieczność ciągłej aktualizacji przepisów prawnych; (ii) pranie pieniędzy istotnie wpływa na gospodarki narodowe, prowadząc do strat finansowych, niestabilności sektora finansowego oraz wzrostu zagrożenia terrorystycznego; (iii) efektywne przeciwdziałanie praniu pieniędzy wymaga globalnej współpracy i ścisłej koordynacji działań między państwami, instytucjami finansowymi oraz organizacjami nadzorczymi.

Praca stanowi aktualne opracowanie zagadnień związanych z praniem pieniędzy, uwzględnia ono zmiany legislacyjne i technologiczne. W szczególności wnosi wkład poprzez:

- ▶ analizę współczesnych metod prania pieniędzy – w szczególności wykorzystanie m.in. kryptowalut, NFT, DeFi, mikserów łańcuchowych oraz inteligentnych kontraktów;
- ▶ oceny skuteczności regulacji AML w Polsce i USA – z uwzględnieniem m.in. AMLR 2024, AMLA, AMLD6, AML Act 2020 i CTA 2024;
- ▶ wskazanie luk w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz rekomendacje dotyczące ich eliminacji – w tym priorytetową implementację DAC8, rozwój publiczno-prywatnych partnerstw analitycznych i wykorzystanie narzędzi AI/ML (Artificial Intelligence / Machine Learning) do profilowania ryzyka transakcji.

1.1 Pranie pieniędzy w ujęciu historycznym

Zjawisko prania pieniędzy ma długą i bogatą historię, sięgającą starożytnych cywilizacji. Choć współczesne pranie pieniędzy kojarzy się głównie z działalnością mafii oraz organizacji przestępczych, jego korzenie sięgają czasów, gdy kupcy, urzędnicy i władcy poszukiwali metod na ukrywanie swoich majątków lub unikanie podatków. Ewolucja tego procederu – od prostych metod ukrywania środków finansowych po skomplikowane międzynarodowe systemy przestępcze – odzwierciedla rozwój globalnych rynków finansowych oraz technologii.

Ukrywanie majątku przed konfiskatą lub opodatkowaniem było powszechne już w starożytnych Chinach, Rzymie i Grecji. Chińscy kupcy, aby uniknąć konfiskaty majątku przez cesarzy, przekazywali swoje bogactwa poza granice kraju i lokowali je w biznesach rodzinnych w innych regionach. W starożytnym Rzymie unikanie podatków przez elity prowadziło do rozwiniętych metod transferu majątku, w tym wykorzystywania pośredników do ukrywania własności ziemskiej⁵.

W średniowieczu europejscy handlarze oraz lichwiarze stosowali podobne techniki, aby ukrywać zyski przed surowymi systemami podatkowymi i religijnymi ograniczeniami dotyczącymi oprocentowanych pożyczek. Zakony templariuszy, działające jak pierwowzory współczesnych banków, pozwalały na skomplikowane transfery finansowe, które w pewnym sensie mogły być uznane za pierwsze przypadki prania pieniędzy⁶.

Określenie „pranie brudnych pieniędzy” zaczęło być używane w latach dwudziestych ubiegłego wieku przez amerykańską agencję Departamentu Skarbu

5 P. He, *China's Tax System and Financial Reform*, Oxford 2018; J. F. Matthews, *Roman Taxation and the Economy*, Cambridge 2015.

6 M. Barber, *The New Knighthood: A History of the Order of the Temple*, Cambridge 1995.

ścigającą chicagowskiego mafiosa Ala Capone⁷. W okresie prohibicji zajmował się on nielegalną produkcją, handlem oraz przemysłem alkoholu, co przynosiło mu ogromne zyski. W celu ukrycia dochodów pochodzących z przestępczego procederu członkowie mafii prowadzili wiele legalnych działalności usługowych, takich jak pralnie ubrań czy sklepy⁸. To stąd właśnie wzięło się pojęcie „prania brudnych pieniędzy”. Dochody z nielegalnego handlu, czyli „brudne”, były księgowane jako przychody z pralni bądź sklepów, dzięki czemu figurowały jako legalnie zdobyte – „czyste” pieniądze⁹. Pomimo stworzenia takowego procederu Al Capone nie został skazany za pranie pieniędzy, lecz za przestępstwa podatkowe¹⁰.

Za pomysłodawcę powszechnej teorii prania pieniędzy, na skutek rozwoju techniki informatycznej, można uznać natomiast Meyera Lansky’ego, który jako pierwszy wykorzystał do prania pieniędzy raje podatkowe, czyli kraje, które zapewniają niskie lub zerowe stawki podatkowe, a co najważniejsze – anonimowość bankową¹¹. Lansky posiadał wiele rachunków bankowych oraz spółek znajdujących się w różnych krajach, np. w Hongkongu, dzięki czemu ukrywał prawdziwe źródła pochodzenia swoich środków¹².

W kolejnych dekadach XX wieku pranie pieniędzy zaczęło przybierać bardziej złożone formy. Handel narkotykami, rozwijający się na masową skalę w latach 70. i 80., wymusił na kartelach narkotykowych opracowanie skomplikowanych schematów finansowych. Jednym z najbardziej znanych przypadków była działalność kolumbijskiego kartelu z miasta Medellín, na czele którego stał Pablo Escobar. Ogromne ilości gotówki pochodzące z nielegalnego handlu narkotykami były „legalizowane” poprzez inwestycje w nieruchomości, biznesy rekreacyjne i konta zagraniczne¹³.

7 M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy: krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2016, s. 36.

8 D. Chodziński, *Pranie pieniędzy jako jedna z form działania zorganizowanych grup przestępczych*, Legionowo 2012, s. 6.

9 B. Unger, D. van der Linde (red.), *Research Handbook on Money Laundering*, Northampton 2015, s. 19.

10 M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie...*, dz. cyt., s. 38

11 J. W. Tocicka, *Przestępczość zorganizowana i pranie pieniędzy jako zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa*, [w:] W. Kuśtra (red.), *Bezpieczeństwo narodowe wczoraj, dziś i jutro*, Warszawa 2016, s. 228.

12 R. Lacey, *Meyer Lansky: The Thinking Man's Gangster*, London 1991.

13 M. Bowden, *Killing Pablo: The Hunt for the World's Greatest Outlaw*, New York 2001.

W tym samym okresie w USA i w Europie zaczęto wprowadzać pierwsze poważne regulacje mające na celu walkę z praniem pieniędzy. W 1970 r. w Waszyngtonie uchwalono Bank Secrecy Act, który nałożył na instytucje finansowe obowiązki raportowania transakcji¹⁴. W 1986 r. Kongres USA przyjął Money Laundering Control Act, w którym po raz pierwszy uznano pranie pieniędzy za samodzielne przestępstwo¹⁵. Z kolei w Europie kluczowym impulsem było przyjęcie Konwencji wiedeńskiej ONZ z 1988 r., której zapisy zostały następnie wdrożone w państwach członkowskich UE, a zwieńczeniem tych działań była I Dyrektywa AML z 1991 r. (91/308/EWG) – pierwszy wspólny akt prawny przeciwdziałający wykorzystywaniu systemu finansowego do celów prania pieniędzy.

Pranie pieniędzy w XXI wieku stało się jeszcze bardziej skomplikowane ze względu na rozwój technologii i globalizację. Transakcje cyfrowe, kryptowaluty oraz anonimowe systemy płatnicze stworzyły szereg nowych wyzwań dla organów ścigania. W 2001 r., po atakach na World Trade Center, uchwalono ustawę USA PATRIOT Act (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act), która zaostrzyła regulacje dotyczące monitorowania przepływów pieniężnych w celu walki z finansowaniem terroryzmu¹⁶.

W ostatnich latach obserwujemy wzrost wykorzystywania kryptowalut do prania pieniędzy, szczególnie w kontekście działalności darknetowych rynków oraz cyberprzestępczości. Organy ścigania na całym świecie starają się dostosować regulacje do nowych realiów, wdrażając systemy śledzenia transakcji *blockchain* oraz współpracując międzynarodowo w zakresie wymiany informacji¹⁷.

Historia prania pieniędzy ukazuje jego ewolucję od prostych metod ukrywania dochodów po skomplikowane operacje finansowe obejmujące wiele krajów. Przestępczość finansowa zawsze dostosowuje się do zmian gospodarczych i technologicznych, co wymusza na państwach ciągłe aktualizowanie przepisów oraz rozwijanie międzynarodowej współpracy w celu zwalczania tego procederu.

14 Currency and Foreign Transactions Reporting Act (Bank Secrecy Act), Public Law 91–508, 1970.

15 Money Laundering Control Act, Public Law 99–570, 1986 (18 U.S.C. §§ 1956–1957).

16 USA PATRIOT Act, Public Law 107–56, 2001.

17 *Cryptocurrencies and Money Laundering: A Global Perspective*, Europol, The Hague 2022.

1.2 Pojęcie prania pieniędzy

Pojęcie prania brudnych pieniędzy ewoluowało wraz z rozwojem globalnych rynków finansowych oraz systemów regulacyjnych. Obecnie definiowane jest w wielu aktach prawnych oraz dokumentach międzynarodowych, które precyzyjnie określają ten proceder i jego konsekwencje. Pojęcie to posiada wiele definicji. Ośrodek Szkolenia Departamentu Skarbu USA opracował jedną z pełniejszych formuł, która brzmi następująco: „Pranie pieniędzy to proces, za pomocą którego dochody przypuszczalne uzyskane z działalności przestępczej są przekazywane, przewożone, przekształcane, wymieniane lub łączone i mieszane z legalnymi funduszami w celu ukrycia lub zatajenia prawdziwego charakteru, źródła, ukierunkowania, przepływu lub własności tych dochodów. Celem procesu prania pieniędzy jest nadanie pozorów legalności funduszom uzyskanym z działalności pozaprawnej lub działań z nią powiązanych”¹⁸.

W Europie obowiązuje natomiast definicja znajdująca się w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, w której to art. 1 ust. 3 tak określa pranie pieniędzy:

„Na użytek niniejszej dyrektywy za pranie pieniędzy uznaje się następujące czyny popełnione umyślnie:

- a) konwersję lub przekazywanie mienia, ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrywania lub zatajania nielegalnego pochodzenia tego mienia lub udzielenia pomocy dowolnej osobie, która bierze udział w takiej działalności, dla umożliwienia tej osobie uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania;
- b) ukrycie lub zatajenie prawdziwego charakteru mienia, jego źródła, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, praw odnoszących się do mienia lub własności mienia, ze świadomością, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności;

18 E. Gołębiowska, *Pranie pieniędzy. Aspekty etyczne w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Warszawa 2014, s. 70.

- c) nabycie, posiadanie lub użytkowanie mienia, ze świadomością w momencie jego otrzymania, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności;
- d) udział lub współdziałanie w popełnieniu, usiłowanie popełnienia oraz pomocnictwo, podżeganie, ułatwianie oraz doradzanie przy popełnieniu któregokolwiek z czynów, o których mowa w lit. a), b) i c)”¹⁹.

Powyższa definicja została zawarta w polskim prawie w art. 2 ust. 9 w Ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu²⁰.

Współczesne podejście do prania pieniędzy znacząco rozszerzyło swoje ramy definicyjne. W latach 80. XX wieku skupiano się głównie na dochodach z handlu narkotykami. Jednak od lat 90. oraz po zamachach z 11 września 2001 r. do definicji zaczęto włączać również finansowanie terroryzmu. Kolejne dyrektywy Unii Europejskiej oraz rekomendacje Financial Action Task Force (FATF) doprowadziły do objęcia regulacjami także obrotu kryptowalutami oraz działalności gospodarczej o wysokim ryzyku prania pieniędzy.

Pojęcie prania pieniędzy jest kluczowe dla globalnego systemu przeciwdziałania przestępczości finansowej. Współczesne regulacje wymagają od instytucji finansowych stosowania surowych procedur identyfikacji klientów oraz raportowania podejrzanych transakcji. Procesy prania pieniędzy stale ewoluują, dostosowując się do nowych technologii i zmian w światowej gospodarce, co wymusza ciągle aktualizowanie definicji i metod przeciwdziałania.

1.3 Pranie pieniędzy a finansowanie terroryzmu

Pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu to ściśle powiązane zjawiska, choć ich przyczyny i skutki są różne. Podczas gdy pranie pieniędzy polega na ukryciu nielegalnego pochodzenia środków pieniężnych, finansowanie terroryzmu

19 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylającą dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U.UE.L.2015.141).

20 Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. 2000 Nr 116, poz. 1216).

koncentruje się na przekazywaniu funduszy na działalność terrorystyczną, niezależnie od ich pochodzenia. Motywacja do finansowania terroryzmu jest ideologiczna, w przeciwieństwie do pozyskiwania zysków, które są motywacją dla większości przestępstw związanych z praniem pieniędzy. Terroryzm charakteryzuje się tym, że ma na celu zastraszenie ludności bądź zmuszenie rządu lub organizacji międzynarodowej do wykonania lub powstrzymania się od jakichkolwiek konkretnych działań poprzez groźbę zastosowania przemocy. Operacje terrorystyczne zależą w dużej mierze od skutecznej infrastruktury finansowej. Grupy terrorystów rozwijają mobilne źródła finansowania, aby zapewnić fundusze, które można wykorzystać na pozyskanie materiałów oraz innych potrzebnych elementów logistycznych potrzebnych do popełnienia aktów terrorystycznych. Tak więc pranie pieniędzy jest często istotnym elementem finansowania terroryzmu²¹.

Terroryści finansują swoją działalność za pośrednictwem nielegalnych i legalnych źródeł. Jednakże ich głównym źródłem finansowania są bezprawne działania takie jak wymuszenia, porwania oraz handel narkotykami czy ludźmi. Innymi zaobserwowanymi działaniami są przemyt, oszustwa, kradzieże oraz niewłaściwe wykorzystywanie funduszy charytatywnych (w tym przypadku darczyńcy nie wiedzą, że ich darowizny zostały przekazane na wsparcie terroryzmu)²². Coraz większym problemem staje się wykorzystanie nowoczesnych metod płatności, takich jak kryptowaluty czy zdecentralizowane platformy finansowe (DeFi). Kryptowaluty, takie jak Monero i Zcash, które zapewniają większą anonimowość niż Bitcoin, są coraz częściej wykorzystywane do finansowania terroryzmu, umożliwiając transfery funduszy z pominięciem tradycyjnych instytucji finansowych.

Terroryzm w odróżnieniu od tradycyjnych organizacji przestępczych korzysta również z legalnych źródeł finansowania²³. Należą do nich darowizny od osób prywatnych, przedsiębiorstw, jak również środki przekazane przez państwa wspierające terroryzm²⁴. Grupy terrorystyczne często wykorzystują

21 *Bank Secrecy Act / Anti-Money-Laundering Examination Manual*, Federal Financial Institutions Examination Council, Washington D.C. 2014, s. 8.

22 Tamże.

23 Tamże.

24 E. Gołębiowska, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 53.

także legalne przedsiębiorstwa jako przykrywkę do transferowania środków. Firmy zajmujące się handlem złotem, nieruchomościami czy usługami finansowymi mogą służyć do ukrywania rzeczywistych przepływów finansowych. W ostatnich latach odnotowano wzrost przypadków wykorzystywania platform crowdfundingowych do gromadzenia środków na działania ekstremistyczne, często pod przykrywką pomocy humanitarnej.

Pomimo tego, że motywacje osób finansujących terroryzm różnią się od motywacji osób zajmujących się praniem pieniędzy, to metody działania w przypadku obu procederów mogą być bardzo podobne bądź wręcz identyczne²⁵. Dla przykładu: finansujący terroryzm bardzo często wykorzystują wypłaty z kont bankowych poprzez karty płatnicze, zakupują papiery wartościowe czy wykorzystują przelewy bankowe do swojej działalności. Jako że finansowanie terroryzmu jest nadzorowane przez instytucje finansowe, organizacjom terrorystycznym zależy, aby ich transakcje finansowe nie zostały wykryte²⁶. W związku z tym często stosują technikę *smurfingu* – dzielenia dużych sum na wiele mniejszych transakcji, aby uniknąć przekroczenia progów raportowania w instytucjach finansowych. Ponadto wykorzystują tradycyjne systemy przekazów pieniężnych, takie jak hawala, które działają poza regulowanym systemem bankowym i są trudne do monitorowania.

Z uwagi na rosnące zagrożenie związane z finansowaniem terroryzmu organizacje międzynarodowe, takie jak FATF (Financial Action Task Force) oraz ONZ, wprowadziły surowsze regulacje w zakresie monitorowania przepływów finansowych. Unia Europejska wdrożyła VI Dyrektywę AML, która rozszerza obowiązki instytucji finansowych w zakresie zgłaszania podejrzanych transakcji i identyfikacji beneficjentów rzeczywistych. W USA rozszerzono kompetencje FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network), który intensywnie monitoruje transakcje transgraniczne i powiązania z grupami ekstremistycznymi. Nowoczesne technologie, takie jak analiza *big data* i sztuczna inteligencja, zaczynają odgrywać coraz większą rolę w wykrywaniu schematów finansowania terroryzmu, umożliwiając szybsze identyfikowanie podejrzanych operacji.

25 *Bank Secrecy Act...*, dz. cyt., s. 8.

26 M. Kluczyński, [w:] K. Wiciak, K. Jałoszyński, T. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo państwa a zagrożenie terroryzmem. Instytucje państwa wobec zagrożenia terroryzmem*, t. 2, Szcztyńno 2016, s. 318.

1.4 Pranie pieniędzy jako forma działania zorganizowanej grupy przestępczej

Przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem kryminalnym występującym w skali międzynarodowej oraz charakteryzuje się złożoną formą społecznych zachowań. Grupy zorganizowane występują od dawna, w wielu krajach i w różnej formie, a w granicach ich zainteresowania jest wiele obszarów wspólnego życia społeczno-ekonomicznego. O zorganizowanej grupie przestępczej można mówić, jeśli zrzesza ona w swoich strukturach co najmniej trzy osoby, z uwzględnieniem, że współpracują one od dłuższego czasu przy popełnianiu przestępstw²⁷. Działania grup tego rodzaju są oparte w znacznym zakresie na korzystaniu z legalnych procesów i instytucji działających przy państwowej gospodarce. Przestępczość zorganizowana jest ściśle powiązana z praniem pieniędzy, ponieważ nastawiona jest ona na generowanie wysokich zysków. Cele te uzyskuje, korzystając z czynów zabronionych²⁸, tj. handlu bronią i narkotykami, handlu żywym towarem i przemytu narkotyków, paserstwa, prostytucji oraz przemytu imigrantów²⁹.

Konwencja z Palermo (2000), opracowana z inicjatywy Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi podstawę międzynarodowej współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Jej zapisy w zakresie problematyki prania pieniędzy są zbliżone do Konwencji wiedeńskiej (1988), lecz obejmują większy zakres przestępstw, w tym korupcję oraz działania przeciwko wymiarowi sprawiedliwości.

Współczesne inicjatywy, takie jak VI Dyrektywa AML UE oraz zalecenia FATF, wzmacniają kontrolę nad transakcjami transgranicznymi i identyfikacją rzeczywistych beneficjentów rachunków bankowych. W Polsce system AML został zaostrożony poprzez zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy z 2021 r., które zwiększyły wymagania dotyczące raportowania podejrzanych transakcji.

Przestępczość zorganizowana i pranie pieniędzy to zjawiska nierozzerwalnie ze sobą związane. Wzrost cyfryzacji finansów i międzynarodowa współpraca instytucji nadzorczych zmieniają obraz walki z tym procederem. Jednakże, pomimo zaostrażania regulacji, grupy przestępcze nieustannie dostosowują swoje

27 J. W. Tocicka, *Przestępczość zorganizowana...*, dz. cyt., s. 226.

28 M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie...*, dz. cyt., s. 38.

29 J. W. Tocicka, *Przestępczość zorganizowana...*, dz. cyt., s. 227.

metody działania do rzeczywistości, co wymaga ciągłej aktualizacji strategii przeciwdziałania praniu pieniędzy na poziomie krajowym i międzynarodowym.

1.5 Techniki i metody prania pieniędzy

Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy są coraz skuteczniejsze, aczkolwiek przestępcom nadal udaje się ukrywać nielegalne środki dzięki zastosowanym przez nich metodom maskowania swojej działalności.

Istnieje wiele technik prania pieniędzy – przestępcy dostosowują je do własnych potrzeb i panującej sytuacji. Do najpopularniejszych technik zaliczamy:

1. Mieszanie (*blending*) – polega na połączeniu przychodów z nielegalnej działalności z przychodami z legalnej działalności gospodarczej, w celu niewzbudzenia podejrzeń organów ścigania. Technikę tę najczęściej stosują podmioty, które mają wysokie, trudne do oszacowania obroty i zyski³⁰.
2. Rozproszenie (*smurfing*) – polega na podstawieniu wielu osób (tzw. słupów), które mają za zadanie wykonywać transakcje poniżej 15 000 euro³¹, aby nie wzbudzać podejrzeń³². Możemy wyróżnić kilka technik wywodzących się z rozproszenia:
 - a) rozproszenie towarowe – polegające na tym, że za „brudne” pieniądze kupujemy dobra luksusowe, które następnie sprzedajemy w kraju docelowym³³;
 - b) zakup własnego mienia (*buy back*) – polega na tym, że zakupujemy np. własną nieruchomość, dzięki czemu przedmiotem transakcji staje się nieruchomość, której właścicielem jest jednocześnie kupujący³⁴;
 - c) dzielenie wpłat (*structuring*) – polega na dokonywaniu drobnych wpłat przez osoby fikcyjne na wiele rachunków bankowych zakładanych przez różnego rodzaju instytucje³⁵.

30 P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy, regulacje i ryzyko sektora bankowego*, Warszawa 2015, s. 50.

31 Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. 2010 Nr 46, poz. 276, z późn. zm.), patrz art. 8.1.

32 P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 50.

33 Tamże.

34 Tamże.

35 Tamże.

3. Wymiana walut (*refining*) – metoda polegająca na realizowaniu przez banki i kantory wymiany walut przez podstawione osoby, które dokonują tego w małych kwotach, aby nie podlegały one rejestracji³⁶.
4. Wykorzystywanie kasyn – metoda ta polega na zakupie żetonów o dużej wartości, po czym zwróceniu ich w formie „wygranej” na wskazany rachunek bankowy³⁷.

W ostatnich latach pojawiły się również nowe **techniki** prania pieniędzy, wynikające z rozwoju technologii i globalizacji gospodarki, tj.:

1. Pranie pieniędzy z zastosowaniem kryptowalut – przestępcy coraz częściej sięgają po anonimowe waluty cyfrowe, takie jak Monero, Dash czy Zcash, w celu uniknięcia kontroli instytucji finansowych.
2. Pranie pieniędzy przez platformy *e-commerce* i serwisy streamingowe – fikcyjne transakcje i zakupy w sklepach internetowych umożliwiają legalizację nielegalnych dochodów.
3. Korzyści z cyberprzestępczości (*ransomware, dark web*) – przestępcy używają zaawansowanych technik kryptograficznych do ukrywania przepływów finansowych.

Tak samo jak technikę prania pieniędzy, przestępcy mogą zastosować również odpowiednią **metodę**. Wyróżnia się takie metody jak np.:

1. Zakładanie fikcyjnych firm (*shell corporations*) – są to firmy, które spełniają wszystkie wymogi legalności w gospodarce, ale nie prowadzą działalności gospodarczej³⁸.
2. Transferowanie cen i transakcje puste – pierwsza metoda polega na wystawianiu na fakturze wyższych lub niższych cen, natomiast druga – na wykonywaniu fikcyjnych operacji handlowych³⁹.
3. Pożyczki i kredyty bankowe – spłacenie „brudnymi” pieniędzmi pożyczki lub kredytu⁴⁰.
4. Usługi finansowe online i portfele cyfrowe – aplikacje *fintech*, takie jak Revolut, Venmo czy PayPal, mogą być wykorzystywane do przenoszenia funduszy bez nadzoru tradycyjnych instytucji bankowych.

³⁶ D. Chodziński, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 10.

³⁷ Tamże.

³⁸ P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 50.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ D. Chodziński, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 10.

5. Inwestycje w aktywa cyfrowe – tokenizacja nieruchomości i NFT umożliwiają szybkie pranie pieniędzy poprzez handel cyfrowymi dobrami.

Pranie pieniędzy jest dynamicznym procesem, który dostosowuje się do zmian w systemie finansowym i postępu technologicznego. Rosnąca popularność kryptowalut, systemów płatności mobilnych oraz fintechów stanowi nowe wyzwanie dla organów ścigania i regulatorów. Współczesne metody prania pieniędzy obejmują nie tylko tradycyjne techniki, ale również przestępczość w cyberprzestrzeni oraz złożone mechanizmy wykorzystujące algorytmy sztucznej inteligencji i procesy automatyzacji.

1.6 Fazy prania pieniędzy

Pranie pieniędzy jest terminem stosowanym w celu określenia wielu technik, procesów i procedur mających na celu udaremnienie wykrycia faktu, że fundusze pochodzą z czynu zabronionego. Zgodnie z polską i zagraniczną literaturą pranie pieniędzy składa się z trzech podstawowych faz, dzięki którym „brudne” pieniądze stają się „czyste”. Są to:

- ▶ faza lokowania;
- ▶ faza maskowania;
- ▶ faza integracji.

Jest to jednak teoretyczny podział i każda z wymienionych faz może wypełniać znamiona prania pieniędzy bez realizacji faz pozostałych. Poniżej opisane zostały dokładniej poszczególne fazy.

1.6.1 Faza lokowania

Lokowanie (tzw. umiejscowienie, *placement*) jest pierwszą i najbardziej ostrożną fazą prania pieniędzy. Polega ona na wprowadzeniu nielegalnych wpływów do systemu finansowego tak, aby nie przyciągnąć uwagi instytucji finansowych lub organów ścigania⁴¹. Charakterystyczne dla tej fazy jest wykorzystanie w niej krótkoterminowych instrumentów finansowych i transakcji, które są przeprowadzone w formie gotówkowej i wprowadzają dochód pochodzący bezpośrednio z nielegalnej działalności⁴². Przestępcy dążą do tego, aby gotówka z działalności

⁴¹ *Bank Secrecy Act...*, dz. cyt., s. 7.

⁴² P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 50.

przestępczej jak najszybciej „zniknęła” z ich rąk i stała się trudna do powiązania z pierwotnym źródłem. Lokowanie opiera się na fizycznym wprowadzeniu środków pieniężnych pozyskanych z nielegalnej działalności do ogólnego systemu finansowego. Bezprawnie pozyskana gotówka po raz pierwszy styka się z legalnym rynkiem. Pierwszy etap polega najczęściej na faktycznej wpłacie gotówki na rachunek bankowy. Czasami wpłat dokonują tzw. słupy, czyli osoby podstawione, dokonujące transakcji poniżej limitów ustalonych ustawowo. Inną, równie popularną metodą wprowadzania na rynek bezprawnych środków finansowych, jest mieszanie nielegalnie pozyskanej gotówki z dochodami uzyskanymi z legalnej działalności gospodarczej. Najczęściej do tego celu wykorzystywane są podmioty gospodarcze, które odznaczają się trudnym do kontroli przepływem środków pieniężnych, m.in. restauracje, puby, kawiarnie, kasyna.

Bezpośrednie metody lokowania obejmują:

- ▶ Wpłaty gotówkowe na rachunki bankowe – przestępcy często deponują gotówkę na wielu kontach w różnych bankach, dzieląc duże kwoty na mniejsze sumy, aby uniknąć progów zgłoszeniowych (tzw. *structuring*). W niektórych przypadkach wykorzystuje się „muły finansowe” – osoby, które nieświadomie lub w zamian za wynagrodzenie przyjmują gotówkę i dokonują wpłat w swoim imieniu.
- ▶ Kupno aktywów o wysokiej wartości – pranie pieniędzy często obejmuje zakup nieruchomości, samochodów luksusowych, biżuterii, dzieł sztuki czy metali szlachetnych. Transakcje tego rodzaju pozwalają na szybkie przekształcenie gotówki w materialne dobra, które mogą zostać później sprzedane w legalnym obrocie.
- ▶ Zastosowanie instytucji o dużym przepływie gotówki – kasyna, kluby nocne, myjnie samochodowe, restauracje i inne przedsiębiorstwa generujące duże ilości gotówki często służą do ukrywania nielegalnych wpływów. Przestępcy fałszują raporty księgowe, zawyżając rzeczywiste dochody firmy, aby „wciągnąć” nielegalne środki do legalnego obiegu.
- ▶ Przyjęcie gotówki jako kapitału początkowego w nowo założonej firmie – często są to fikcyjne przedsiębiorstwa, które nie prowadzą realnej działalności gospodarczej.
- ▶ Kupno i sprzedaż wirtualnych walut – kryptowaluty (takie jak Bitcoin, Monero czy Zcash) umożliwiają szybkie transferowanie i anonimizację

środków bez udziału tradycyjnych instytucji finansowych. Przestępcy często wykorzystują giełdy kryptowalutowe o niskim poziomie regulacji, aby zdeponować gotówkę i wymienić ją na kryptowaluty, które następnie przesyłane są na inne konta.

- ▶ Korzystanie z systemów alternatywnych przekazów pieniężnych (hawala) – system hawala, popularny w krajach Bliskiego Wschodu i Azji Południowej, pozwala na przekazywanie środków między osobami bez fizycznego przesyłania gotówki. System ten opiera się na sieci pośredników (*hawaladars*), którzy prowadzą nieformalny system księgowania transakcji bez udziału banków.
- ▶ Import i eksport dóbr w transakcjach międzynarodowych – fałszowanie faktur i celowe zawyżanie lub zaniżanie wartości towarów pozwala na przetransferowanie środków za granicę bez wzbudzania podejrzeń. Metoda ta jest często wykorzystywana w międzynarodowym handlu surowcami oraz elektroniką.
- ▶ Używanie kart przedpłaconych (*prepaid cards*) – karty prepaid, które można doładować gotówką, pozwalają na anonimowe przechowywanie i transferowanie pieniędzy. Są one wykorzystywane do dokonywania płatności bez potrzeby zakładania rachunków bankowych.

Wraz z postępem technologicznym pojawiły się nowe metody wprowadzania nielegalnych środków do obiegu:

- ▶ Tokenizacja aktywów cyfrowych (NFT, *metaverse*) – inwestowanie w nieruchomości cyfrowe i niewymienialne tokeny pozwala na transfer środków poza tradycyjny system bankowy.
- ▶ Korzystanie z platform DeFi (zdecentralizowane finanse) – brak regulacji i anonimowość sprawiają, że giełdy DeFi są wykorzystywane do szybkiej konwersji środków.
- ▶ Pranie pieniędzy przez gry online – zakup wirtualnych walut i przedmiotów w grach komputerowych umożliwia transfer wartości bez użycia tradycyjnych systemów finansowych.

Faza lokowania jest kluczowym etapem prania pieniędzy, ponieważ stanowi pierwszy moment wprowadzenia środków do systemu finansowego. Przestępcy wykorzystują zarówno tradycyjne metody, takie jak wpłaty gotówkowe czy zakup nieruchomości, jak i nowoczesne technologie, w tym kryptowaluty,

tokenizację aktywów oraz zdecentralizowane platformy finansowe. Wzrost regulacji w sektorze finansowym oraz rozwój systemów monitorowania transakcji powodują, że przestępcy stale poszukują nowych sposobów unikania kontroli. Rządy oraz organizacje międzynarodowe, takie jak FATF, dążą do zaostrzenia przepisów dotyczących transakcji gotówkowych, kryptowalut oraz anonimowych instrumentów finansowych.

1.6.2 Faza maskowania

Maskowanie (*layering*) jest to kolejna faza prania pieniędzy polegająca na przenoszeniu funduszy wewnątrz systemu finansowego, często w złożonych transakcjach, które powodują wydłużenie drogi pieniądza, tak by nie można było powiązać go z prawdziwym źródłem⁴³. Faza ta opiera się na budowaniu systemu złożonych transakcji finansowych. W ten sposób nielegalnie pozyskana gotówka ma zostać oddzielona od źródła jej pochodzenia. Etap ten odznacza się często bardzo dużą liczbą transakcji finansowych, które z punktu ekonomicznego nie są w ogóle uzasadnione. Podmioty wykonują przelewy internetowe na rachunki prowadzone przez zagraniczne banki, na rachunki nieistniejące (wówczas bank ma obowiązek zwrotu środków pieniężnych na rachunek nadawcy) czy też transakcje z wykorzystaniem różnorodnych instrumentów finansowych.

Najczęstsze metody maskowania obejmują:

- ▶ Międzynarodowe przelewy bankowe – przestępcy przesyłają środki przez wiele banków w różnych krajach, szczególnie tych o słabym nadzorze regulacyjnym. Często wykorzystywane są tzw. raje podatkowe, gdzie tajemnica bankowa utrudnia identyfikację właściciela konta.
- ▶ Strukturyzacja transakcji (*structuring*) – duże kwoty są dzielone na mniejsze transakcje i rozproszone na wiele rachunków bankowych. Jak już była o tym mowa przy fazie lokowania, wpłaty dokonywane są przez różne osoby („muły finansowe”), co minimalizuje ryzyko wykrycia podejrzanej działalności.
- ▶ Użycie firm „słupów” – tworzone są fikcyjne przedsiębiorstwa, które generują pozorne dochody z działalności gospodarczej. Często stosowane w sektorach e-commerce oraz usług konsultingowych.

43 Bank Secrecy Act..., dz. cyt., s. 8.

- ▶ Handel dobrami luksusowymi – zakup złota, diamentów, antyków i innych wartościowych przedmiotów, które można łatwo przetransportować i sprzedać w innym kraju. Jest to jedna z najstarszych metod ukrywania nielegalnych środków finansowych.
- ▶ Korzystanie z kasyn i gier hazardowych – nielegalne środki są wykorzystywane do zakupu żetonów, które następnie są wymieniane na „wygrane” środki finansowe. Przestępcy mogą także angażować się w zakłady bukmacherskie, gdzie zawierają pozornie legalne transakcje.
- ▶ Fikcyjne faktury i manipulacja cenami – przestępcy tworzą fałszywe faktury, zawyżając lub zaniżając wartość towarów i usług. Metoda ta często wykorzystywana jest w międzynarodowym handlu oraz w tzw. karuzelach podatkowych.

Nowoczesne metody maskowania obejmują także wykorzystanie kryptowalut, giełd zdecentralizowanych finansów (DeFi) oraz technologii *blockchain*, które pozwalają na anonimowe transfery środków. Ponadto można wyróżnić takie nowoczesne sposoby jak:

- ▶ Korzystanie z botów do automatycznych transakcji – przestępcy wykorzystują sztuczną inteligencję i algorytmy do szybkiego przesyłania środków między wieloma rachunkami bankowymi, aby zatrzeć ślady przepływów finansowych.
- ▶ Zastosowanie anonimowych systemów mikropłatności – platformy umożliwiające błyskawiczne przelewy o niskiej wartości, takie jak Revolut czy inne systemy *fintech*, pozwalają na szybkie rozdrobnienie funduszy, zanim zostaną one scalone w legalnym obiegu.
- ▶ Zacieranie śladów poprzez inteligentne kontrakty (*smart contracts*) – zdecentralizowane aplikacje (*dApps*) umożliwiają tworzenie zautomatyzowanych transakcji, które po wykonaniu stają się nieodwracalne, co znacząco utrudnia śledzenie nielegalnych środków.
- ▶ *Tumblering* i *mixing* usług w blockchainie – przestępcy korzystają z tzw. „mixerów kryptowalutowych”, które mieszają monety różnych użytkowników, uniemożliwiając dokładne prześledzenie ich pochodzenia.
- ▶ Ukrywanie środków w zdecentralizowanych protokołach finansowych (DeFi) – platformy DeFi pozwalają na transakcje P2P (*peer-to-peer*) bez

konieczności weryfikacji użytkownika, co ułatwia anonimowe transferowanie dużych sum pieniędzy.

- Maskowanie przepływów finansowych poprzez fałszywe transakcje crowdfundingowe – organizowanie kampanii na platformach zbiorów społecznościowych, gdzie legalni darczyńcy przekazują swoje środki, nie mając świadomości, że są one później przekierowywane na działalność przestępczą.

Faza maskowania to jeden z najbardziej skomplikowanych etapów prania pieniędzy, który polega na serii transakcji mających na celu ukrycie rzeczywistego pochodzenia funduszy. Nowoczesne metody obejmują wykorzystanie sztucznej inteligencji, inteligentnych kontraktów oraz anonimowych systemów mikropłatności, co stanowi istotne wyzwanie dla organów ścigania. W odpowiedzi na rosnące zagrożenie regulacje międzynarodowe, takie jak zalecenia FATE, coraz bardziej koncentrują się na monitorowaniu cyfrowych metod maskowania środków.

1.6.3 Faza integracji

Integracja (*integration*) to ostatnia faza – opiera się na doborze właściwego usprawiedliwienia dla pojawiających się na legalnym rynku finansowym znacznych środków pieniężnych. W tej fazie nielegalne dochody zyskują pozory legalności, dzięki czemu mogą zostać wykorzystane przez ich właściciela bez żadnych konsekwencji. W tym przypadku najczęściej wykorzystywanymi technikami są: zaciąganie i spłata kredytu, udzielanie atrakcyjnych pożyczek innym podmiotom czy też transakcja kupna-sprzedaży drogich dóbr majątkowych, m.in. nieruchomości, luksusowych jachtów, antyków⁴⁴.

Najczęstsze metody integracji obejmują:

- inwestycje w nieruchomości – kupno domów, mieszkań, gruntów, które następnie są sprzedawane jako legalne aktywa;
- inwestycje w legalne przedsiębiorstwa – środki prane są poprzez prowadzenie działalności gospodarczej, np. restauracji, hoteli, firm transportowych;

44 P. Siejczuk, *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawnomiędzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2012, 3/4, s. 201–202.

- ▶ fałszywe kontrakty i faktury – manipulowanie cenami oraz zawieranie fikcyjnych umów handlowych;
- ▶ pranie pieniędzy poprzez fundacje i organizacje charytatywne – przekazywanie środków na cele dobroczynne, a następnie wypłacanie ich beneficjentom związanym z przestępczością.

Obecnie pojawiają się nowe metody integracji, w tym wykorzystanie NFT (tokenów niewymienialnych) oraz inwestycji w *metaverse*, które pozwalają na łatwe transferowanie środków poza tradycyjnym systemem bankowym.

1.7 Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy – informacje ogólne

Z końcem lat 70. ubiegłego wieku ustawodawcy wielu krajów postanowili wspólnie przeciwdziałać praniu pieniędzy za pomocą przyjęcia konwencji i dyrektyw⁴⁵.

- a) Konwencja wiedeńska – konwencja ONZ z 19 grudnia 1988 r. skierowana przeciwko niedozwolonemu handlowi narkotykami i środkami psychotropowymi⁴⁶. Była to pierwsza inicjatywa ONZ podjęta w celu zintegrowania działań państw we wspólnej walce z praniem pieniędzy oraz finansowaniem terroryzmu⁴⁷. Podpisanie tej konwencji spowodowało, że powstały takie komórki jak:
 - ▶ Law Enforcement (jednostka ds. organów ścigania);
 - ▶ Organized Crime and Anti-Money-Laundering Unit (jednostka ds. przestępczości zorganizowanej i przeciwdziałania praniu pieniędzy);
 - ▶ United Nations Office on Drugs and Crime / UNODC (jednostka ds. narkotyków i przestępczości)⁴⁸.
- b) Rekomendacje FATF (The Financial Action Task Force – grupa specjalna ds. walki z praniem pieniędzy) – grupa została powołana w 1989 r. w Paryżu na szczycie G7⁴⁹. Państwa członkowskie uznały, że aby skutecznie

45 M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie praniu...*, dz. cyt., s. 42.

46 Dz.U. 1990 Nr 74, poz. 439.

47 M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie praniu...*, dz. cyt., s. 43.

48 Tamże.

49 Tamże.

walczyć z przestępstwami narkotykowymi i handlem bronią, należy pozbawić przestępców korzyści majątkowych wynikających z naruszenia prawa⁵⁰. Rekomendacje FATF (jest ich 40) tworzą standardy oraz promują efektywne stosowanie m.in. środków prawnych w celu zwalczania prania pieniędzy, jak również wykrywania słabych punktów w systemach finansowych poszczególnych krajów, aby ochronić międzynarodowy system finansowy⁵¹.

c) Dyrektywy Unii Europejskiej – Dyrektywa Rady EWG 91/308/EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego w celu prania pieniędzy (tzw. I Dyrektywa) została znowelizowana przez Dyrektywę 2001/97/EC z dnia 4 grudnia 2001 r. z zakresu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tzw. II Dyrektywa) oraz Dyrektywę 2005/60/EC z dnia 26 października 2005 r. z zakresu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tzw. III Dyrektywa). Dyrektywy te ograniczają pranie pieniędzy na trzech płaszczyznach:

- ▶ zakwalifikowanie prania pieniędzy jako przestępstwa powszechnego (również poprzez rozszerzenie odpowiedzialności podmiotu);
- ▶ nałożenie na instytucje zobowiązane wymogu informowania o nieprawidłowościach;
- ▶ utworzenie jednostek analityki finansowej, których zadaniem jest zapewnienie płynnego przepływu informacji na szczeblu międzynarodowym⁵².

Powyższe regulacje zakładają zacieśnienie międzynarodowej współpracy w celu zwalczania przestępstw na tle prania pieniędzy poprzez sprawną wymianę informacji oraz tworzenie wyspecjalizowanych instytucji kontroli.

Obecnie system przeciwdziałania praniu pieniędzy ewoluował znacząco, szczególnie dzięki implementacji nowych rozwiązań prawnych oraz technologicznych. W Unii Europejskiej kluczowym krokiem było przyjęcie Pakietu AML/CFT w 2024 roku obejmującego Rozporządzenie AML (2024/1624), Dyrektywę AML oraz utworzenie Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy

50 Tamże, s. 44.

51 Tamże.

52 Tamże.

i Finansowaniu Terroryzmu (AMLA). Rozporządzenie zastąpiło wcześniejsze dyrektywy, co zapewniło jednolitość regulacji we wszystkich państwach członkowskich UE⁵³. Nowe przepisy nakładają na instytucje obowiązane wymóg bardziej szczegółowej oceny ryzyka oraz wdrożenia zaawansowanych technologii, takich jak sztuczna inteligencja (AI) i uczenie maszynowe, do monitorowania transakcji i identyfikacji podejrzanych działań⁵⁴.

W Polsce Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy z dnia 1 marca 2018 r., wielokrotnie nowelizowana, dostosowała krajowe przepisy do standardów unijnych oraz rekomendacji FATF. Wprowadzono m.in.⁵⁵:

- ▶ Centralny Rejestr Beneficjentów Rzeczywistych, który umożliwia identyfikację osób stojących za strukturami korporacyjnymi;
- ▶ rozszerzenie katalogu instytucji obowiązanych o podmioty takie jak galerie sztuki czy giełdy kryptowalutowe;
- ▶ obowiązek stosowania wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego wobec klientów wysokiego ryzyka.

Na poziomie międzynarodowym FATF kontynuuje aktualizację swoich rekomendacji, uwzględniając nowe zagrożenia związane z kryptowalutami i cyfrowymi aktywami. Wprowadzone wytyczne wymagają od państw członkowskich wdrożenia regulacji dotyczących monitorowania transakcji kryptowalutowych oraz identyfikacji użytkowników platform *blockchain*. Ważnym elementem współczesnego systemu AML jest także wykorzystanie technologii *blockchain* do śledzenia przepływów finansowych oraz automatyzacja procesów analizy danych transakcyjnych.

53 *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation – FATF Recommendations*, Financial Action Task Force (FATF) Paris 2023; *Pakiet AML/CFT – czyli nowe rozdział w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, 2024, <https://www.deloitte.com/pl/pl/Industries/financial-services/perspectives/pakiet-AML-czyli-nowe-rozdanie-w-zakresie-przeciwdzialania-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu.html> (dostęp: 23.07.2025 r.).

54 A. Jadcak, *Jak skutecznie zwalczać pranie pieniędzy?*, 2025, <https://itwiz.pl/jak-skutecznie-zwalczac-pranie-pieniedzy/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

55 Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2023 r., poz. 1124).

1.8 Podsumowanie

Pranie pieniędzy nadal stanowi kluczowy problem zarówno dla gospodarki światowej, jak i dla gospodarek poszczególnych państw. Jest to proceder niezwykle trudny do wykrycia, ponieważ przestępcy nieustannie dostosowują swoje metody do zmieniającej się rzeczywistości ekonomicznej, technologicznej i regulacyjnej. W dobie globalizacji oraz dynamicznego rozwoju technologii finansowych (*fintech*) schematy prania pieniędzy stają się coraz bardziej złożone i trudne do śledzenia. Nowoczesne systemy płatności, błyskawiczne międzynarodowe przelewy, elektroniczne instrumenty finansowe, a także rozwój kryptowalut umożliwiają coraz szybsze i skuteczniejsze ukrywanie pochodzenia nielegalnych środków. Państwa oraz organizacje międzynarodowe stoją przed wyzwaniem nieustannego dostosowywania przepisów oraz metod kontroli, aby nadążyć za rosnącą kreatywnością przestępców.

Szczególną trudność w wykrywaniu transakcji związanych z praniem pieniędzy stanowi ich pozorna legalność. Wiele działań przestępców na pierwszy rzut oka nie różni się od standardowych operacji finansowych dokonywanych w ramach legalnej działalności gospodarczej. Przelewy między rachunkami bankowymi, inwestycje w nieruchomości, zakup papierów wartościowych czy handel międzynarodowy są powszechnymi praktykami biznesowymi, a jednocześnie stanowią kluczowe elementy strategii prania pieniędzy. Współczesne systemy finansowe opierają się na zaufaniu oraz płynności transakcyjnej, co sprawia, że instytucje odpowiedzialne za finanse często nie są w stanie natychmiast rozpoznać nielegalnych operacji.

Skutki prania pieniędzy wykraczają poza sam sektor finansowy i mają negatywny wpływ na gospodarkę jako całość. W literaturze doszukać się można wielu przykładów negatywnego oddziaływania na sektor finansowy, jego płynność i stabilność, a także na sektor publiczny, kiedy to dochodzi do nielegalnych procesów prywatyzacyjnych⁵⁶. Nielegalne środki, które przenikają do systemu finansowego, mogą destabilizować rynki, zaburzać konkurencję oraz prowadzić do nieuczciwej alokacji zasobów. W krajach szczególnie narażonych na ten proceder obserwuje się m.in. wzrost cen towarów i usług,

56 D. Masciandaro, E. Takats, B. Unger, *Black Finance: The Economics of Money Laundering*, Cheltenham 2007, s. 149.

spadek inwestycji zagranicznych, a także osłabienie sektora bankowego. Firmy zaangażowane w nielegalne schematy finansowe często zaniżają ceny swoich usług lub towarów, co prowadzi do eliminacji uczciwej konkurencji oraz wypychania legalnych przedsiębiorców z rynku. Ponadto pranie pieniędzy może przyczyniać się do zahamowania wzrostu gospodarczego oraz prowadzić do zwiększenia nierówności społecznych i ograniczenia wpływów podatkowych.

Jednym z najbardziej niepokojących aspektów prania pieniędzy jest jego ścisłe powiązanie z działalnością przestępczą na skalę globalną. Dochody generowane przez handel narkotykami, przemyt broni, korupcję, oszustwa podatkowe czy finansowanie terroryzmu są następnie legalizowane poprzez skomplikowane operacje finansowe, które zaciemniają ich pochodzenie. Pranie pieniędzy umożliwia kontynuację niedozwolonej działalności, zapewniając organizacjom przestępczym środki na dalszą ekspansję oraz infiltrację legalnej gospodarki. W skrajnych przypadkach może to prowadzić do przejęcia przez struktury mafijne kontroli nad kluczowymi sektorami gospodarki, co osłabia państwo i podważa zaufanie obywateli do instytucji publicznych.

Reakcja społeczności międzynarodowej na zagrożenie związane z praniem pieniędzy jest coraz bardziej zdecydowana, jednak wciąż pozostaje wiele wyzwań do podjęcia. Organizacje takie jak Financial Action Task Force (FATF), Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF), Bank Światowy oraz Unia Europejska systematycznie wprowadzają nowe regulacje, które mają na celu utrudnienie działalności przestępcom finansowych. W ostatnich latach szczególny nacisk położono na regulację rynku kryptowalut, wprowadzenie bardziej rygorystycznych zasad dotyczących identyfikacji beneficjentów rzeczywistych oraz wzmocnienie współpracy międzynarodowej w zakresie wymiany informacji o podejrzanym transakcjach.

W przyszłości kluczową rolę w walce z praniem pieniędzy odegrają innowacyjne technologie, takie jak sztuczna inteligencja, *blockchain* oraz analiza *big data*. Zaawansowane algorytmy umożliwią szybsze i bardziej precyzyjne wykrywanie nietypowych wzorców transakcyjnych, co zwiększy skuteczność systemów monitorujących. Wprowadzenie cyfrowych systemów identyfikacji klientów oraz automatycznych mechanizmów raportowania podejrzanym operacji powinno znacząco ograniczyć skalę procederu. Jednak przestępcy również dostosowują swoje strategie do kolejnych obostrzeń, dlatego konieczne

jest, aby organy nadzoru nieustannie aktualizowały swoje metody działania i zwiększały zakres regulacji w obszarze finansów cyfrowych.

Pranie pieniędzy pozostaje poważnym zagrożeniem zarówno dla gospodarek poszczególnych krajów, jak i dla stabilności globalnego systemu finansowego. Wraz z rosnącą złożonością tego procederu konieczne jest podejmowanie zdecydowanych działań na trzech poziomach: legislacyjnym, technologicznym oraz instytucjonalnym. Tylko skoordynowane podejście, łączące współpracę międzynarodową, skuteczność regulacji oraz nowoczesne narzędzia analizy danych, może skutecznie ograniczyć skalę tego zjawiska i zabezpieczyć przed jego destrukcyjnym wpływem światowy system finansowy.

SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY ORAZ WPŁYW ZJAWISKA NA GOSPODARKĘ POLSKI_____

2.1 Wprowadzenie

Przestępstwo prania pieniędzy stanowi istotne zagrożenie dla stabilności gospodarki oraz integralności systemów finansowych zarówno w Polsce, jak i na całym świecie. Jego skala jest trudna do precyzyjnego oszacowania, głównie ze względu na ukryty charakter procederu oraz brak pełnych danych dotyczących wartości środków finansowych wprowadzanych do legalnego obrotu. Skutki tego zjawiska są wielowymiarowe, tzn. obejmują nie tylko destabilizację sektora finansowego, ale również osłabienie zaufania do instytucji publicznych, zakłócenia w mechanizmach rynkowych oraz wzrost zagrożenia finansowania działalności przestępczej i terrorystycznej.

W Polsce system przeciwdziałania praniu pieniędzy (Anti-Money Laundering, AML) opiera się na regulacjach krajowych oraz unijnych, które wspólnie kształtują standardy mające na celu eliminację tego procederu. Kluczowym aktem prawnym regulującym przeciwdziałanie praniu pieniędzy jest Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁵⁷, która implementuje europejskie standardy w tym zakresie i dostosowuje polski system prawny do wytycznych Unii Europejskiej. Równocześnie penalizację tego przestępstwa przewiduje art. 299 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁵⁸, który określa odpowiedzialność karną za proceder legalizowania środków pochodzących z nielegalnych źródeł.

Polskie regulacje są zgodne z unijnymi dyrektywami AML, które stopniowo zaostrzają wymogi dotyczące identyfikacji klientów, monitorowania transakcji oraz zgłaszania podejrzanych operacji. W szczególności są to:

⁵⁷ Dz.U. 2023, poz. 1124.

⁵⁸ Dz.U. 2024, poz. 17.

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu zmieniająca Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz Dyrektywę Komisji 2006/70/WE⁵⁹ – tzw. IV Dyrektywę AML, której celem jest zapobieganie wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu;
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE⁶⁰ – tzw. V Dyrektywa AML, która wprowadza dodatkowe obowiązki związane z przejrzystością transakcji oraz rozszerza zakres podmiotów zobowiązanych do stosowania procedur AML;
3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23 października 2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych⁶¹ – tzw. VI Dyrektywa AML, zaostrażająca sankcje oraz wzmacniająca współpracę organów ścigania w walce z przestępczością finansową.

Celem tych regulacji jest ujednolicenie przepisów we wszystkich państwach członkowskich oraz wzmocnienie efektywności systemu AML w walce z praniem pieniędzy. Wdrożenie jednolitych standardów pozwala na lepszą kontrolę nad przepływami finansowymi, skuteczniejsze wykrywanie podejrzanych transakcji oraz ograniczenie ryzyka nadużyć w sektorze finansowym.

W rozdziale przedstawiono kluczowe regulacje prawne obowiązujące w Polsce, w tym przepisy krajowe oraz akty prawa wspólnotowego, które wyznaczają standardy przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Ponadto omówione zostały mechanizmy automatycznej wymiany informacji podatkowych (Common Reporting Standard) oraz wpływ zjawiska prania pieniędzy na gospodarkę Polski. W analizie wykorzystano dane statystyczne

59 Dz.U.UE.L.2015.141.73 z późn. zm.

60 Dz.U.UE.L.2018.156.43.

61 Dz.U.UE.L.2018.284.22 z późn. zm.

oraz dostępne raporty instytucji krajowych i międzynarodowych zajmujących się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy.

2.2 Akty prawne obowiązujące w Polsce

2.2.1 Kształtowanie się przestępstwa prania pieniędzy w Polsce

System przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w Polsce przeszedł istotne zmiany, które miały na celu dostosowanie krajowego prawa do międzynarodowych standardów oraz dynamicznie zmieniających się realiów gospodarczych. Szczególne znaczenie w tym procesie odegrały reformy wprowadzone w latach 90. XX wieku, które stanowiły odpowiedź na potrzebę stabilizacji makroekonomicznej, zwiększenia transparentności obrotu gospodarczego oraz ochrony systemu finansowego przed nadużyciami.

W polskim systemie prawnym pranie pieniędzy jest formalnie uznawane za przestępstwo od 1995 r. Był to okres intensywnych prac legislacyjnych, mających na celu wypracowanie skutecznych regulacji penalizujących proceder legalizacji środków pochodzących z działalności przestępczej. Kluczowym wyzwaniem było precyzyjne określenie znamion tego przestępstwa oraz zdefiniowanie jego zakresu w kontekście polskiego prawa karnego⁶².

Pierwszym aktem prawnym, który wprowadził do polskiego porządku prawnego regulacje dotyczące prania pieniędzy, była Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego⁶³. Ustawa ta miała na celu zwiększenie przejrzystości działalności gospodarczej oraz zapobieganie różnym formom nadużyć finansowych. Jej główne założenia obejmowały:

- ▶ ochronę uczciwości i konkurencji w obrocie gospodarczym poprzez przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom handlowym oraz zapobieganie nieuczciwej konkurencji;
- ▶ regulacje dotyczące reklamy, w tym zakaz stosowania fałszywych lub wprowadzających w błąd informacji w kampaniach marketingowych;

62 W. Jasiński, *Przeciw szarej strefie. Nowe zasady zapobiegania praniu pieniędzy*, Warszawa 2001, s. 41.

63 Dz.U. 1994 Nr 126, poz. 615.

- ▶ przeciwdziałanie nadużyciom na rynku finansowym, zwłaszcza w obszarze oszustw finansowych oraz manipulacji obrotem papierami wartościowymi;
- ▶ penalizację przestępstw gospodarczych, takich jak fałszerstwo dokumentów handlowych, oszustwa gospodarcze czy działania na szkodę interesów publicznych;
- ▶ ochronę prawną przedsiębiorców, w tym przewidziane sankcje za naruszenia regulacji dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej.

Początkowo Ustawa z 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego przewidywała wąski i zamknięty katalog przestępstw, z których dochody mogły być kwalifikowane jako „brudne” pieniądze. W praktyce oznaczało to, że znaczne zyski pochodzące z szerokiego spektrum działalności przestępczej nie podlegały penalizacji, a ich wykrycie i ściganie było ograniczone⁶⁴. Była istotnym instrumentem prawnokarnym mającym na celu zapewnienie uczciwego i transparentnego funkcjonowania obrotu gospodarczego oraz karanie osób naruszających te zasady. Przed wejściem w życie tej ustawy system prawny nie przewidywał kompleksowych sankcji za proceder prania pieniędzy. Jediną istniejącą kategorią przestępstwa była penalizacja paserstwa⁶⁵.

Ustawa wprowadzała do polskiego prawa karnego przestępstwo prania pieniędzy oraz jego odmiany. Zostały one zawarte w art. 5 Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, którego paragraf 1 brzmiał: „Kto w celu wprowadzenia do legalnego obrotu środków płatniczych, papierów wartościowych lub wartości dewizowych pochodzących ze zorganizowanej przestępczości, powiązanej z obrotem środkami odurzającymi lub psychotropowymi, fałszowaniem pieniędzy lub papierów wartościowych, wymuszaniem okupu albo handlem bronią, przyjmuje je, przenosi własność lub posiadanie, przekazuje lub wywozi za granicę albo podejmuje inne działanie, które może udaremnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia, wykrycie albo orzeczenie przypadku, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5”.

⁶⁴ W. Jasiński, *Przeciw...*, dz. cyt., s. 41.

⁶⁵ P. Wajda, *Rynki finansowe jako przedmiot szczególnego zainteresowania prawodawcy*, „Przegląd Prawa Publicznego”, 2011, 7/8, s. 115.

W pierwotnej definicji przestępstwa prania pieniędzy stwierdzenie „prania” było definiowane w sposób wąski i obejmujący wyłącznie określone rzeczy ruchome, takie jak środki płatnicze, papiery wartościowe czy wartości dewizowe. Definicja odnosiła się do działań podejmowanych w celu wprowadzenia do legalnego obrotu środków płatniczych, papierów wartościowych lub wartości dewizowych pochodzących z działalności zorganizowanych grup przestępczych. W szczególności dotyczyła ona środków zdobytych w wyniku takich przestępstw jak: handel narkotykami, fałszowanie pieniędzy i papierów wartościowych, wymuszanie okupu i handel bronią. Wyczerpanie znamion przestępstwa pozwalało na oddzielenie fazy dokonywania przestępstwa bazowego od samego czynu prania, gdzie przedmiotem były korzyści wtórne.

Przed wejściem w życie tej ustawy system prawny nie przewidywał kompleksowych sankcji za proceder prania pieniędzy – jedyną istniejącą kategorią przestępstwa była penalizacja paserstwa określona w art. 215 i 216 Kodeksu karnego z 1969 roku. Regulacja ta była jednak niewystarczająca, gdyż odnosiła się wyłącznie do rzeczy pochodzących bezpośrednio z przestępstwa, co eliminowało możliwość ścigania legalizacji dochodów uzyskanych w sposób bardziej złożony i pośredni⁶⁶.

Wprowadzenie Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r. przyniosło istotne zmiany w zakresie penalizacji prania pieniędzy. Artykuł 299 k.k. rozszerzył definicję przestępstwa, obejmując swoim zakresem wszelkie formy legalizacji korzyści majątkowych pochodzących z jakichkolwiek przestępstw. Kluczowe modyfikacje obejmowały:

1. rozszerzenie przedmiotu przestępstwa – nie ograniczało się ono już tylko do środków płatniczych, papierów wartościowych i wartości dewizowych, lecz obejmowało wszelkie składniki majątkowe;
2. zmianę warunku sprawstwa – usunięto wymóg, by czyn pierwotny został popełniony przez co najmniej dwie osoby, co pozwoliło na ściganie indywidualnych sprawców prania pieniędzy;

66 T. Oczkowski, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red. nauk.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 1461.

3. eliminację powiązania z przestępczością zorganizowaną – wcześniej warunkiem odpowiedzialności karnej było powiązanie z procederem zorganizowanej grupy przestępczej⁶⁷.

W celu dostosowania polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy do międzynarodowych standardów oraz rosnących wyzwań w zakresie zwalczania przestępczości finansowej dokonano istotnych zmian w przepisach Kodeksu karnego. Kluczowa była nowelizacja, którą wprowadziła Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł⁶⁸. Zmiany te spowodowały daleko idące konsekwencje dla art. 299, regulując kwestie związane z procesem prania pieniędzy. Najistotniejsze modyfikacje obejmowały:

- ▶ Uproszczenie definicji czynu zabronionego, tzn. usunięto z § 1 szczegółowy katalog przestępstw, z których pochodziły środki finansowe podlegające praniu. Dotychczas przepisy odnosiły się do przestępstw takich jak: produkcja i obrót narkotykami, przemyt, fałszowanie pieniędzy, przestępstwa przeciwko mieniu wielkiej wartości, wymuszanie okupu, handel bronią, amunicją oraz materiałami wybuchowymi. W miejsce tego sformułowania wprowadzono bardziej ogólną kategorię „czynu zabronionego”. Dzięki temu zabiegowi objęto zakresem penalizacji szerszy wachlarz przestępstw, eliminując dotychczasowe luki prawne.
- ▶ Zaostrzenie sankcji karnych – dotychczasowa kara pozbawienia wolności określona w przedziale od 3 miesięcy do 5 lat została zastąpiona nową, surowszą sankcją, wynoszącą od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności. Wzrost górnej granicy kary miał na celu zwiększenie represyjności przepisów oraz odstraszenie potencjalnych sprawców.
- ▶ Rozszerzenie zakresu podmiotów zobowiązanych do raportowania podejrzanych transakcji – § 2 został zmodyfikowany poprzez dodanie kategorii „inny podmiot, na którym z mocy przepisów prawa ciąży obowiązek rejestracji transakcji i osób dokonujących transakcji”. Zmiana ta miała na celu objęcie obowiązkiem monitorowania transakcji również podmiotów

67 T. Oczkowski, [w:] *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 1462.

68 Dz.U. 2000 Nr 116, poz. 1216.

spoza sektora bankowego, takich jak instytucje finansowe, pośrednicy w obrocie nieruchomościami czy operatorzy gier hazardowych.

- Dostosowanie przepisów dotyczących przepadku mienia – w § 7 zmieniono spójnik „lub” na „albo” w kontekście konfiskaty przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa. Ponadto usunięto określenie „choćby przedmioty”, zastępując je precyzyjniejszą konstrukcją „a także z tego przestępstwa lub ich równowartość, choćby... one...”. Nowelizacja doprecyzowała również sytuacje, w których przepadek mienia nie jest orzekany, np. gdy wartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.

Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu była głównym aktem prawnym regulującym kwestie przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce do momentu zastąpienia jej nową ustawą z 2018 roku. Określała ona zasady oraz procedury mające na celu zapobieganie praniu pieniędzy i powstrzymywanie finansowania działań terrorystycznych. Ponadto stanowiła o trybie postępowania w sytuacji zastosowania szczególnych środków zapobiegawczych wobec osób, grup i podmiotów, a także o obowiązkach instytucji uczestniczących w obrocie finansowym, w tym gromadzenia i przekazywania informacji. Ustawa ta łączyła proceder prania pieniędzy z działalnością terrorystyczną, co wynikało z faktu, iż gotówka pochodząca z nielegalnych źródeł wielokrotnie wspierała funkcjonowanie grup terrorystycznych.

Zgodnie z jej art. 3 organy administracji rządowej właściwe w sprawach zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu to: minister właściwy do spraw finansów publicznych oraz Szef Krajowej Administracji Skarbowej, pełniący funkcję Generalnego Inspektora Informacji Finansowej. Minister właściwy do spraw finansów publicznych stanowił naczelny organ informacji finansowej, co oznaczało, że sprawował nadzór nad działaniami związanymi z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy. W jego kompetencjach znajdowały się podstawowe zadania pozwalające ograniczać ten proceder.

W ramach polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu wyróżniano:

1. Głównego Inspektora Informacji Finansowej;
2. instytucje obowiązane (m.in. oddziały instytucji kredytowych, instytucje finansowe, banki krajowe i oddziały banków zagranicznych, instytucje

pieniądza elektronicznego, firmy inwestycyjne i banki powiernicze, towarowe domy maklerskie, podmioty prowadzące działalność w zakresie gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach, zakłady ubezpieczeń w zakresie ubezpieczeń na życie, podmioty prowadzące działalność kantorową, fundacje, stowarzyszenia posiadające osobowość prawną oraz przedsiębiorców przyjmujących płatności w gotówce za towary o równowartości przekraczającej 15 000 euro);

3. jednostki współpracujące (organy administracji rządowej i samorządowej, Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Najwyższa Izba Kontroli).

Generalny Inspektor Informacji Finansowej realizował swoje zadania przy pomocy Krajowej Administracji Skarbowej. Szef Krajowej Administracji Skarbowej odpowiadał za pozyskiwanie, przechowywanie, przetwarzanie i analizowanie różnego rodzaju informacji oraz za działania mające na celu zapobieganie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. W ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. wskazano szczegółowy zakres obowiązków Generalnego Inspektora, do których należało przede wszystkim:

1. analizowanie transakcji budzących uzasadnione podejrzenie nieprawidłowości;
2. realizowanie procedury w przypadku konieczności zatrzymania transakcji lub zablokowania rachunku bankowego;
3. decydowanie o odblokowaniu zamrożonych wartości majątkowych;
4. udostępnianie informacji o transakcjach;
5. przekazywanie właściwym organom informacji potwierdzających podejrzenie popełnienia przestępstwa;
6. szkolenie pracowników instytucji, których zadaniem było zapobieganie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
7. kontrolowanie przestrzegania przepisów dotyczących zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
8. współpracowanie z zagranicznymi instytucjami oraz organizacjami międzynarodowymi zajmującymi się zwalczaniem prania pieniędzy i finansowania terroryzmu;
9. nakładanie kar pieniężnych.

Skuteczność działań Generalnego Inspektora, wspieranego przez Krajową Administrację Skarbową, wpływała bezpośrednio na poziom ograniczania przestępczego procederu prania pieniędzy. Opieszałość urzędników mogła zatem negatywnie oddziaływać na efektywność całego systemu odpowiedzialnego za walkę z tym zjawiskiem. Generalny Inspektor zobowiązany był także do corocznego przedstawiania Prezesowi Rady Ministrów sprawozdania ze swojej działalności, co umożliwiało stałą kontrolę skuteczności podejmowanych działań.

Instytucje obowiązane musiały rejestrować transakcje o wartości przekraczającej równowartość 15 000 euro, nawet jeśli były one rozłożone na więcej niż jedną operację, w celu uniknięcia prób ominięcia tego obowiązku, co miało przeciwdziałać praniu pieniędzy. Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. zwalniała jednak z tego obowiązku określone rodzaje transakcji, takie jak transfery lokaty terminowej z rachunku na rachunek należący do tego samego klienta, krajowe przelewy przychodzące, transakcje dotyczące gospodarki własnej instytucji obowiązanych czy operacje na rynku międzybankowym.

Ponadto instytucje obowiązane zobowiązane były do zarejestrowania każdej transakcji, niezależnie od jej wartości, jeśli okoliczności wskazywały na związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu. Dotyczyło to m.in. transakcji przeprowadzanych przy pomocy wpłat gotówkowych i natychmiastowych przekazów poza granice kraju w takich samych lub zbliżonych kwotach, a także operacji wykonywanych przy wykorzystaniu systemów płatności internetowych. Rozbijano je często na kilka lub kilkanaście mniejszych transakcji, które finalnie trafiały do państw uznawanych za raje podatkowe.

Instytucje obowiązane mogły stosować środki bezpieczeństwa finansowego wobec klientów w oparciu o ocenę ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Jedynym podmiotem, który nie korzystał z tych środków, był Narodowy Bank Polski. Do działań zapewniających bezpieczeństwo finansowe zaliczano m.in.:

1. weryfikację tożsamości klientów na podstawie dokumentów lub publicznie dostępnych informacji;
2. ustalenie beneficjenta rzeczywistego i weryfikację jego tożsamości;

3. pozyskanie informacji dotyczących celu i charakteru relacji gospodarczych klienta;
4. monitorowanie stosunków gospodarczych klienta celem ustalenia, czy transakcje są zgodne z wiedzą instytucji obowiązanej o danym kliencie, specyfiką jego działalności oraz – jeśli to możliwe – ze źródłem pochodzenia zasobów majątkowych.

Instytucje obowiązane wdrażały również wzmożone środki bezpieczeństwa finansowego w sytuacjach obarczonych podwyższonym ryzykiem prania pieniędzy bądź finansowania terroryzmu m.in. wtedy, gdy klienta reprezentowali pełnomocnicy lub gdy partnerami transakcji były instytucje z państw spoza UE lub państw równoważnych. Dotyczyło to też osób pełniących istotne funkcje polityczne, narażonych na działanie mechanizmów korupcyjnych.

Ustawa z 16 listopada 2000 r. nakładała również na instytucje obowiązane wymóg opracowania i stosowania wewnętrznej procedury zapobiegania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Miała ona określać w szczególności sposób wykorzystywania środków bezpieczeństwa finansowego, rejestrowania transakcji, metod analizy i oceny ryzyka, tryb przekazywania informacji do Generalnego Inspektora, zasady wstrzymywania transakcji, blokady rachunków czy zamrożenia wartości majątkowych. Procedura wewnętrzna uwzględniała kryteria ekonomiczne, geograficzne, przedmiotowe i behawioralne.

Ustawa stanowiła, że informacje o zarejestrowanych transakcjach instytucje obowiązane miały przekazywać Generalnemu Inspektorowi m.in. za pośrednictwem izb gospodarczych, banków czy właściwych organów samorządu zawodowego. Wymogi informacyjne obejmowały dane takie jak: data transakcji, dane stron, kwota, waluta i rodzaj transakcji oraz numery rachunków bankowych. Informacje te należało przekazywać w terminie 14 dni po zakończeniu każdego miesiąca kalendarzowego w przypadku transakcji powyżej 15 000 euro, a niezwłocznie – w razie podejrzeń związanych z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu bądź na pisemne żądanie Generalnego Inspektora.

W ramach współpracy z prokuraturą, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnym Biurem Antykorupcyjnym oraz jednostkami podległymi ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych Generalny Inspektor był zobowiązany do przekazywania informacji o podejrzeniach dotyczących prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, a wymienione instytucje informowały

go o wszelkich postępowaniach lub zarzutach w tych sprawach. Służby podległe Szefowi Krajowej Administracji Skarbowej również miały obowiązek natychmiastowego zawiadomienia Generalnego Inspektora o wszelkich okolicznościach, które mogły sugerować popełnienie przestępstw związanych z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu.

Ustawa regulowała ponadto procedury wstrzymywania transakcji i blokady rachunku bankowego, gdy istniało uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, oraz wskazywała czas maksymalnego wstrzymania transakcji, a także zasady powiadamiania prokuratora o swoich podejrzeniach. Rozwiązania te miały na celu szybkie reagowanie na próby legalizacji nielegalnych środków i umożliwienie wczesnej interwencji.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych i minister właściwy do spraw zagranicznych byli uprawnieni do stosowania szczególnych środków ograniczających wobec osób, grup i podmiotów w formie rozporządzeń określających wykaz tych podmiotów, a także do zamrożenia ich wartości majątkowych (z wyłączeniem rzeczy ruchomych i nieruchomości). Działania te wspierał Międzyresortowy Komitet Bezpieczeństwa Finansowego, działający przy Generalnym Inspektorze i pełniący funkcję opiniodawczą oraz doradczą.

Ustawa określała również kompetencje Generalnego Inspektora w zakresie kontroli instytucji obowiązanych. Kontrole przeprowadzali upoważnieni pracownicy jednostki podległej Generalnemu Inspektorowi, a także – w określonych przypadkach – inne organy nadzoru, takie jak Komisja Nadzoru Finansowego, Prezes Narodowego Banku Polskiego, prezesi sądów apelacyjnych czy właściwi wojewodowie i starostowie. Kontrola obejmowała przede wszystkim sprawdzenie poprawności realizacji obowiązków ustawowych, a jej wyniki miały formę protokołu pokontrolnego.

W ustawie przewidziano także system kar pieniężnych za naruszenia przepisów, w tym za brak rejestrowania transakcji powyżej określonych kwot, uchybienia w zakresie analizowania ryzyka czy nieprzestrzeganie ustawowych zaleceń pokontrolnych. Wysokość kar ustalana była w zależności od rodzaju i skali naruszenia oraz zdolności finansowych danego podmiotu. Decyzję o nałożeniu kary podejmował Generalny Inspektor, a środki finansowe pozyskane z kar zasilaly budżet państwa. Instytucja obowiązana mogła złożyć odwołanie od decyzji w terminie 14 dni od jej otrzymania.

System surowych sankcji pieniężnych stanowił jeden z ważniejszych instrumentów dyscyplinujących instytucje obowiązane do przestrzegania przepisów ustawy. W ten sposób ograniczano ryzyko powstawania nieprawidłowości – zarówno wynikających z niedopatrzeń, jak i celowych działań służących praniu pieniędzy.

Efektem nowelizacji było rozszerzenie odpowiedzialności karnej, obejmujące nie tylko osoby uczestniczące w procederze prania pieniędzy, ale również sprawców przestępstwa pierwotnego. Co istotne, usunięto także wcześniejszy wymóg, zgodnie z którym czyn pierwotny musiał być popełniony przez co najmniej dwie osoby – zmiana ta umożliwiła ściganie pojedynczych sprawców dokonujących legalizacji środków pochodzących z własnej działalności przestępczej.

Na przestrzeni lat omawiana ustawa była kilkakrotnie modyfikowana i stopniowo dostosowywana do standardów międzynarodowych, w tym wytycznych Financial Action Task Force (FATF) oraz regulacji Unii Europejskiej. Z biegiem czasu nadano jej nową nazwę: Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁶⁹.

Obowiązywała ona aż do 1 marca 2018 r., kiedy to została zastąpiona nową ustawą o tej samej nazwie, wprowadzającą dalsze zmiany wynikające m.in. z wdrażania unijnych dyrektyw – IV i V AML⁷⁰. Artykuł 43 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. wprowadził istotne modyfikacje. Zmiany te można uznać za głębokie i mające na celu dostosowanie polskiego prawa do ostatnich przekształceń w prawodawstwie wspólnotowym oraz do wytycznych międzynarodowych organizacji, takich jak FATF.

Następnym ważnym etapem w ewolucji polskiego systemu AML było wprowadzenie Ustawy z dnia 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz zmianie niektórych innych ustaw⁷¹, która określiła istotne modyfikacje do art. 299 k.k. Oto te zmiany, m.in.:

69 Dz.U. 2014, poz. 455.

70 Dz.U. 2023, poz. 1124.

71 Dz.U. 2009 Nr 166, poz. 1317.

- ▶ w § 1 rozszerzono zakres przedmiotowy przestępstwa – do katalogu przedmiotów czynności wykonawczej dodano instrumenty finansowe, czyli prawa majątkowe o charakterze niematerialnym, będące przedmiotem obrotu na rynku publicznym (np. zdematerializowane papiery wartościowe)⁷²;
- ▶ dokonano zmiany zakresu odpowiedzialności podmiotowej, tzn. § 2 został zmodyfikowany w taki sposób, by obejmować także pracowników banków działających „w imieniu lub na rzecz banku”. Dzięki tej zmianie możliwe stało się pociągnięcie do odpowiedzialności wszystkich osób, które brały udział w procederze prania pieniędzy w ramach działalności instytucji finansowych;
- ▶ uchylono § 3 i § 4, które stanowią o odpowiedzialności podmiotu pracującego w banku, instytucji finansowej lub kredytowej;
- ▶ w związku z uchyceniem § 3 i § 4 zmieniono w § 8 niekaralność sprawcy w zakresie § 1 lub § 2.

Do kluczowych zmian w ewolucji polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy należy uchwalenie dekryminalizacji przepisów art. 299 §§ 3 i 4 k.k., które miało miejsce 22 października 2009 r. na podstawie art. 9 pkt 2 lit. b Ustawy z 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu i o zmianie innych ustaw⁷³. Dotychczasowe przestępstwa określone w § 3 i § 4 art. 299 k.k. zostały przekształcone w delikty administracyjne, co oznaczało, że naruszenia związane z procedurami przeciwdziałania praniu pieniędzy nie podlegały już sankcjom karnym, lecz administracyjnym karom pieniężnym. Zmiana ta została skodyfikowana w rozdziale 7a oraz rozdziale 14 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy (u.p.p.p.), która weszła w życie 13 lipca 2018 r. Taka modyfikacja była zasadna, gdyż uchylone artykuły odnosiły się do naruszeń obowiązków administracyjnych adresowanych głównie do podmiotów zbiorowych, a więc sankcje karne tych podmiotów nie obejmowały. Ustalenie, kto konkretnie w strukturze organizacyjnej był odpowiedzialny za

72 T. Oczkowski, [w:] *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 1462.

73 Dz.U. 2009 Nr 166, poz. 1317.

realizację poszczególnych obowiązków, napotykało poważne trudności dowodowe, zwłaszcza w kontekście indywidualnego charakteru odpowiedzialności karnej⁷⁴. Część uchylonych przepisów opisujących rodzaje czynów zabronionych włączono do Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z 2000 r. (art. 35 i kolejne), natomiast ich zaktualizowane wersje obecnie znajdują się w art. 156 ustawy z 2018 r.

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁷⁵ wprowadzała m.in.:

- ▶ w § 1 rozszerzenie katalogu czynności przypisywanych sprawcy o posiadanie, używanie, ukrywanie oraz dokonanie transferu lub konwersji;
- ▶ nowy § 6a, dotyczący karalności przygotowania do popełnienia przestępstwa, zgodnie z którym „Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub § 2, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Choć katalog czynności wykonawczych został rozbudowany, to nie zwiększono zakresu odpowiedzialności karnej, gdyż termin „inne czynności” nadal pozostaje zbiorczym określeniem różnych działań mających na celu uniemożliwienie lub utrudnienie ustalenia przestępczego źródła czy miejsca przechowywania nielegalnych zysków. Istotną konsekwencją tej nowelizacji jest to, że dla części nowo wprowadzonych czynności nie trzeba już dowodzić określonego zamiaru sprawcy. Do tej pory w przypadku „innych czynności” trzeba było wykazać, że zostały one podjęte z określoną intencją. Zmiana ta może znacznie ułatwić i przyspieszyć postępowania sądowe w sprawach dotyczących prania pieniędzy, zwłaszcza gdy trudno jest wykazać konkretny zamiar działania sprawcy.

Nowelizacja Ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁷⁶ nie wprowadziła zmian do art. 299 k.k., jednak w istotny sposób wpłynęła na zakres obowiązków nakładanych na instytucje zobowiązane. W szczególności, w związku z wdrażaniem nowych unijnych standardów, utrzymano dotychczasowe wymogi wobec podmiotów uczestniczących w obrocie finansowym, a zarazem rozszerzono je na jednostki, które wcześniej były do nich zobowiązane w mniejszym stopniu. Przykładem

⁷⁴ T. Oczkowski, [w:] *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 1463.

⁷⁵ Dz.U. 2015, poz. 1855.

⁷⁶ Dz.U. 2023, poz. 1124.

może być obowiązek raportowania tzw. transakcji podejrzanych, którego zakres i procedury zostały znacząco pogłębione, m.in. w oparciu o założenia analizy ryzyka.

Jednocześnie zachowano szeroki katalog sankcji administracyjnych za uchybienia w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy, co ma na celu zapewnienie wysokiej skuteczności regulacji oraz pełnienie funkcji prewencyjnej wobec podmiotów, które nie realizują w należyty sposób nałożonych na nie obowiązków. Co istotne, niektóre kategorie czynów – zwłaszcza związane z rażącym lub wielokrotnym naruszeniem wymogu informowania o podejrzanych transakcjach – w dalszym ciągu pozostają przestępstwami. Ustawodawca utrzymał także odpowiedzialność za nieumyślne naruszenia, podkreślając, że brak świadomości lub intencji nie wyłącza możliwości pociągnięcia podmiotów do odpowiedzialności w sytuacji istotnego zagrożenia bezpieczeństwa obrotu finansowego.

Zakres zmian wprowadzonych w ustawie z 2018 r. służy przede wszystkim zwiększeniu efektywności systemu zapobiegania praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. Precyzyjniejsze definicje i procedury, opracowane z uwzględnieniem rekomendacji takich organizacji jak Financial Action Task Force (FATF), przyczyniają się do skuteczniejszego monitorowania transakcji, usprawniają współpracę międzynarodową i podnoszą ogólny poziom bezpieczeństwa na rynku finansowym.

Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu zastąpiła poprzedni akt prawny z 16 listopada 2000 r. i wprowadzała kompleksową regulację zapobiegającą legalizacji środków pochodzących z nielegalnych źródeł oraz finansowaniu działań terrorystycznych. Nowe przepisy określały zasady i procedury mające na celu zablokowanie przepływu „brudnych” pieniędzy, a także mechanizmy pozwalające na skuteczniejsze monitorowanie transakcji finansowych. W szczególności ustawa z 2018 r. dostosowywała polskie prawo do unijnych dyrektyw AML (Anti-Money Laundering) oraz uwzględniała rekomendacje międzynarodowych organizacji, takich jak Financial Action Task Force (FATF).

Zgodnie z ustawą z 1 marca 2018 r. organami administracji rządowej właściwymi w sprawach zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu pozostawali:

1. minister właściwy do spraw finansów publicznych (naczelnny organ informacji finansowej);
2. Szef Krajowej Administracji Skarbowej pełniący funkcję Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF).

Nowa ustawa nakładała na Generalnego Inspektora istotne zadania związane z gromadzeniem, analizowaniem i przekazywaniem informacji na temat podejrzanych transakcji oraz prowadzeniem współpracy międzynarodowej. W dalszym ciągu wymagała od niego przedstawiania corocznego sprawozdania Prezesowi Rady Ministrów, co miało umożliwić systematyczną ocenę skuteczności podejmowanych działań.

Polski system przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu nadal tworzyły takie podmioty:

1. Generalny Inspektor Informacji Finansowej;
2. instytucje obowiązane, określone w ustawie (m.in. banki krajowe i oddziały banków zagranicznych, instytucje kredytowe, instytucje finansowe, firmy inwestycyjne, zakłady ubezpieczeń na życie, podmioty prowadzące działalność kantorową, fundacje, stowarzyszenia posiadające osobowość prawną, przedsiębiorcy przyjmujący płatności gotówkowe powyżej ustalonego progu itp.);
3. jednostki współpracujące, takie jak organy administracji rządowej i samorządowej, Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego oraz Najwyższa Izba Kontroli.

Ustawa z 2018 r. utrzymywała zasadę, że Generalny Inspektor realizował swoje zadania przy pomocy Krajowej Administracji Skarbowej. Szef Krajowej Administracji Skarbowej, będący jednocześnie Generalnym Inspektorem, odpowiadał m.in. za:

1. analizowanie transakcji mogących wskazywać na pranie pieniędzy lub finansowanie terroryzmu;
2. zatrzymywanie transakcji lub blokowanie rachunków bankowych, gdy istniało uzasadnione podejrzenie, że środki finansowe miały przestępcze pochodzenie lub były przeznaczone na wspieranie działań terrorystycznych;
3. odblokowywanie zamrożonych wartości majątkowych, jeżeli ustąpiły przyczyny, dla których je zamrożono;

4. udostępnianie informacji o transakcjach instytucjom uprawnionym;
5. przekazywanie właściwym organom (np. prokuraturze) informacji potwierdzających podejrzenie popełnienia przestępstwa;
6. kontrolowanie przestrzegania przepisów dotyczących zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
7. prowadzenie szkoleń, których celem było podnoszenie kompetencji w obszarze AML;
8. współpracę zagraniczną – wymianę informacji i doświadczeń z międzynarodowymi instytucjami i organizacjami przeciwdziałającymi praniu pieniędzy;
9. nakładanie kar pieniężnych w przypadkach określonych w ustawie.

Skuteczność tych działań w dużej mierze zależała od sprawności organów podległych Szefowi Krajowej Administracji Skarbowej. Ewentualne opóźnienia mogły przekładać się na pogorszenie efektywności całego systemu zwalczania prania pieniędzy.

W nowej ustawie utrzymano wymóg rejestrowania przez instytucje obowiązane transakcji przekraczających określone progi (np. 15 000 euro). Utrzymano również zasady pozwalające na zwolnienie z rejestracji pewnych operacji finansowych, uznanych za typowe i niskiego ryzyka (na przykład przelewy wewnętrzne na rachunki tego samego klienta w tej samej instytucji). Jednocześnie wprowadzono i doprecyzowano obowiązek rejestrowania transakcji podejrzanych, bez względu na ich wartość, jeśli występowały okoliczności sugerujące udział w procederze prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Ważnym elementem pozostawała ocena ryzyka (*risk-based approach*). Instytucje obowiązane musiały wdrażać procedury dostosowane do rodzaju klienta, jego relacji gospodarczych, a także charakteru i wartości operacji finansowych. Niezmiennie duże znaczenie miało monitorowanie transakcji opierających się na schemacie wielu wpłat gotówkowych z natychmiastowym przesyłaniem środków za granicę, w szczególności do jurysdykcji uznawanych za raje podatkowe.

Ustawa w dalszym ciągu nakładała na instytucje obowiązane wymóg stosowania środków bezpieczeństwa finansowego, czyli:

1. weryfikacji tożsamości klientów na podstawie dokumentów i wiarygodnych źródeł;

2. ustalenia beneficjenta rzeczywistego w przypadku, gdy klient występował w imieniu innej osoby lub miał złożoną strukturę właścicielską;
3. pozyskania informacji o celu i charakterze stosunków gospodarczych;
4. monitorowania relacji gospodarczych w celu weryfikacji zgodności przeprowadzanych operacji z wiedzą instytucji na temat działalności klienta oraz – jeśli to możliwe – źródła pochodzenia środków.

W ustawie pozostawiono także możliwość zastosowania wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego w przypadku podwyższonego ryzyka prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, szczególnie gdy klient nie uczestniczył osobiście w zawieraniu umowy (zastępował go pełnomocnik), partnerem transakcji były instytucje z państw trzecich, innych niż państwa Unii Europejskiej bądź państwa równoważne lub klientem była tzw. osoba zajmująca eksponowane stanowisko polityczne (PEP), obarczona podwyższonym ryzykiem korupcji.

Ustawa z 2018 r. zachowywała wymóg posiadania przez instytucje obowiązane wewnętrznych procedur zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Zawierały one opis sposobu stosowania środków bezpieczeństwa finansowego, rejestrowania transakcji, analizowania i oceny ryzyka, a także przekazywania informacji do Generalnego Inspektora.

Ponadto ustawodawca utrzymał rozszerzony system nadzoru i kontroli nad instytucjami obowiązany. Odpowiednio umocowni pracownicy Generalnego Inspektora lub innych organów (np. Komisji Nadzoru Finansowego, NBP, prezesi sądów apelacyjnych w odniesieniu do notariuszy, właściwi wojewodowie czy starostowie) mogli przeprowadzać kontrole w celu sprawdzenia, czy instytucje prawidłowo realizowały obowiązki w zakresie AML. Zastrzeżono możliwość wglądu w dokumenty, żądania wyjaśnień i wydawania zaleceń pokontrolnych. W przypadkach stwierdzenia nieprawidłowości Generalny Inspektor miał prawo nałożyć zalecenia, a następnie – w razie ich niewykonania – sięgnąć po sankcje administracyjne.

Ustawa wprowadzała lub utrzymywała zestaw administracyjnych kar pieniężnych wobec instytucji obowiązanych, które nie przestrzegały ustawowych wymogów. Kara mogła zostać nałożona m.in. za:

1. brak lub nieprawidłową rejestrację transakcji;
2. niewdrożenie procedur analizy ryzyka;

3. niestosowanie obowiązkowych środków bezpieczeństwa finansowego;
4. niespełnienie wymogu przechowywania dokumentacji przez wymagany okres;
5. niewykonanie zaleceń pokontrolnych w ustawowym terminie;
6. brak współpracy z Generalnym Inspektorem w sytuacjach podejrzenia prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu;
7. niedostarczenie żądanych dokumentów lub danych niezbędnych do zamrożenia wartości majątkowych;
8. brak stosownych szkoleń personelu.

Wysokość kar ustalano, biorąc pod uwagę skalę naruszenia i możliwości finansowe danego podmiotu, a środki pochodzące z grzywien zasilały budżet państwa. Instytucja obowiązana, na którą nałożono karę, miała prawo w ustawowym terminie odwołać się od tej decyzji do ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

Ustawa z 2018 r. zachowywała zasady dotyczące wstrzymywania transakcji oraz blokowania rachunków bankowych w razie podejrzenia popełnienia przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Instytucje obowiązane po wykryciu transakcji potencjalnie nielegalnej musiały niezwłocznie powiadomić Generalnego Inspektora i wstrzymać jej wykonanie na określony czas (zwykle nieprzekraczający 24 godzin). Generalny Inspektor mógł przedłużyć ten okres nawet do 72 godzin (z wyłączeniem dni wolnych od pracy), a prokurator, po otrzymaniu zawiadomienia, miał możliwość zablokowania konta na czas do 3 miesięcy. Zgodnie z przepisami – organami właściwymi do stosowania środków szczególnych (zamrożenia wartości majątkowych) w odniesieniu do określonych osób, grup i podmiotów pozostawali: minister właściwy do spraw finansów publicznych oraz minister właściwy do spraw zagranicznych, którzy w drodze rozporządzenia mogli określić listę podmiotów objętych sankcjami.

Utrzymano również system współpracy pomiędzy prokuraturą, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnym Biurem Antykorupcyjnym a Generalnym Inspektorem. Właściwe służby miały obowiązek informować GIIF o wszczętych postępowaniach lub podejrzeniach dotyczących prania pieniędzy bądź finansowania terroryzmu, natomiast Generalny Inspektor przekazywał im dane uzyskane w wyniku analizy zgromadzonych informacji. W razie

potrzeby mógł zwracać się do Krajowej Administracji Skarbowej o weryfikację pochodzenia konkretnych wartości majątkowych lub transakcji.

W ustawie doprecyzowano zasady wymiany informacji z organami i instytucjami zagranicznymi oraz organizacjami międzynarodowymi. Współpraca w tym zakresie miała kluczowe znaczenie, ponieważ pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu były problemami o charakterze transgranicznym.

Celem ustawy z 2024 r. jest dostosowanie krajowego porządku prawnego do najnowszych regulacji unijnych (m.in. rozporządzeń i dyrektyw AML) oraz rekomendacji międzynarodowych organizacji, takich jak Financial Action Task Force (FATF) i Komitet Ekspertów ds. Oceny Środków Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy oraz Finansowaniu Terroryzmu (MONEYVAL). Istotny wpływ na kształt nowelizacji wywarły również zapisy rozporządzenia w sprawie rynku kryptoaktywów (MiCA – Markets in Crypto-Assets), wprowadzające podstawowe zasady funkcjonowania dostawców usług związanych z kryptoaktywami (VASP – Virtual Asset Service Provider). Najważniejsze zmiany w ustawie z 2024 r. dotyczą:

1. rozszerzenia definicji wirtualnych aktywów – wprowadzono bardziej szczegółową klasyfikację kryptoaktywów (tokenów, walut wirtualnych, NFT, stablecoinów itd.) oraz zdefiniowano ramy prawne dla podmiotów obracających tymi aktywami;
2. wprowadzenia pojęcia dostawców usług związanych z kryptoaktywami (VASP) – do kategorii instytucji obowiązanych włączono m.in. giełdy kryptowalut, kantory i platformy wymiany tokenów, a także dostawców portfeli elektronicznych (*hot wallet*, *cold wallet*) działających na terytorium Polski.

Dzięki temu dostawcy usług krypto stali się pełnoprawnymi instytucjami obowiązanyymi, a co za tym idzie, zostali objęci obowiązkiem stosowania procedur Know Your Customer (KYC), monitorowania transakcji i raportowania podejrzanych operacji do Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF). Zgodnie z najnowszą nowelizacją:

1. podniesiono wymogi identyfikacyjne wobec klientów korzystających z usług kryptoaktywów. Dostawcy zobowiązani są do bardziej szczegółowego weryfikowania tożsamości osób fizycznych oraz dokładniejszego ustalania beneficjentów rzeczywistych w przypadku podmiotów zbiorowych;

2. wprowadzono tzw. Travel Rule, zgodnie z którą informacje dotyczące zleciendawcy i odbiorcy transakcji kryptoaktywów powinny „podróżować” wraz z transakcją. W praktyce oznacza to konieczność dołączania niezbędnych danych (imię, nazwisko, adres, numer rachunku lub inny identyfikator) na każdym etapie transferu kryptoaktywów, co znacznie zwiększa przejrzystość przepływów finansowych i ułatwia ich śledzenie organom nadzoru.

Nowelizacja z 2024 r. przewiduje dla wszystkich dostawców usług krypto m.in. obowiązek uzyskania stosownej licencji na prowadzenie działalności związanej z obrotem kryptoaktywami (w tym giełd, kantorów, operatorów portfeli). Licencja przyznawana jest przez właściwy organ – najczęściej Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) – po spełnieniu szeregu wymogów technicznych, finansowych i organizacyjnych oraz rejestr VASP – prowadzony przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej lub inny wyznaczony organ. Podmioty działające w sektorze kryptoaktywów muszą się rejestrować, aby legalnie prowadzić działalność w Polsce. Niedopełnienie tego obowiązku może skutkować surowymi sankcjami administracyjnymi.

Ustawodawca zdecydował się podnieść górne limity kar administracyjnych za naruszenia w obszarze AML/CFT (Combating the Financing of Terrorism). Zmiany te objęły zarówno tradycyjne instytucje finansowe (np. banki), jak i nowe podmioty zajmujące się kryptoaktywami. W uzasadnionych przypadkach (np. wielokrotnego uchylania się od obowiązku rejestracji transakcji) kary mogą sięgać kilkuset tysięcy złotych lub wyższego pułapu procentowego od przychodów podmiotu.

Nowelizacja z 2024 r. wzmocniła też współpracę między organami zaangażowanymi w zwalczanie przestępczości finansowej, a w tym: Generalnym Inspektorem Informacji Finansowej, Komisją Nadzoru Finansowego, prokuraturą, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Centralnym Biurem Antykorupcyjnym (CBA) i jednostkami samorządu terytorialnego. Wprowadzono również bardziej przejrzyste procedury wymiany informacji z zagranicznymi organami nadzoru i unijnymi instytucjami, umożliwiające szybsze śledzenie przepływów kryptoaktywów w skali międzynarodowej.

Choć analiza ryzyka (RBA – Risk-Based Approach) od dawna stanowiła fundament AML/CFT, w nowelizacji z 2024 r. postanowiono ją dodatkowo

wzmocnić. Wszystkie instytucje obowiązane, w tym dostawcy usług krypto, muszą regularnie dokonywać przeglądu swoich procedur i aktualizować je na podstawie bieżącej oceny zagrożeń. Wprowadzono też wymóg wewnętrznego audytu AML, mającego zapewnić, że polityki i procedury są stale dostosowywane do pojawiających się ryzyk (np. nowych form cyberprzestępczości).

W ramach dążenia do podwyższenia standardów *compliance* nowa ustawa wymaga od instytucji obowiązanych **regularnych szkoleń** dla pracowników, obejmujących w szczególności rozpoznawanie nietypowych transakcji związanych z kryptowalutami, identyfikowanie sygnałów ostrzegawczych wskazujących na pranie pieniędzy lub finansowanie terroryzmu, zrozumienie specyfiki technologii *blockchain* i obszarów, w których może dochodzić do nadużyć (np. mikserów kryptowalutowych, prywatnych tokenów).

Najnowsza nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu miała na celu dostosowanie polskich przepisów do dynamicznie zmieniającego się rynku kryptoaktywów i wirtualnych aktywów. Wprowadzając ostrzejsze kryteria licencyjne, dokładniejszy nadzór nad transferami kryptoaktywów (Travel Rule) oraz rozszerzając katalog instytucji obowiązanych, polski ustawodawca zareagował na wyzwania wynikające z globalizacji usług finansowych i rosnącej roli aktywów cyfrowych w obrocie gospodarczym. Dzięki tym zmianom system AML/CFT stał się bardziej kompleksowy, a organy państwowe i instytucje prywatne zyskały dodatkowe narzędzia do szybszego wykrywania prób ukrywania nielegalnie pozyskanych środków. Jednocześnie przepisy umożliwiły dalszy rozwój legalnego rynku kryptoaktywów w Polsce, gwarantując przejrzystość transakcji i zapewniając użytkownikom wyższy poziom bezpieczeństwa.

Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu wzmocniła polski system AML, opierając się na dotychczasowych rozwiązaniach i rozszerzając je o szereg nowych obowiązków wynikających z przepisów unijnych. Skuteczność systemu zależała jednak w dużej mierze od szybkiego i sprawnego działania Generalnego Inspektora oraz współpracy instytucji obowiązanych i jednostek współpracujących. Ustawa przewidywała rozbudowany system kontroli i surowych kar administracyjnych, co miało skutecznie odstraszać podmioty od prób omijania przepisów lub działań sprzyjających legalizacji środków pochodzących z nielegalnych

źródeł. Dzięki ujednoliceniu definicji, procedur i mechanizmów bezpieczeństwa finansowego nowe regulacje pozwalały na wcześniejsze i bardziej efektywne wykrywanie prób prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. Oparcie całego systemu na współpracy pomiędzy szeregiem organów państwowych i instytucji finansowych, a także na automatycznym przepływie informacji, stwarzało solidne podstawy do ograniczenia skali zjawisk stanowiących poważne zagrożenie dla stabilności gospodarki oraz bezpieczeństwa publicznego.

2.2.2 Akty prawa wspólnotowego

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy (AML – Anti-Money Laundering) oraz finansowaniu terroryzmu (CFT – Countering the Financing of Terrorism) stanowi istotny filar unijnych regulacji finansowych. W odpowiedzi na rosnące zagrożenia związane z nielegalnymi przepływami kapitału Unia Europejska wdrożyła kompleksowe inicjatywy legislacyjne mające na celu wzmacnianie mechanizmów prewencyjnych oraz skuteczniejsze wykrywanie i ściganie przestępstw finansowych. Kluczową rolę w tym procesie odgrywają kolejne dyrektywy AML, które ewoluowały w celu dostosowywania unijnych regulacji do dynamicznie zmieniającego się charakteru przestępczości finansowej. Podstawę prawną unijnych działań stanowi art. 83 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), który klasyfikuje pranie pieniędzy jako jedną z najpoważniejszych form przestępczości transgranicznej, wymagającą skoordynowanej reakcji na poziomie wspólnotowym. Państwa członkowskie przyznały Unii Europejskiej kompetencje do inicjowania i harmonizacji regulacji w tym zakresie, co poskutkowało powstaniem wielopoziomowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy. Unijne prawo AML charakteryzuje się złożonością oraz wieloaspektowym podejściem, obejmującym zarówno monitorowanie i kontrolę transakcji finansowych, prewencję oraz analizę ryzyka, jak i środki prawnekarne, mające na celu efektywne ściganie przestępstw finansowych.

Polski system prawa musi być spójny z uregulowaniami na szczeblu wspólnotowym. Tylko w ten sposób możliwe jest stworzenie jednego, wspólnego i jednolitego standardu umożliwiającego przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. W zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy w krajach należących do Unii Europejskiej obowiązują przepisy m.in. tych aktów:

1. Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu⁷⁷;
2. Dyrektywa Rady w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (nr 91/308/EWG, AMLD1)⁷⁸;
3. Dyrektywa w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (nr 2001/97/EC, AMLD2)⁷⁹;
4. Dyrektywa w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (nr 2005/60/WE, AMLD3)⁸⁰;
5. Dyrektywa Rady 2014/107/UE dotycząca automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania⁸¹;
6. IV Dyrektywa w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (nr 2015/849, AMLD4)⁸²;
7. Rozporządzenie w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych (nr 2015/847)⁸³;

77 Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. 2008 Nr 165, poz. 1028 z późn. zm.).

78 Dyrektywa Rady 91/308/EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (Dz.U.UE.L.1991.166, s. 77).

79 Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering – Commission Declaration (Dz.U.UE.L.2001.344, s. 1).

80 Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Dz.U.UE.L.2005.309, s. 15 z późn. zm.).

81 Dyrektywa Rady 2014/107/UE z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2014.359, s. 1).

82 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U.UE.L.2015.141, s. 73 z późn. zm.).

83 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/847 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1781/2006 (Dz.U.UE.L.2015.141, s. 1 z późn. zm.).

8. V Dyrektywa (AMLD5) – Dyrektywa (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. – dyrektywa zmieniająca poprzednią dyrektywę AML, wprowadzająca m.in. regulacje dotyczące walut wirtualnych i zwiększająca transparentność w zakresie beneficjentów rzeczywistych, weszła w życie 10 stycznia 2020 r.⁸⁴;
9. VI Dyrektywa (AMLD6) – Dyrektywa (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. – najnowsza dyrektywa AML, która zastępuje istniejącą dyrektywę 2015/849/UE (czwartą dyrektywę AML, zmienioną przez piątą dyrektywę AML), wprowadzająca nowe mechanizmy zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu⁸⁵;
10. Rozporządzenie AML (AMLR) – Rozporządzenie (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. – wprowadza nowe przepisy dotyczące zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (AML/CFT), mające na celu zapewnienie większej jednolitości i efektywności przepisów w całej UE⁸⁶;
11. Rozporządzenie AMLA – Rozporządzenie (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. – ustanawiające nowy Urząd do Spraw Zwalczania Prania Pieniędzy i Finansowania Terroryzmu (AMLA), który będzie sprawował nadzór w sprawach przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu na poziomie Unii Europejskiej⁸⁷.

Pierwsza dyrektywa AML została uchwalona w 1991 roku przez Radę Wspólnot Europejskich⁸⁸, a kolejne nowelizacje regulacji były konsekwencją

84 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (Dz.U.UE.L.2018.156, s. 43).

85 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 oraz zmieniająca i uchylająca dyrektywę (UE) 2015/849 (Dz.U.UE.L.2024.1640).

86 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz.U.UE.L.2024.1624).

87 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010, (UE) nr 1094/2010 i (UE) nr 1095/2010 (Dz.U.UE.L.2024.1620).

88 Dyrektywa Rady z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (Dz.U.UE.L.1991.166.77).

rozwoju gospodarczego oraz ewolucji metod stosowanych przez przestępców finansowych. Ostatnie zmiany w unijnym reżimie AML miały miejsce w 2018 roku, kiedy przyjęto V oraz VI Dyrektywę AML. Częstotliwość zmian legislacyjnych w zakresie AML wynika nie tylko z konieczności dostosowania przepisów do przemian zachodzących w samej Unii Europejskiej, w tym pogłębiania integracji gospodarczej i przenoszenia kompetencji regulacyjnych na poziom wspólnotowy, ale także z czynników społeczno-ekonomicznych. Wśród kluczowych elementów wpływających na zmieniające się regulacje AML należy wymienić rozwój bankowości internetowej, wzrost znaczenia kryptowalut, powstawanie nowych instrumentów finansowych, a także rosnącą świadomość społeczną dotyczącą ochrony danych osobowych oraz zagrożeń związanych z terroryzmem i finansowaniem działalności przestępczej. Wzrost liczby ataków terrorystycznych na terenie Europy oraz coraz bardziej wyrafinowane schematy prania pieniędzy wymusiły wdrożenie mechanizmów zapewniających skuteczniejszy nadzór nad sektorem finansowym oraz transakcjami kapitałowymi⁸⁹.

Regulacje AML w Unii Europejskiej opierają się na trzech głównych filarach: monitorowaniu przepływów finansowych, analizie ryzyka oraz penalizacji przestępstw związanych z praniem pieniędzy.

Pierwszym filarem jest monitoring i kontrola transakcji finansowych. Podstawowym mechanizmem przeciwdziałania praniu pieniędzy jest ścisła kontrola operacji realizowanych w sektorze finansowym. Banki oraz inne instytucje finansowe są zobowiązane do identyfikacji klientów, zgodnie z wymogami wynikającymi z art. 13 ust. 1 IV Dyrektywy AML⁹⁰. Procedury te obejmują weryfikację tożsamości osób fizycznych i prawnych, monitorowanie transakcji oraz zgłaszanie podejrzanych operacji finansowych właściwym organom nadzorczym. W ramach V Dyrektywy AML, której implementacja w państwach członkowskich miała miejsce do 10 stycznia 2020 r., rozszerzono

⁸⁹ Por.: D. S. Demetis, *Technology and Anti-money Laundering: A Systems Theory and Risk-based Approach*, Cheltenham 2010.

⁹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz Dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U.UE.L.2015.141, s. 73–117).

obowiązek identyfikacji beneficjentów rzeczywistych oraz objęto regulacjami nowe podmioty, takie jak dostawcy usług związanych z kryptowalutami oraz instytucje prowadzące rejestry firm i trustów. Dyrektywa nakłada również obowiązek prowadzenia publicznych rejestrów beneficjentów rzeczywistych, umożliwiając skuteczniejszy nadzór nad działalnością korporacyjną⁹¹.

Drugim filarem jest analiza ryzyka i prewencja. Unia Europejska zobowiązała się do regularnej analizy zagrożeń związanych z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu. Komisja Europejska, zgodnie z art. 6 ust. 1 V Dyrektywy AML, co najmniej raz na dwa lata publikuje raporty identyfikujące obszary rynku wewnętrznego najbardziej narażone na proceder prania pieniędzy. Analiza ta obejmuje ocenę sektorów szczególnie zagrożonych, szacunki wartości nielegalnych przepływów finansowych oraz najczęściej stosowane przez przestępców schematy prania pieniędzy.

Trzecim filarem są środki prawno-karne i integracja przepisów karnych. VI Dyrektywa AML, której termin implementacji upłynął 3 grudnia 2020 roku, koncentrowała się na ujednoliceniu regulacji w zakresie penalizacji przestępstw finansowych. Wprowadzono minimalne sankcje za przestępstwa związane z praniem pieniędzy, ustanawiając m.in. minimalną karę 4 lat pozbawienia wolności za poważne przypadki prania pieniędzy. Dyrektywa rozszerzyła również odpowiedzialność prawną na osoby prawne, pozwalając na skuteczniejsze ściganie spółek uczestniczących w procederach przestępczych. W zakresie jurysdykcji w sprawach karnych VI Dyrektywa AML uwzględniła Decyzję ramową Rady 2008/841/WSiSW⁹² oraz Decyzję ramową Rady 2009/948/WSiSW⁹³, które regulują transgraniczne ściganie przestępstw finansowych i zapobieganie konfliktom jurysdykcyjnym.

Dyrektywa 91/308/EEC⁹⁴, przyjęta 10 czerwca 1991 roku, była pierwszym aktem prawnym Unii Europejskiej dotyczącym zwalczania prania pieniędzy. Powstała w odpowiedzi na rosnące obawy związane z finansowaniem działalności przestępczej poprzez system bankowy, zwłaszcza w kontekście handlu

91 O roli tych ostatnich już w 2012 r. pisał: R. Stokes, *Virtual Money Laundering: the Case of Bitcoin and the Linden Dollar*, „Information and Communication Technology Law”, 2012, 3, s. 221–236, <https://doi.org/10.1080/13600834.2012.744225>.

92 Dz.U.UE.L.2008.300, s. 42–45.

93 Dz.U.UE.L.2009.328, s. 42 z późn. zm., s. 42–47.

94 Dyrektywa Rady 91/308/EEG z dnia 10 czerwca 1991 r. (Dz.U.UE.L.1991.166.77).

narkotykami. Wprowadzenie AMLD1 stanowiło punkt zwrotny w regulacjach dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy, ponieważ umożliwiło stworzenie ram prawnych dla instytucji finansowych w zakresie wykrywania i raportowania podejrzanych transakcji. Głównymi postanowieniami AMLD1 były m.in.:

1. skoncentrowanie się na przeciwdziałaniu praniu pieniędzy pochodzących z handlu narkotykami – dyrektywa powstała jako odpowiedź na globalny problem finansowania karteli narkotykowych;
2. nałożenie na instytucje finansowe wymogu identyfikacji klientów – banki zostały zobowiązane do stosowania środków należytej staranności wobec klientów (Customer Due Diligence – CDD);
3. zobowiązanie banków do zgłaszania podejrzanych transakcji – instytucje finansowe musiały raportować operacje, które budziły podejrzenia nielegalności;
4. uznanie prania pieniędzy za przestępstwo we wszystkich państwach członkowskich – harmonizacja prawa karnego w UE w zakresie prania pieniędzy.

Pomimo że AMLD1 stanowiła ważny krok w kierunku zwalczania prania pieniędzy, jej zakres był stosunkowo wąski. Regulacje dotyczyły głównie sektora bankowego, pomijając inne instytucje finansowe oraz profesje, które mogły być wykorzystywane do legalizacji środków pochodzących z działalności przestępczej⁹⁵.

Dyrektywa 2001/97/EC⁹⁶, przyjęta w grudniu 2001 roku, znacząco rozszerzyła zakres AMLD1, dostosowując europejskie przepisy do zmieniających się realiów gospodarczych i finansowych. Kluczowym czynnikiem przyspieszającym jej wdrożenie były ataki terrorystyczne z 11 września 2001 roku, które uwytkliły znaczenie przeciwdziałania finansowaniu terroryzmu jako integralnego zadania systemu AML. Główne zmiany wprowadzone przez AMLD2 to m.in.:

1. rozszerzenie listy podmiotów zobowiązanych do stosowania przepisów AML – oprócz banków regulacjami objęto także prawników, notariuszy,

⁹⁵ P. Siejczuk, *Problematyka ...*, dz. cyt., s. 209.

⁹⁶ Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering (Dz.U.UE.L.2001.344).

księgowych, audytorów oraz doradców podatkowych, uznając ich działalność za potencjalne narzędzia do prania pieniędzy;

2. uwzględnienie finansowania terroryzmu jako obszaru wymagającego regulacji – AMLD2 rozszerzyła definicję przestępstw finansowych, aby obejmowała ona nie tylko pranie pieniędzy, ale także wspieranie organizacji terrorystycznych;
3. poszerzenie katalogu przestępstw źródłowych – do przestępstw, z których mogły pochodzić środki finansowe objęte regulacjami AML, dodano m.in. przestępstwa korupcyjne oraz oszustwa podatkowe⁹⁷.

Druga Dyrektywa AML znacząco rozszerzyła zakres regulacji przeciwdziałania praniu pieniędzy, obejmując nie tylko sektor bankowy, ale także inne profesje i instytucje. Był to istotny krok w stronę bardziej kompleksowego systemu AML w Unii Europejskiej.

Dyrektywa 2005/60/WE⁹⁸, przyjęta 26 października 2005 roku, stanowiła kolejny etap rozwoju unijnych regulacji AML. Opierała się ona na wytycznych Financial Action Task Force (FATF) i wprowadziła bardziej elastyczne podejście do oceny ryzyka w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Najważniejsze zmiany w AMLD3 to m.in.:

1. implementacja podejścia opartego na ryzyku (Risk-Based Approach – RBA) – instytucje finansowe zostały zobligowane do dostosowania środków przeciwdziałania praniu pieniędzy do poziomu ryzyka związanego z konkretnymi klientami i transakcjami;
2. rozszerzenie zakresu regulacji na finansowanie terroryzmu – AMLD3 wyraźnie wskazała na konieczność wdrożenia środków mających na celu zwalczanie finansowania organizacji terrorystycznych;
3. dodanie dostawców usług hazardowych i pośredników ubezpieczeniowych do listy podmiotów zobowiązanych – kasyna i inne firmy oferujące usługi związane z grami hazardowymi zaczęły podlegać wymogom AML;

97 Z. Piotrowska, *Podstawy prawne przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, [w:] W. Kąpica (red.), *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2018.

98 Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Dz.U.UE.L.2005.309, s. 15 z późn. zm.).

4. wprowadzenie bardziej szczegółowych procedur dotyczących środków należytej staranności wobec klienta (Customer Due Diligence – CDD) – instytucje finansowe musiały wdrożyć mechanizmy identyfikacji klientów oraz stosować szczególne środki ostrożności w przypadku transakcji o podwyższonym ryzyku;
5. wzmocnienie współpracy między jednostkami analityki finansowej (FIU – Financial Intelligence Unit) w państwach członkowskich – organy odpowiedzialne za analizę podejrzanych transakcji zostały zobowiązane do efektywniejszej wymiany informacji na poziomie europejskim.

Wprowadzenie AMLD3 znacząco poprawiło skuteczność unijnego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Dyrektywa nie tylko dostosowała regulacje do globalnych standardów FATF, ale także zapewniła większą elastyczność w podejściu do oceny ryzyka i wdrażania odpowiednich środków zaradczych⁹⁹.

IV Dyrektywa AML, przyjęta w 2015 roku, miała na celu kompleksowe wzmocnienie systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy w Unii Europejskiej. Jednym z kluczowych założeń było zwiększenie przejrzystości struktury własnościowej podmiotów gospodarczych poprzez wprowadzenie obowiązku rejestracji beneficjentów rzeczywistych. Wprowadzono również bardziej rygorystyczne procedury identyfikacji klientów (zasada: „poznaj swojego klienta” – KYC), a także rozszerzono zakres podmiotów objętych regulacjami AML, w tym na instytucje niefinansowe, takie jak kancelarie prawne czy pośrednicy nieruchomości. IV Dyrektywa AML wymagała również przeprowadzania oceny ryzyka na poziomie UE oraz przez poszczególne państwa członkowskie, co miało umożliwiać skuteczniejsze zarządzanie zagrożeniami związanymi z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu. Co więcej, dyrektywa nakładała na państwa członkowskie Unii Europejskiej konieczność stworzenia centralnego rejestru będącego bazą informacji o beneficjentach rzeczywistych i stosunkach, które łączą podmioty działające na obszarze danego kraju ze wspomnianymi powyżej beneficjentami rzeczywistymi. Kolejna zmiana dotyczy definicji osób zajmujących ważne stanowiska polityczne.

99 Z. Piotrowska, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 24.

Rozszerzono ją o osoby zajmujące stanowiska dyrektorów, ich zastępców oraz członków organów zarządzających takich organizacji jak WTO, ONZ, FIFA.

V Dyrektywa AML¹⁰⁰, przyjęta w maju 2018 roku, stanowiła odpowiedź Unii Europejskiej na dynamicznie zmieniające się zagrożenia związane z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu, w szczególności wynikające z postępującej cyfryzacji systemów finansowych. Nowelizacja IV Dyrektywy AML była uzasadniona przez Komisję Europejską narastającymi zagrożeniami terrorystycznymi oraz rosnącym wykorzystaniem nowych technologii do ukrywania przepływów finansowych. Wskazano, że globalne powiązania systemów finansowych oraz ułatwienia w tworzeniu firm fasadowych w różnych jurysdykcjach znacząco utrudniają identyfikację beneficjentów rzeczywistych i śledzenie środków pochodzących z działalności przestępczej. Celem V Dyrektywy AML było zatem rozszerzenie zakresu regulacji na nowe obszary działalności finansowej, zwiększenie transparentności podmiotów gospodarczych oraz wprowadzenie skuteczniejszych mechanizmów raportowania i nadzoru nad transakcjami wysokiego ryzyka¹⁰¹.

Jednym z kluczowych elementów V Dyrektywy było rozszerzenie katalogu podmiotów zobowiązanych do stosowania procedur AML. Artykuł 1 pkt 1 lit. c V Dyrektywy włączył do tej grupy dostawców usług wymiany walut wirtualnych na waluty fiducjarne (np. euro, dolar – emitowane przez banki centralne) oraz operatorów portfeli kryptowalutowych jako podmioty odgrywające istotną rolę w obrocie cyfrowymi aktywami finansowymi. Definicja dostawcy kont walut wirtualnych, zawarta w art. 1 pkt 2 lit. d AMLD5, obejmuje podmioty świadczące usługi przechowywania prywatnych danych uwierzytelniających użytkowników w celu posiadania, przechowywania i transferu walut wirtualnych. Co istotne, w myśl nowej definicji waluty wirtualne nie są uznawane za prawny środek płatniczy i nie są powiązane z żadnym bankiem centralnym ani organem publicznym, jednakże ich szerokie wykorzystanie

100 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U.UE.L.2015.141, s. 73 z późn. zm.).

101 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. [...] (Dz.U.UE.L.2018.156, s. 43), przyjęta na podstawie wniosku COM(2016) 450 final – 2016/0208 (COD).

jako środka wymiany wymaga podjęcia środków nadzorczych. Dodatkowo V Dyrektywa AML objęła regulacjami obrót dziełami sztuki, wymagając rejestracji podmiotów zajmujących się ich sprzedażą oraz przechowywaniem, jeżeli wartość pojedynczej transakcji lub szeregu powiązanych operacji przekracza 10 000 euro (art. 1 pkt 1 lit. c AMLD5). Podobne regulacje dotyczą rynku nieruchomości – obowiązek stosowania procedur AML obejmuje wynajem nieruchomości, gdy miesięczny czynsz przekracza 10 000 euro (art. 1 pkt 1 lit. b AMLD5). Aby skuteczniej przeciwdziałać procederowi prania pieniędzy, V Dyrektywa AML nałożyła na państwa członkowskie obowiązek zwiększenia przejrzystości struktur korporacyjnych. Wprowadzono rozszerzony dostęp do rejestrów beneficjentów rzeczywistych, znosząc wymóg wykazania uzasadnionego interesu, który obowiązywał w AMLD4. W efekcie każda osoba fizyczna i prawna może uzyskać dostęp do informacji dotyczących beneficjentów rzeczywistych spółek i trustów, co znacząco utrudnia wykorzystywanie tych podmiotów jako narzędzi do ukrywania nielegalnych przepływów finansowych.

Jednym z istotnych obszarów zmian było również zaostrzenie wymogów dotyczących weryfikacji klientów w ramach procedury Know Your Client (KYC). Wprowadzony art. 1 pkt 8 AMLD5 nakłada obowiązki:

1. identyfikacji i weryfikacji tożsamości klienta, w tym: uzyskania pełnych danych tożsamości, sprawdzenia klientów w niezależnych źródłach, takich jak listy sankcyjne i pozyskania kopii dokumentu tożsamości;
2. oceny ryzyka związanego z klientem, obejmującej analizę potencjalnych zagrożeń związanych z jego działalnością gospodarczą, relacjami biznesowymi i możliwymi powiązaniami z działalnością przestępczą;
3. bieżącego monitorowania transakcji, aby wykrywać nietypowe operacje i blokować podejrzane przepływy finansowe¹⁰².

Wprowadzono także istotne ograniczenia dotyczące anonimowości transakcji realizowanych za pomocą kart przedpłaconych, co znacząco utrudnia ich wykorzystywanie do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. V Dyrektywa AML zaostrzyła regulacje dotyczące transakcji realizowanych

102 Zob. szerzej: Z. I. Khisamova, *Concept of Digital Currencies of Central Banks: Main Risks in Observing the Requirements of AML („Anti-Money Laundering”) and KYC („Know Your Client”)*, „Aktual'nye Problemy Ekonomiki i Prava”, 2020, 14, s. 508–515, <https://doi.org/10.21202/1993-047X.14.2020.3.508-515>.

z podmiotami i instytucjami zlokalizowanymi w jurysdykcjach wysokiego ryzyka. Instytucje finansowe zostały zobowiązane do stosowania zastrzonych środków *due diligence*, obejmujących szczegółową analizę klientów i ich źródeł finansowania, a także do raportowania podejrzanych operacji do jednostek analityki finansowej (FIU) w państwach członkowskich. Nowe przepisy nakładały także na państwa członkowskie obowiązek regularnego informowania Komisji Europejskiej o ryzykach związanych z praniem pieniędzy oraz wdrażania odpowiednich środków zaradczych. V Dyrektywa AML nie wprowadzała bezpośrednich regulacji karnych, jednak zobowiązała państwa członkowskie do wdrożenia skutecznych, proporcjonalnych i odstraszaających sankcji za naruszenie przepisów AML. Artykuł 58 ust. 1 AMLD4, który został rozszerzony w V Dyrektywie, wymagał, aby państwa członkowskie przewidywały odpowiedzialność administracyjną i karną dla podmiotów zobowiązanych, które nie stosują się do obowiązków wynikających z dyrektywy. W przypadku poważnych uchybień, takich jak brak zgłaszania podejrzanych transakcji lub nieprzestrzeganie wymogów weryfikacji klientów, państwa członkowskie miały możliwość stosowania sankcji finansowych oraz zakazów prowadzenia działalności gospodarczej przez podmioty naruszające przepisy¹⁰³.

Pomimo wprowadzenia licznych zmian i rozszerzenia obowiązków podmiotów zobowiązanych V Dyrektywa AML spotkała się z krytyką ze względu na niedookreślony język i katalog zamknięty podmiotów zobowiązanych, co potencjalnie umożliwiało obejście przepisów. Ponadto, ze względu na znaczną swobodę interpretacyjną pozostawioną państwom członkowskim, występują w niej istotne różnice w sposobie implementacji przepisów w poszczególnych krajach UE. Dodatkowym problemem był brak odpowiedniego uregulowania nowoczesnych technologii finansowych, takich jak *blockchain*, która pozwala na transfer środków w zdecentralizowany sposób, bez pośrednictwa regulowanych instytucji finansowych. Oznaczało to, że część transakcji kryptowalutowych pozostawała poza zakresem regulacji, co mogło stanowić lukę umożliwiającą pranie pieniędzy. V Dyrektywa AML była kluczowym krokiem w dostosowaniu unijnych regulacji do współczesnych zagrożeń wynikających

103 S. De Vido, *Virtual Currencies: New Challenges to the Right to Privacy? An Assessment under the V AML Directive and the GDPR*, „Global Jurist”, 2020, 20(2), s. 3, <https://doi.org/10.1515/gj-2019-0045>.

z cyfryzacji finansów. Pomimo pewnych niedociągnięć, jej implementacja znacząco zwiększyła transparentność sektora finansowego i wzmocniła mechanizmy przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu¹⁰⁴.

VI Dyrektywa AML, przyjęta w październiku 2018 roku, stanowiła istotny krok w kierunku integracji przepisów karnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy na terenie Unii Europejskiej. Jej głównym celem było wprowadzenie minimalnych wymogów w zakresie penalizacji przestępstw finansowych, co miało na celu ujednolicenie podejścia do ścigania i karania sprawców tego rodzaju przestępczości w poszczególnych państwach członkowskich. Dyrektywa nałożyła na państwa obowiązek zapewnienia, aby przestępstwo prania pieniędzy było zagrożone karą pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze co najmniej 4 lat. Ponadto wprowadziła przepisy umożliwiające ściganie prania pieniędzy niezależnie od skazania sprawcy za przestępstwo bazowe oraz rozszerzyła zakres odpowiedzialności karnej na osoby prawne. W szczególności regulacja ta miała na celu zwiększenie skuteczności ścigania transgranicznych przestępstw finansowych poprzez ujednolicenie definicji i sankcji w krajowych systemach prawnych. Jednym z kluczowych aspektów VI Dyrektywy AML było zdefiniowanie przestępstwa prania pieniędzy w sposób jednolity dla wszystkich państw członkowskich. Artykuł 3 ust. 1 AMLD6 odwołuje się do definicji zawartej już w art. 1 ust. 3 lit. a–c AMLD4, gdzie podkreśla się, iż penalizacji podlegają wyłącznie działania podejmowane z pełną świadomością, że środki finansowe pochodzą z działalności przestępczej. Dodatkowo art. 3 ust. 2 AMLD6 pozostawia państwom członkowskim swobodę w zakresie penalizacji sytuacji, w których sprawca podejrzewał lub powinien był wiedzieć, że środki pochodzą z działalności przestępczej. Oznacza to, że poszczególne państwa mogą rozszerzyć zakres odpowiedzialności, uwzględniając także nieumyślne formy prania pieniędzy, co pozwala na skuteczniejsze ściganie tego przestępstwa. Ważnym elementem regulacji jest również przepis art. 3 ust. 3 lit. a–b AMLD6, który eliminuje wymóg wcześniejszego skazania za przestępstwo bazowe. Oznacza to, że ściganie prania pieniędzy może nastąpić niezależnie od wykrycia sprawcy przestępstwa pierwotnego, co

104 Por.: L. Haffke, M. Fromberger, P. Zimmermann, *Cryptocurrencies and Anti-money Laundering: The Shortcomings of the Fifth AML Directive (EU) and How to Address Them*, „Journal of Banking Regulation”, 2020, 21(2), s. 125–138, <https://doi.org/10.1057/s41261-019-00101-4>.

znacząco zwiększa skuteczność organów ścigania w wykrywaniu i zwalczaniu tego procederu. VI Dyrektywa AML zawiera również szczegółowy katalog przestępstw bazowych, które mogą stanowić źródło środków podlegających procederowi prania pieniędzy. Artykuł 2 ust. 1 AMLD6 wymienia najczęstsze kategorie przestępstw pierwotnych, które obejmują: udział w zorganizowanej grupie przestępczej, wymuszenia, terroryzm i finansowanie terroryzmu, handel ludźmi i przemyt migrantów, wykorzystywanie seksualne, nielegalny handel narkotykami i substancjami psychotropowymi, korupcję i przestępstwa podatkowe. Obecność tego katalogu stanowi istotne wsparcie dla organów ścigania, ponieważ określa on, jakie obszary przestępczości najczęściej wiążą się z procederem prania pieniędzy.

Jednym z kluczowych elementów VI Dyrektywy AML było rozszerzenie odpowiedzialności za pranie pieniędzy na osoby prawne. Artykuł 7 ust. 1 AMLD6 nakłada obowiązek pociągania do odpowiedzialności podmiotów, które uczestniczą w procederze prania pieniędzy w celu osiągnięcia korzyści, zarówno jeśli chodzi o działania indywidualne, jak i te podejmowane przez osoby zajmujące istotne stanowiska w strukturze danej organizacji. Odpowiedzialność ta nie wyklucza jednoczesnego ścigania osób fizycznych odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji w imieniu osoby prawnej, co oznacza, że zarówno organizacja, jak i jej przedstawiciele mogą ponosić konsekwencje prawne. Wprowadzony system sankcji obejmuje zarówno kary finansowe, jak i sankcje administracyjne, w tym m.in.: zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, odebranie prawa do korzystania ze środków publicznych, ograniczenie dostępu do finansowania publicznego, likwidację osoby prawnej. VI Dyrektywa AML wprowadziła także obowiązek penalizacji działań związanych z podżeganiem, pomocnictwem oraz usiłowaniem popełnienia przestępstwa prania pieniędzy. Zgodnie z art. 14 AMLD6, państwa członkowskie zobowiązane są do uwzględnienia tych czynów w swoich systemach prawnych, choć dyrektywa pozostawia im pewną swobodę co do określenia wymiaru sankcji. Kolejnym istotnym aspektem VI Dyrektywy AML było określenie właściwości jurysdykcyjnej państw członkowskich w zakresie ścigania przestępstw prania pieniędzy. Artykuł 10 ust. 1 AMLD6 zobowiązuje państwa do zapewnienia swojej jurysdykcji w sytuacjach, gdy: przestępstwo zostało popełnione na ich terytorium, sprawca jest obywatelem danego kraju

oraz osoba prawna ma siedzibę w danym państwie. Dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do współpracy i centralizacji postępowań, jeśli występuje konflikt jurysdykcyjny. Artykuł 11 AMLD6 nakłada na kraje obowiązek zapewnienia odpowiednich narzędzi dochodzeniowych dla organów ścigania, takich jak zabezpieczanie i konfiskata majątku pochodzącego z działalności przestępczej. Jednym z kluczowych instrumentów wprowadzonych w VI Dyrektywie AML jest możliwość zabezpieczenia oraz konfiskaty majątku pochodzącego z przestępstw. Artykuł 9 AMLD6 zobowiązuje państwa członkowskie do wdrożenia przepisów pozwalających na zajęcie zarówno środków finansowych, jak i narzędzi wykorzystywanych do popełnienia przestępstwa.

VI Dyrektywa AML wprowadziła kompleksowe zmiany w zakresie harmonizacji przepisów karnych dotyczących prania pieniędzy, obejmujące zarówno ujednolicenie definicji przestępstwa, zaostrzenie sankcji, jak i rozszerzenie odpowiedzialności na osoby prawne. Dzięki nowym regulacjom Unia Europejska stworzyła solidny fundament prawny umożliwiający skuteczniejsze ściganie przestępczości finansowej w kontekście transgranicznym. Implementacja AMLD6 w państwach członkowskich stanowi kluczowy element budowy jednolitego systemu ochrony przed praniem pieniędzy w Unii Europejskiej, a dalszy rozwój regulacji powinien koncentrować się na skutecznym egzekwowaniu przyjętych przepisów oraz adaptacji do nowych zagrożeń związanych z dynamicznie zmieniającym się rynkiem finansowym.

Następnym aktem prawa wspólnotowego regulującym problematykę prania pieniędzy jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/847 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych¹⁰⁵ i uchylenia Rozporządzenia (WE) nr 1781/2006, które regulowało obowiązki instytucji finansowych w zakresie przekazywania informacji o transakcjach finansowych¹⁰⁶. Głównym celem aktu było zwiększenie skuteczności w monitorowaniu transferów pieniężnych oraz eliminacja luk prawnych, które mogłyby być wykorzystywane do prania pieniędzy

105 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/847 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1781/2006 (Dz.U.UE.L.2015.141, s. 1 z późn. zm.).

106 Rozporządzenie (WE) nr 1781/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. w sprawie informacji o zleceniodawcach, które towarzyszą przekazom pieniężnym (Dz.U.UE.L.2006.345, s. 1 z późn. zm.).

i finansowania terroryzmu. Rozporządzenie 2015/847 wprowadziło zasadę równego traktowania płatności krajowych i transgranicznych, co oznacza, że każda transakcja finansowa podlega jednakowym wymogom dotyczącym identyfikacji stron – niezależnie od tego, czy realizowana jest w ramach jednego państwa członkowskiego, czy pomiędzy różnymi krajami UE. Z jego zapisów wynika, iż płatności krajowe realizowane w jednym z państw członkowskich oraz płatności transgranicznej pomiędzy dwoma różnymi państwami członkowskimi winny być traktowane na takich samych zasadach. Ponadto rozporządzenie uwzględnia rekomendacje Financial Action Task Force (FATF) w zakresie nowych międzynarodowych standardów dotyczące przeciwdziałania praniu pieniędzy. Akt powyższy nałożył na instytucje finansowe obowiązek zbierania pełnych i aktualnych danych o nadawcach i odbiorcach elektronicznych przekazów pieniężnych.

Aktem ustawodawczym w zakresie wymiany informacji podatkowych jest także Dyrektywa Rady 2014/107/UE dotycząca automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania, która rozszerzyła obowiązki państw członkowskich w zakresie automatycznego udostępniania informacji podatkowych¹⁰⁷. Zmieniła ona wcześniejszą Dyrektywę Rady 2011/16/UE¹⁰⁸, dostosowując regulacje unijne do globalnych standardów w zakresie transparentności finansowej. Główną przesłanką do jej stworzenia był fakt, iż państwa członkowskie Unii Europejskiej, w tym Polska, zawarły umowę FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act) ze Stanami Zjednoczonymi. Z zapisów Dyrektywy 2014/107/UE wynika, iż kraje te zapewniają szerszą współpracę niż w rozumieniu artykułu 19 zmienianej Dyrektywy 2011/16/UE, który brzmi następująco: „W przypadku, gdy państwo członkowskie zapewnia krajowi trzeciemu szerszą współpracę (...), takie państwo członkowskie nie może odmówić tego rodzaju szerszej współpracy żadnemu innemu państwu członkowskiemu, które chce nawiązać taką szerszą wzajemną współpracę z tym państwem członkowskim.” Dyrektywa 2014/107/UE zwraca uwagę na fakt, iż z roku na

107 Dyrektywa Rady 2014/107/UE z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2014.359).

108 Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG (Dz.U.UE.L.2011.64, s. 1 z późn. zm.).

rok przybywa coraz więcej problemów bezpośrednio i pośrednio wiążących się z oszustwami na tle podatkowym oraz uchylaniem się od opodatkowania w wymiarze międzynarodowym. Nieujawniony, a co z tym związane – nieopodatkowany dochód generuje straty dla krajowych wpływów z tytułu podatku. Z tego też względu pojawiła się potrzeba zwiększenia skuteczności oraz efektywności poboru podatków. Należy zaznaczyć, iż to właśnie automatyczna wymiana informacji stanowi jedną z najważniejszych metod walki z oszustwami podatkowymi i uchylaniem się od opodatkowania.

Ogromne znaczenie automatycznej wymiany informacji w wymiarze międzynarodowym doceniono także na jednym ze szczytów grupy G20 oraz grupy G8, a także negocjacje prowadzone przez Stany Zjednoczone w sprawie zawierania dwustronnych umów o automatycznej wymianie informacji podatkowych. Głównym celem miało być wdrożenie ustawy o ujawnianiu informacji o rachunkach zagranicznych dla celów podatkowych, co zapewniła omawiana w poprzednim podrozdziale umowa FATCA.

Dyrektywa Rady 2011/16/UE¹⁰⁹ przewidywała obowiązek automatycznej wymiany informacji dotyczących niektórych kategorii dochodu i kapitału o charakterze niefinansowym wyłącznie pomiędzy krajami członkowskimi Unii Europejskiej w przypadku, gdy podatnikiem był podmiot posiadający majątek w państwach innych niż państwo jego rezydencji. Oprócz tzw. niefinansowych dochodów osób fizycznych Dyrektywa 2011/16/UE wskazywała, iż automatycznej wymianie informacji podlegają także:

- ▶ dochody z tytułu pracy;
- ▶ wynagrodzenia dyrektorów;
- ▶ polisy na życie;
- ▶ dochody z rent i emerytur;
- ▶ dochody z nieruchomości.

Dyrektywa 2014/107/UE rozszerzyła powyższy zakres m.in. o dywidendy oraz zyski kapitałowe. Automatycznej wymianie informacji podlegać mają również dane dotyczące sald poszczególnych kont bankowych. Dzięki wprowadzeniu nowych regulacji podatnicy nie będą mieli możliwości ukrywania

¹⁰⁹ Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG (Dz. U. UE. L. 2011 Nr 64, s. 1 z późn. zm.).

wielkości zgromadzonego kapitału. Z pewnością zmiany te są bardzo ważnym krokiem mającym na celu walkę z unikaniem opodatkowania oraz poprawą skuteczności poboru podatków. Nowe regulacje umożliwiają poszczególnym krajom członkowskim Unii Europejskiej określić podlegające opodatkowaniu dochody obywateli nawet w przypadku, gdy zostaną one osiągnięte poza granicami kraju¹¹⁰.

Zmieniająca dyrektywę z 2011 roku Dyrektywa 2014/107/UE uwzględnia w swych zapisach globalne standardy dotyczące automatycznej wymiany informacji w sprawach podatkowych, które zostały opracowane przez OECD. Unia Europejska narzuciła państwom członkowskim, aby nowe regulacje znalazły odzwierciedlenie w ustawodawstwach poszczególnych państw członkowskich najpóźniej do 1 stycznia 2016 roku. W Polsce implementacja nowych przepisów miała miejsce dopiero w marcu 2017 roku, czego wynikiem jest Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami¹¹¹.

Głównym celem Dyrektywy Rady 2014/107/UE było rozszerzenie automatycznej wymiany informacji. Dzięki niej zapewnione ma zostać spójne, konsekwentne i kompleksowe podejście wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej do procesu, którym jest automatyczna wymiana informacji w ramach rynku wewnętrznego. Takie rozwiązanie zapewnić ma także oszczędności zarówno administracjom podatkowym, jak i wielu podmiotom gospodarczym. Ponadto Dyrektywa Rady 2014/107/UE znosi konieczność zawierania pomiędzy krajami członkowskimi dwustronnych lub wielostronnych umów dotyczących wymiany informacji podatkowych.

Kolejnym aktem jest Konwencja Rady Europy z dnia 16 maja 2005 r.¹¹², zwana Konwencją Warszawską, o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu. W akcie tym zawarto regulacje, które znajdują się w Międzynarodowej

110 A. Brodzka, *Automatyczna wymiana informacji podatkowych w Unii Europejskiej – ewolucja europejskiej dyrektywy o oszczędnościach*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, 2015, 855, s. 690–691.

111 Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1588 z późn. zm.).

112 Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. 2008 Nr 165, poz. 1028 z późn. zm.).

Konwencji ONZ z 1999 r. o zwalczaniu finansowania terroryzmu. Konwencja wprowadza możliwość konfiskaty dochodów pochodzących z przestępstwa w przypadku, gdy zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa prania pieniędzy¹¹³.

Problematykę prania pieniędzy porusza także Dyrektywa 2001/97/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 4 grudnia 2001 r. zmieniająca Dyrektywę 91/308 EWG w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu¹¹⁴. W przypadku tego aktu wspólnotowego jego zapisy wnoszą poprawki do Dyrektywy 91/308 EWG w kwestii przeciwdziałania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy. Poszerzona została lista przestępstw objętych nowymi przepisami oraz lista zawodów, które nowe regulacje miały zacząć stosować. W szczególności mowa o prawnikach, kontrolerach finansowych, księgowych, notariuszach, agentach nieruchomości oraz kasynach gier. Ponadto w każdym z państw członkowskich Unii Europejskiej miały zostać utworzone właściwe jednostki wywiadu finansowego, które miały rozpatrywać zgłaszane im przypadki podejrzenia popełnienia przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu.

Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu została uchylona przez Dyrektywę 2015/849/UE z dnia 20 maja 2015 r. Zgodnie z założeniami tego drugiego aktu prawnego państwa członkowskie Unii Europejskiej powinny brać pod uwagę 40 zaleceń FATF jako międzynarodowy standard przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Dodatkowo każde państwo członkowskie zostało zobowiązane do powołania jednostki analityki finansowej (JAF), do której zadań należeć miało efektywne zwalczanie prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. W tym celu miała ona przyjmować, analizować i rozpatrywać wszelkie zgłaszane do niej przypadki łamania prawa

113 J. W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, wyd. 2, s. 308.

114 Dyrektywa 2001/97/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 4 grudnia 2001 r. zmieniająca Dyrektywę 91/308 EWG w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Dz.U.UE.L.2001.344.1).

w tym zakresie. Ponadto jednostki analityki finansowej zobligowane były do gromadzenia pozyskanych danych w przypadku wystąpienia okoliczności mogących mieć związek z praniem pieniędzy¹¹⁵.

Rosnące zagrożenia wynikające z globalizacji gospodarki, dynamicznego rozwoju technologii finansowych oraz zwiększonej liczby transakcji transgranicznych wymusiły konieczność wprowadzenia nowych, bardziej jednolitych regulacji na poziomie unijnym. Dotychczasowe przepisy AML oparte były głównie na dyrektywach, które wymagały transpozycji do prawa krajowego, co prowadziło do rozbieżności w stosowaniu regulacji w poszczególnych państwach członkowskich. Aby ujednolicić przepisy i zwiększyć skuteczność walki z przestępczością finansową przyjęto Rozporządzenie (UE) 2024/1624 (AMLR) oraz Rozporządzenie (UE) 2024/1620 (AMLA). Nowe regulacje wprowadzają fundamentalne zmiany w unijnym systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy, ponieważ ustanawiają jednolite zasady stosowane bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich, a za ich zapisami utworzono nowy centralny organ nadzorczy – Urząd ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (AMLA).

Rozporządzenie (UE) 2024/1624¹¹⁶, znane jako AMLR (Anti-Money Laundering Regulation), zastępuje dotychczasowe dyrektywy AML, zapewniając jednolity i kompleksowy system regulacyjny obowiązujący bezpośrednio w całej Unii Europejskiej. Dotychczasowe podejście, oparte na transpozycji przepisów dyrektyw do prawa krajowego, prowadziło do znacznych rozbieżności w implementacji regulacji AML w poszczególnych państwach członkowskich, co utrudniało skuteczną walkę z przestępczością finansową na poziomie unijnym. AMLR eliminuje te bariery, zapewniając bezpośrednie stosowanie we wszystkich państwach członkowskich od 10 lipca 2027 roku. Jednym z najważniejszych aspektów AMLR jest znaczące poszerzenie katalogu podmiotów zobowiązanych do przestrzegania regulacji AML. Oprócz instytucji finansowych i kredytowych, AMLR obejmuje także:

115 B. Jagodziński, *Rola wywiadu finansowego w przeciwdziałaniu procederowi prania pieniędzy i jego zwalczaniu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2012, 4(7), s. 91.

116 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz.U.UE.L.2024.1624).

1. kluby piłkarskie i inne organizacje sportowe, które mogą być wykorzystywane do prania pieniędzy poprzez fikcyjne transfery zawodników, sponsoring czy inwestycje w nieruchomości;
2. dostawców usług związanych z kryptoaktywami, na których nałożono bardziej rygorystyczne obowiązki w zakresie identyfikacji klientów i raportowania transakcji;
3. branżę sztuki i antyków, z uwagi na możliwość wykorzystywania tego rynku do legalizacji środków pochodzących z przestępstw;
4. platformy crowdfundingowe, które mogą służyć jako narzędzie do ukrywania nielegalnych funduszy.

W celu zapewnienia skuteczniejszej kontroli nad przepływami finansowymi AMLR wprowadza bardziej rygorystyczne wymogi dotyczące identyfikacji klientów (Customer Due Diligence – CDD). Nowe przepisy nakładają obowiązek przeprowadzania szczegółowej weryfikacji tożsamości klientów w przypadku transakcji przekraczających 10 000 EUR, co stanowi obniżenie wcześniejszego progu transakcji okazjonalnych. Ponadto AMLR zaostrza środki kontroli wobec m.in.: klientów pochodzących z krajów wysokiego ryzyka, politycznie eksponowanych osób (PEP – Politically Exposed Persons) i transakcji realizowanych przy użyciu anonimowych instrumentów płatniczych, takich jak karty prepaid. Kolejnym kluczowym elementem AMLR jest zwiększenie przejrzystości informacji o beneficjentach rzeczywistych. Nowe przepisy nakładają na państwa członkowskie obowiązek prowadzenia publicznych i centralnych rejestrów beneficjentów rzeczywistych, które będą dostępne nie tylko dla organów ścigania, ale także dla podmiotów zobowiązanych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. AMLR wprowadza bardziej rygorystyczne wymogi dotyczące raportowania podejrzanych transakcji oraz obowiązuje podmioty zobowiązane do szybszej i bardziej szczegółowej wymiany informacji z krajowymi jednostkami analityki finansowej (FIU – Financial Intelligence Units).

Rozporządzenie (UE) 2024/1620¹¹⁷, przyjęte równocześnie z AMLR, ustanawia nowy Urząd ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu

117 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010, (UE) nr 1094/2010 i (UE) nr 1095/2010 (Dz.U.UE.L.2024.1620).

Terroryzmu (AMLA – Anti-Money Laundering Authority). Jego celem jest koordynacja i nadzór nad implementacją unijnych regulacji AML/CFT oraz zapewnienie jednolitości stosowania przepisów w całej UE. AMLA rozpoczął działalność 1 lipca 2025 roku, a jego pełne uprawnienia wejdą w życie 31 grudnia 2025 roku. Urząd ten ma bezpośrednie uprawnienia nadzoru nad wybranymi podmiotami wysokiego ryzyka w sektorze finansowym, a także pośrednie – nad innymi instytucjami poprzez współpracę z krajowymi organami nadzorczymi. Nowy organ współpracuje z krajowymi regulatorami poprzez wspólne zespoły nadzorcze, co pozwala na skuteczniejsze egzekwowanie przepisów i eliminację różnic w ich stosowaniu pomiędzy państwami członkowskimi. Jednym z kluczowych uprawnień AMLA jest możliwość nakładania sankcji finansowych oraz okresowych kar pieniężnych na podmioty naruszające przepisy AMLR. AMLA jest odpowiedzialna za m.in.:

1. wspieranie współpracy pomiędzy jednostkami analityki finansowej (FIU);
2. opracowywanie standardów technicznych oraz wytycznych dla podmiotów zobowiązanych i krajowych organów nadzorczych;
3. monitorowanie skuteczności implementacji AMLR w państwach członkowskich.

Wprowadzenie Rozporządzenia AMLR i utworzenie AMLA stanowi fundamentalną zmianę w podejściu Unii Europejskiej do przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Poprzez ujednolicenie przepisów, rozszerzenie obowiązków podmiotów zobowiązanych oraz utworzenie centralnego organu nadzorczego, UE wzmacnia skuteczność walki z przestępczością finansową i eliminację luk prawnych wynikających z wcześniejszych rozbieżności w implementacji przepisów. Nowe regulacje wprowadzają bardziej rygorystyczne wymogi w zakresie identyfikacji klientów, raportowania transakcji i współpracy między organami nadzorczymi, co powinno przełożyć się na lepszą kontrolę nad przepływami finansowymi oraz zwiększenie efektywności ścigania przestępstw gospodarczych. Implementacja nowych przepisów będzie wymagała ścisłej współpracy pomiędzy AMLA, instytucjami finansowymi oraz krajowymi organami nadzorczymi, co uczyni system AML w UE bardziej skutecznym i odpornym na zagrożenia związane z przestępczością finansową.

Akty prawa wspólnotowego w swym ogólnym zarysie przedstawiają, jakie sposoby powinny podejmować państwa członkowskie, aby skutecznie przeciwdziałać praniu pieniędzy. Jako że proceder ten częstokroć ma ścisły związek z finansowaniem terroryzmu, działania podejmowane przez kraje należące do Unii Europejskiej mają również za zadanie zwalczać i ten rodzaj przestępstwa. System przeciwdziałania praniu pieniędzy nabiera ogromnego znaczenia zwłaszcza współcześnie, kiedy to do Unii Europejskiej napływa niekontrolowana fala uchodźców. Przedstawione powyżej akty prawa wspólnotowego prezentują całościową koncepcję, która ma na celu zapobieganie praniu pieniędzy. Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej zostały zobligowane do utworzenia narodowych systemów przeciwdziałania temu przestępczemu procederowi.

Koncepcja przyjęta przez Unię Europejską w ramach aktów prawa wspólnotowego opiera się na kompleksowym podejściu do przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Obejmuje ona zarówno obowiązki dotyczące identyfikacji klientów i raportowania podejrzanych transakcji przez podmioty zobowiązane, jak i ścisłą współpracę organów ścigania oraz nadzorczych na poziomie krajowym i międzynarodowym. Przepisy unijne zobowiązują wszystkie państwa członkowskie do ustanowienia narodowych systemów przeciwdziałania tym procederom, przy jednoczesnym zachowaniu spójności regulacji z normami unijnymi. Co istotne, regulacje krajowe niejednokrotnie wykraczają poza wytyczne zawarte w unijnych aktach prawnych. Państwa członkowskie, dostosowując swoje systemy do specyficznych uwarunkowań prawnych i gospodarczych, często wdrażają surowsze normy oraz bardziej rozbudowane mechanizmy kontroli finansowej. Przykładem może być polska ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, która implementuje nie tylko regulacje wynikające z prawa wspólnotowego, lecz także wprowadza dodatkowe obowiązki mające na celu zwiększenie skuteczności nadzoru nad rynkiem finansowym oraz innymi sektorami narażonymi na ryzyko wykorzystywania w procederze prania pieniędzy.

2.2.3 Common Reporting Standard

Common Reporting Standard (CRS), czyli wspólny standard automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania został opracowany na

wniosek grupy G20 i zatwierdzony przez Radę OECD 15 lipca 2014 roku. Po szczególne państwa zobligowane są do pozyskiwania informacji o działających na ich terenie instytucjach finansowych i corocznego wymieniańa pozyskanych danych pomiędzy sobą. Standard ten określa zakres wymiany informacji o rachunkach bankowych, instytucjach finansowych zobowiązanych do składania sprawozdań, a także wspólne procedury oparte na zasadzie należytej staranności, które mają być stosowane przez instytucje finansowe w poszczególnych państwach¹¹⁸.

Polska dnia 29 października 2014 roku podpisała „wielostronne porozumienia właściwych władz w sprawie automatycznej wymiany informacji finansowych”¹¹⁹. Zobowiązują one poszczególne kraje do wprowadzenia regulacji, które mają za zadanie automatyczną wymianę informacji dotyczących opodatkowania z państwami innymi niż te należące do Unii Europejskiej. Porozumienie to ma funkcjonować na podstawie procedury Common Reporting Standard. Zostało podpisane przez 51 państw i terytoriów. Głównym celem CRS ma być stosowanie skutecznych narzędzi, które pomogą w przeciwdziałaniu transgranicznym oszustwom o charakterze podatkowym i nielegalnym unikaniu opodatkowania.

Common Reporting Standard zobowiązuje banki oraz inne instytucje finansowe do gromadzenia i przekazywania informacji dotyczących rachunków bankowych i inwestycji, które posiadają polscy rezydenci podatkowi za granicą państwa. Tak stworzona baza danych przekazywana zostaje do lokalnych instytucji, które z kolei dostarczają je do właściwych polskich organów skarbowych. Głównym celem, dla którego został wprowadzony Common Reporting Standard, jest zapewnienie integralności systemów podatkowych poszczególnych państw oraz walka z nieuczciwym unikaniem opodatkowania. Pomysłodawcy tej idei doskonale zdawali sobie więc sprawę z tego, jak ważna jest spójność działań podejmowanych przez poszczególne państwa. Tylko efektywna komunikacja, wymiana informacji oraz współpraca jest w stanie

118 *Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters*, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Paris 2017, <https://doi.org/10.1787/9789264267992-en>.

119 *Umowa ws. automatycznej wymiany informacji finansowych*, Warszawa 2014, Ministerstwo Finansów, https://mf-arch2.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/wiadomosci/aktualnosci/archiwum-aktualnosci/-/asset_publisher/M1vU/content/umowa-ws-automatycznej-wymiany-informacji-finansowych/pop_up?_101_INSTANCE_M1vU_viewMode=print (dostęp: 23.07.2025 r.).

zapobiegać praniu pieniędzy. Dzieje się tak, ponieważ proceder ten nierzadko ma charakter międzynarodowy, a jedno państwo nie jest w stanie skutecznie wykryć i zwalczyć przestępstwa u źródła.

Każdy z banków zobowiązany jest do określenia, w jakim kraju jego klienci są zobligowani do płacenia podatków. Ustalenie to częstokroć wiąże się z definiowaniem rezydencji podatkowej poszczególnych podmiotów. W przypadku, gdy klient jest rezydentem podatkowym kraju innego niż ten, w którym prowadzony jest jego rachunek bankowy, bank ma obowiązek przekazania takiej informacji do lokalnych właściwych organów podatkowych. Działanie to ma na celu wykrycie podmiotów, które mogą uchylać się od płacenia podatków.

W Polsce obowiązującym aktem prawnym, który uprawnia do wymiany informacji finansowych, jest Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami¹²⁰. Głównymi celami powyższej ustawy są:

1. zminimalizowanie ryzyka występowania oszustw podatkowych oraz zniwelowanie trudności w określaniu wysokości zobowiązań podatkowych, które są wynikiem rosnącej liczby transakcji transgranicznych,
2. uregulowanie i zebranie w jednym akcie prawnym przepisów dotyczących wymiany informacji podatkowej z innymi państwami;
3. wdrożenie przepisów, które pozwalają na automatyczną wymianę informacji dotyczących opodatkowania z państwami innymi niż unijne, na podstawie standardu CRS;
4. implementacji do polskiego porządku prawnego przepisów prawa Unii Europejskiej (zwłaszcza Dyrektywy Rady 2014/107/UE).

Jak więc można zauważyć, główne cele ustawy pokrywają się z zapisami Common Reporting Standard. Spójność ta jest bardzo ważna ze względu na to, że zapewnia integrację polskiego prawodawstwa z międzynarodowymi normami. To z kolei wpływa na efektywność przeciwdziałania przestępczym procederom.

Ustawa ta reguluje kwestie dotyczące zakresu danych, które powinny zostać przekazywane w informacji o grupie podmiotów. Ponadto zobowiązuje polskich podatników, którzy są członkami grup międzynarodowych, do

¹²⁰ Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami (Dz.U. 2024, poz. 1588 z późn. zm.).

przygotowania sprawozdań o poszczególnych jednostkach wchodzących w skład danej grupy. Podatnicy są dodatkowo zobligowani do zgłaszania podmiotu, który jest odpowiedzialny za przygotowanie CbCR (Country-by-Country Reporting), czyli sprawozdania o wysokości dochodów, kwoty zapłaconego podatku dochodowego oraz miejscach prowadzenia działalności.

Ustawa zobowiązuje podatników, którzy wchodzą w skład grupy kapitałowej do składania dodatkowych informacji, jeżeli ich łączne przychody w poprzednim roku obrotowym przekroczyły równowartość 750 milionów euro. Zapis ten był pierwotnie zawarty w Ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych¹²¹ oraz Ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych¹²².

Podmioty z grup kapitałowych są, jak już wcześniej zostało wspomniane, zobligowane do składania informacji o jednostkach wchodzących w skład danej grupy. Zapis ten dotyczy podmiotów, które sporządzają łączne sprawozdania finansowe lub prowadzą działalność o charakterze transgranicznym. Informacje o podmiotach wchodzących w skład grupy kapitałowej składać powinna jednostka dominująca danej grupy.

Polskie podmioty należące do dużych grup kapitałowych, a niebędące jednostką dominującą, mogą zostać zobligowane do przekazania informacji CbCR w kilku przypadkach. W szczególności, gdy:

1. jednostka dominująca nie ma obowiązku składania informacji w państwie, w którym znajduje się jej siedziba lub zarząd;
2. organy państwa, w którym znajduje się siedziba lub zarząd jednostki dominującej, nie podpisały z Rzeczpospolitą Polską umowy o wymianie tego rodzaju informacji w terminie do 12 miesięcy od zakończenia danego roku sprawozdawczego;
3. organy państwa, w którym znajduje się siedziba lub zarząd jednostki dominującej, automatycznie zawiesiły wymianę tego rodzaju informacji;
4. nie został wyznaczony inny podmiot zobligowany do złożenia tego rodzaju informacji.

¹²¹ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.j. Dz.U. 2025, poz. 278 z późn. zm.).

¹²² Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. 2025, poz. 163 z późn. zm.).

Powyższe zapisy uznać można za w pełni uzasadnione, zwłaszcza że minimalizują ryzyko wystąpienia prób ukrycia wysokości dochodów, kwoty zapłaconego podatku dochodowego oraz miejsc prowadzenia działalności. Teoretycznie niemożliwe jest więc wówczas ukrycie informacji, które mogłyby przyczynić się do ukrywania dochodów w innych państwach.

Polski podmiot, który należy do grupy odpowiedzialnej za przygotowanie informacji w formie CbCR, zobowiązany jest do poinformowania Szefa Krajowej Administracji Skarbowej o tym, iż jest jednostką dominującą lub jakąś inną jednostką odpowiadającą za przygotowanie informacji CbCR oraz wskazania państwa, w którym zostanie ona złożona.

Pomiot zobowiązany do złożenia informacji o grupie podmiotów wchodzących w skład grupy kapitałowej, co do zasady, powinien złożyć informacje w terminie do 12 miesięcy od końca danego roku sprawozdawczego. W przypadku, gdy jednostka dominująca nie przedłoży takiej informacji, polski podmiot zobowiązany jest do jej samodzielnego przygotowania i złożenia.

Jednostki, które nie zastosują się do obowiązków wynikających z ustawy o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami, podlegają karze pieniężnej w wysokości do 1 miliona złotych, którą nałożyć może w drodze decyzji Szef Krajowej Administracji Skarbowej. Co więcej, w przypadku złożenia nieprawdziwych informacji podmiot odpowiedzialny podlega karze grzywny do 240 stawek dziennych¹²³.

Common Reporting Standard powstał w odpowiedzi na potrzebę zwiększenia skuteczności walki z uchylaniem się od opodatkowania. Analizując główne założenia CRS, można dojść do wniosku, iż wprowadzenie sprawnie i efektywnie działającego systemu wymiany informacji podatkowych to tylko kwestia czasu. Nie jest tajemnicą, iż współcześnie proceder, którym jest ukrywanie przychodów za granicą, stanowi poważny problem organów podatkowych. Polskie organy jeszcze nie tak dawno nie dysponowały sprawnymi instrumentami przeciwdziałającymi uszczuplaniu wpływów do budżetu państwa będących skutkiem ukrywania kapitału w innych krajach. Dopiero Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami, uwzględniająca m.in. Common Reporting Standards, owe narzędzia dostarczyła.

123 Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz.U. 2024, poz. 628 z późn. zm.).

2.2.4 Inne regulacje

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w Polsce regulują, oprócz Ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz o finansowaniu terroryzmu, Ustawy z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami oraz dyrektyw unijnych, inne pozycje. W szczególności są to:

- ▶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹²⁴;
- ▶ Międzynarodowe Standardy Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz Proliferacji (Rekomendacje FATF).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny w art. 299 reguluje kwestie dotyczące prania pieniędzy. Zgodnie z zawartymi w tym akcie prawnym zapisami każdy podmiot, który posiada, przyjmuje, używa, przekazuje innym podmiotom, wywozi za granicę, przechowuje lub ukrywa środki majątkowe, mienie ruchome lub nieruchomości pochodzące z popełnienia przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności w wymiarze od 6 miesięcy do 8 lat. Karze tej podlega każdy podmiot, który zobowiązany jest do rejestracji transakcji i osób dokonujących transakcji, lecz wbrew przepisom świadczy usługi, które pomagają ukryć przestępne pochodzenie środków majątkowych, mienia ruchomego lub nieruchomości lub zapobiec ich prawnemu zajęciu. W przypadku dobrowolnego ujawnienia informacji o osobach uczestniczących w popełnieniu przestępstwa lub okolicznościach jego popełnienia przekazanych do właściwego organu ścigania, podmiot zgłaszający nie podlega karze w myśl artykułu 299 k.k.

Zgodnie z Rekomendacjami FATF zawartymi w Międzynarodowych Standardach Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu w przypadku wykrycia czynności, które wskazują na pranie pieniędzy, państwa powinny stosować zapisy Konwencji wiedeńskiej oraz Konwencji z Palermo.

Konwencja wiedeńska¹²⁵ w art. 3 ust. 1 pkt b definiuje pranie pieniędzy jako czynność, która ma za zadanie zatrzeć związek między przestępstwem a pozyskanymi w jego ramach środkami pieniężnymi. Państwa mają obowiązek stosowania kar wobec osób dopuszczających się czynów związanych z praniem pieniędzy. Konwencja ta kładzie główny nacisk na przestępstwa

¹²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 17 z późn. zm.).

¹²⁵ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. (Dz.U. 1990 Nr 74, poz. 440).

dotyczące handlu narkotykami, niemniej nie zamyka kwalifikacji do tej kategorii, lecz zapewnia możliwość rozpatrywania w tym kontekście także innego rodzaju przestępstw.

Konwencja z Palermo o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej¹²⁶ została opracowana z inicjatywy Rzeczypospolitej Polskiej. Jej zapisy w zakresie problematyki prania pieniędzy są zbliżone do Konwencji wiedeńskiej, jednak z tym zagadnieniem utożsamiona została większa liczba przestępstw. Konwencja z Palermo zawiera zapisy dotyczące prewencji, ścigania i karania przestępczości o charakterze zorganizowanym, m.in. udziału w grupie przestępczej, praniu pieniędzy, korupcji funkcjonariuszy publicznych oraz przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości.

Polski system przeciwdziałania praniu pieniędzy nie ma tak bogatej historii, jak ma to miejsce w innych krajach, zwłaszcza Europy Zachodniej. Dopiero pod koniec XX wieku rozpoczęto prace nad aktami prawnymi regulującymi powyższą problematykę. Ustawodawstwo polskie, idąc śladami regulacji obowiązujących wówczas w państwach członkowskich Wspólnoty Europejskiej, starało się czerpać wiedzę i doświadczenie z ich przykładów. Można więc stwierdzić, iż przeniesienie praktyki innych państw na grunt polski, uchroniło przed popełnieniem błędów, które siłą rzeczy występowały w początkowej fazie tworzenia narodowych systemów przeciwdziałania praniu pieniędzy. Trzonem regulacji dotyczących zwalczania tego przestępczego procederu na terytorium Polski jest artykuł 299 kodeksu karnego.

2.3 Organy biorące udział w procesie przeciwdziałania praniu pieniędzy

Oprócz Głównego Inspektora Informacji Finansowej (Generalny Inspektor) w procesie przeciwdziałania praniu pieniędzy udział bierze wiele innych organów. Wśród nich wyróżnić należy wspomniane podczas omawiania Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz o finansowaniu terroryzmu jednostki współpracujące, czyli m.in. organy samorządu terytorialnego, Narodowy Bank

¹²⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. 2005 Nr 18, poz. 158).

Polski, Komisję Nadzoru Finansowego i Najwyższą Izbę Kontroli. Jednostki obowiązane oraz jednostki współpracujące są zaś zobligowane do zgłaszania wszelkich podejrzanych transakcji do polskiej jednostki analityki finansowej, czyli Departamentu Informacji Finansowej. Generalny Inspektor prowadzi także wymianę informacji o podejrzanej aktywności z Centrum Antyterrorystycznym Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego¹²⁷ oraz Centralnym Biurem Śledczym Komendy Głównej Policji. Tak liczne powiązania pomiędzy poszczególnymi organami mają za zadanie zagęszczenie sieci systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

Jednostki samorządu terytorialnego, w myśl artykułu 15a Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz o finansowaniu terroryzmu¹²⁸, mają obowiązek zgłaszania do Generalnego Inspektora Informacji Finansowej swych podejrzeń dotyczących popełnienia przestępstwa prania pieniędzy. Są one zobligowane także do niezwłocznego przekazania Generalnemu Inspektorowi dokumentów, co do których zachodzi przypuszczenie, iż są związane z popełnieniem przestępstwa. Wszystkie jednostki samorządu terytorialnego mają również obowiązek stworzenia wewnętrznej instrukcji w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Instrukcja ta zawierać winna tryb postępowania w sytuacji wystąpienia podejrzenia popełnienia przestępstwa, wskazywać osobę odpowiedzialną za wstępną weryfikację i przekazanie informacji o podejrzanej transakcji do Generalnego Inspektora. Jednostki samorządu terytorialnego nie powiadamiają organów ścigania o możliwości popełnienia przestępstwa, lecz pozostawiają tę decyzję Generalnemu Inspektorowi. Według powyższego można dojść do wniosku, iż skuteczna współpraca pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a Generalnym Inspektorem może pozwolić na wykrycie nieprawidłowości już na najniższym stopniu podziału terytorialnego. Nawet najmniejsze gminy, w których pozornie nie zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa, mają obowiązek przestrzegania przepisów i informowania Generalnego Inspektora o wszystkich transakcjach podejrzanych. Z pewnością rozwiązanie to wywarło na jednostkach samorządu terytorialnego konieczność utworzenia właściwej organizacji strukturalnej,

127 B. Jagodziński, *Rola wywiadu...*, dz. cyt., s. 86–87.

128 Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. 2000 Nr 116, poz. 1216 z późn. zm.).

co teoretycznie powinno przełożyć się na zwiększenie wykrywalności popełnienia przestępstwa prania pieniędzy.

Narodowy Bank Polski w procesie zwalczania prania pieniędzy w głównej mierze opiera się na doświadczeniu państw zachodnich. Jego działania są zgodne m.in. z zaleceniami FATF, zaleceniami Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego¹²⁹ oraz Dyrektywy EWG z 10 czerwca 1991 r. w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy¹³⁰. Departament Operacji Krajowych, jako jedna z komórek organizacyjnych Narodowego Banku Polskiego, współpracuje z Generalnym Inspektorem w zakresie wykonywania kontroli przestrzegania przez podmioty, które prowadzą działalność kantorową, zapisów Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz o finansowaniu terroryzmu¹³¹. Zgodnie z wynikami kontroli przeprowadzonymi przez NIK w okresie od 1 stycznia 2013 roku do 30 stycznia 2015 roku NBP przeprowadził łącznie 2632 kontrole przedsiębiorców, którzy wykonują działalność kantorową. Skontrolowanych zostało wówczas 2449 kantorów (2013 rok – 1507 kantorów, 2014 rok – 1283 kantory, pierwsza połowa 2015 roku – 659 kantorów). Z roku na rok zmniejszeniu ulegała liczba wykrytych nieprawidłowości: w 2013 roku wystąpiły one w 195 kantorach, w 2014 roku – w 108, a w pierwszej połowie 2015 roku – w 41 kantorach¹³². Sytuacja ta związana jest nie tyle ze zmniejszeniem liczby wykrytych nieprawidłowości, a tym samym zmniejszeniem skuteczności działań podejmowanych przez organy, co z mniejszą liczbą przeprowadzonych kontroli oraz nałożeniem kar na podmioty, które w latach poprzednich nie stosowały się do ciężących na nich zobowiązaniach prawnych. W wielu kantorach obrót pieniędzy księgowano wbrew przepisom. Prowadzona była m.in. podwójna księgowość.

129 Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (Basel Committee on Banking Supervision, BCBS) – organ ustanawiający globalne standardy ostrożnościowe dla sektora bankowego, działający przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei.

130 K. Skowrońska, *Pranie brudnych pieniędzy*, „Publikacje pod paragrafem”, 2015, <http://publikacjepodparagrafem.blogspot.com/2015/02/pranie-brudnych-pieniedzy.html> (dostęp: 2.09.2024 r.).

131 Narodowy Bank Polski, http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/struktura/departamenty/operacji_krajowych.html (dostęp: 2.09.2024 r.).

132 *Informacja o wynikach kontroli. System przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2016, s. 24.

Na Komisji Nadzoru Finansowego w ramach kompetencji ustawowych spoczywa zaś obowiązek kontroli instytucji finansowych, m.in.: banków komercyjnych, banków spółdzielczych, oddziałów instytucji kredytowych, zakładów ubezpieczeń na życie, podmiotów prowadzących działalność maklerską, towarzystw funduszy inwestycyjnych, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych oraz instytucji płatniczych.

Zadaniem Najwyższej Izby Kontroli zgodnie z zapisami Ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli¹³³ jest m.in. kontrolowanie działalności organów administracji rządowej, Narodowego Banku Polskiego, państwowych osób prawnych i innych państwowych jednostek organizacyjnych w szczególności wykonywania budżetu państwa oraz kontrolowanie jednostek (m.in. organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego, NBP, KNF) pod kątem realizacji ustawy oraz innych aktów prawnych w zakresie prowadzonej działalności finansowej, gospodarczej i organizacyjno-administracyjnej. Wynikiem realizacji zadań NIK jest sporządzenie raportów z przeprowadzonych kontroli. Raporty te z pewnością stanowią ważny materiał, który jest nie tylko nośnikiem informacji pozyskanych przez Najwyższą Izbę Kontroli, ale pomaga wyciągnąć wnioski. Wysnute spostrzeżenia mogą posłużyć jako wiedza dotycząca tego, w którym kierunku powinien zmierzać system przeciwdziałania praniu pieniędzy, aby jego skuteczność była jak najwyższa. Do zadań Najwyższej Izby Kontroli zalicza się również: kontrolowanie działalności organów samorządu terytorialnego, samorządowych osób prawnych i innych samorządowych jednostek organizacyjnych, kontrolowanie działalności innych jednostek organizacyjnych i podmiotów gospodarczych w zakresie wykorzystania majątku lub środków państwowych lub komunalnych, badanie wykonania budżetu państwa oraz realizacji ustaw i innych aktów prawnych w zakresie działalności finansowej, gospodarczej i organizacyjno-administracyjnej kontrolowanych jednostek, kontrolę wykonania budżetu, realizacji zadań audytu wewnętrznego, gospodarki finansowej i majątkowej organów i instytucji wymienionych w art. 4 tejże ustawy.

Departament Informacji Finansowej to komórka organizacyjna Ministerstwa Finansów będąca polską jednostką analityki finansowej. Została

133 Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. 2022, poz. 623).

utworzona w celu wspierania wykonywania zadań ustawowo narzuconych na Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF)¹³⁴. Generalny Inspektor Informacji Finansowej jest jednoosobowym centralnym organem administracji państwowej, stanowiącym kluczowy element polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Funkcjonuje jako sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów. Departament ten, wraz z GIIF, tworzy polską jednostkę analityki finansowej (Financial Intelligence Unit, FIU). Głównym zadaniem departamentu jest pozyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie informacji w celu zwalczania prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, podejmowanie innych czynności mających na celu przeciwdziałanie przestępstwom finansowym, współpraca z krajowymi, zagranicznymi i międzynarodowymi instytucjami w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Jednostka ta podejmuje także współpracę z innymi krajowymi, zagranicznymi i międzynarodowymi instytucjami, które przeciwdziałają praniu pieniędzy¹³⁵. Jednostka analityki finansowej stanowi więc niezbędny element systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wspiera Generalnego Inspektora Informacji Finansowej w swych działaniach, co teoretycznie przekłada się na skuteczność wykrywania przestępstw i zwalczania ich. Departament Informacji Finansowej stanowi niezbędne zaplecze analityczne i operacyjne dla GIIF, co ma bezpośredni wpływ na skuteczność wykrywania i zwalczania przestępstw finansowych w Polsce. Dzięki tej synergii polski system AML/CFT może efektywniej reagować na zagrożenia związane z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu.

Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego to jednostka koordynacyjno-analityczna, której głównym celem jest przeciwdziałanie terroryzmowi i jego zwalczanie. Komórka ta zajmuje się pozyskiwaniem informacji dotyczących prania pieniędzy oraz transferów środków pieniężnych, które mogą służyć finansowaniu działalności terrorystycznej¹³⁶.

134 *Informacja o wynikach kontroli. System...*, dz. cyt., s. 4.

135 Ministerstwo Finansów, <https://www.gov.pl/web/finanse> (dostęp: 2.09.2024 r.).

136 A. Makarski, *Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Geneza, zasady działania oraz doświadczenia po pierwszym roku funkcjonowania*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2010, 2(2), s. 107.

Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji to komórka organizacyjna, której głównym celem jest zwalczanie przestępczości zorganizowanej, transgranicznej, narkotykowej i ekonomicznej. Jednym z podstawowych zadań tej jednostki jest przeciwdziałanie przestępczości ekonomicznej, w tym praniu pieniędzy i korupcji. W ramach swych kompetencji CBS KGP podejmuje działania mające na celu¹³⁷:

- ▶ przeciwdziałanie oszustwom celno-podatkowym, zwłaszcza dotyczącym obrotowi towarami objętymi akcyzą oraz wyłudzeniami podatku VAT i podatku dochodowego;
- ▶ przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej, zwłaszcza w przypadku grup przestępczych, które czerpią korzyści z nielegalnego obrotu paliwami;
- ▶ przeciwdziałanie niezgodnemu z prawem wykorzystywaniem środków pochodzących z programów pomocowych Unii Europejskiej;
- ▶ identyfikowanie procesów prania pieniędzy i przeciwdziałanie im;
- ▶ przeciwdziałanie oszustwom finansowym popełnianym na szkodę instytucji finansowych oraz na szkodę przedsiębiorców.

Powyższe przemyslenia pozwalają dojść do pewnego ważnego wniosku. System przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oparty jest na działaniu bardzo wielu organów na różnych szczeblach. Niektóre z kompetencji poszczególnych jednostek nakładają się na siebie. Zazębianie to ma na celu rozwój współpracy, co w konsekwencji pozwala na zwiększenie skuteczności zwalczania przestępczych procederów.

2.4 Sposoby przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce

Proceder prania pieniędzy, którego dopuszczają się grupy przestępcze na całym świecie, stanowi nieodłączny element postępującej globalizacji. Rozwój działalności prowadzonej przez środowiska kryminogenne przyczynił się do konieczności znalezienia przez nie sposobu na legalizację bezprawnie zgromadzonej gotówki. Z pełną odpowiedzialnością można stwierdzić, iż pranie pieniędzy towarzyszy nam, odkąd znane są nielegalne działania grup

137 J. W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości...*, dz. cyt., s. 199–201.

przestępczych. Współcześnie proceder ten działa w oparciu o skomplikowane transakcje bankowe, które wymagają od przestępców ogromnej wiedzy oraz właściwego zaplecza logistycznego. Problem prania pieniędzy znany jest instytucjom na całym świecie.

Polska po roku 1989 przechodziła liczne zmiany, w tym przejście z gospodarki centralnie planowanej na gospodarkę wolnorynkową. Zmiany te następowały szybko, czasami niekontrolowanie, co przyczyniło się do powstania pewnych patologii. Wówczas w Polsce ze szczególnym natężeniem występować zaczął problem prania pieniędzy, któremu towarzyszyło łapówkarstwo oraz korupcja.

W Polsce podstawą przeciwdziałania praniu pieniędzy są akty prawne, które w swym zapisach przejmują część regulacji z ustawodawstwa wspólnotowego oraz standardów międzynarodowych. Nie należy jednak zapominać, iż skuteczny system ścigania prania pieniędzy powinien opierać się na dwóch równoległych poziomach: poziomie regulacji prawnych oraz poziomie taktyczno-operacyjnym.

Regulacje prawne obowiązujące w Polsce pozwalają na stosowanie szerokiego zakresu działań, których głównym celem jest zwalczanie procederu prania pieniędzy. Praktyka podejmowana przez poszczególne organy nie zawsze powala na zadowalające wykrywanie przestępstw. Dlatego tak ważne jest usprawnienie działań współcześnie wykorzystywanych do walki z procederem wprowadzania do obrotu nielegalnie pozyskanej gotówki. Aby móc mówić o skutecznym przeciwdziałaniu praniu pieniędzy, należy umieć spojrzeć na ten problem w sposób całościowy.

Nie należy zapominać, iż w Polsce ściganie procederu prania pieniędzy inicjuje dopiero podejrzenie o wystąpieniu transakcji podejrzanej. Następnie konieczne jest udowodnienie, że działania domniemanego sprawcy były umyślne i posiadają znamiona przestępstwa. Nie da się jednak ukryć, iż proces ten pomimo wspólnego działania instytucji państwowych, częstokroć bywa bardzo trudny do zrealizowania.

Ze względu na dużą złożoność dokonywanych współcześnie transakcji finansowych nierzadko nawet sami pracownicy jednostek nie są świadomi zachodzącego procederu prania pieniędzy. Z tego też względu konieczne

jest zazębianie się kompetencji poszczególnych jednostek w celu zmaksymalizowania skuteczności wykrywania przestępstwa. Nasuwa się wówczas pewien wniosek. Zsynchronizowane działania dotyczące walki z praniem pieniędzy mogą pomóc sprawniej wykrywać nielegalne procedury już we wczesnej ich fazie.

W celu zwiększenia stopnia wykrywalności przestępstwa prania pieniędzy konieczna jest jednak optymalizacja wykorzystywanych aktualnie narzędzi. Wymagane jest również pozyskanie wiedzy dotyczącej przestępstw bazowych, odpowiednia znajomość metod działania oraz płynna wymiana informacji pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w sprawę. Tylko w przypadku zastosowania podejścia wielowymiarowego możliwe jest obranie skutecznych metod przeciwdziałania praniu pieniędzy. Ponadto na wzrost wykrywalności procederu przełożyć się może m.in. skrócenie czasu poszczególnych czynności dowodowych.

Organy właściwe, określając zakres działań mających na celu zapobieganie praniu pieniędzy, powinny brać pod uwagę pewnego rodzaju sytuacje, które – z pozoru legalne – mogą okazać się w rzeczywistości niedozwolone. Są to m.in.:

1. możliwość naśladowania transakcji legalnych podczas wykonywania przez sprawców operacji finansowych niezgodnych z prawem;
2. mocno zakorzeniona działalność przestępcza w legalnie funkcjonującej gospodarce;
3. niskie wartości przeprowadzanych nielegalnych transakcji;
4. duża ilość nie zawsze uzasadnionych operacji dotycząca produkowanych i sprzedawanych towarów;
5. posługiwanie się przez podmioty wyłącznie instrumentami bezgotówkowymi;
6. występowanie skomplikowanych działań finansowych,
7. duża aktywność tzw. szarej strefy;
8. brak spójności pomiędzy operacjami globalnymi a regulacjami obowiązującymi na narodowym rynku finansowym.

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w Polsce opiera się również na czynnościach operacyjnych. Mowa tu przede wszystkim o wykształceniu profesjonalnej kadry pracowników bankowych oraz utworzeniu odpowiedniego

zapleczu techniczno-organizacyjnego. Profesjonalna kadra pracownicza ma za zadanie właściwie analizować sytuację oraz uzyskiwać, gromadzić i przetwarzać pozyskane dane, które mogą przyczynić się do wykrycia procederu prania pieniędzy. Dlatego też ustawowo narzucone zostało, iż instytucje obowiązane zobligowane są do organizowania szkoleń z zakresu zwalczania tego rodzaju procederów.

Transakcje finansowe dokonywane za pośrednictwem polskich jednostek obowiązanych objęte są monitoringiem. Jest to kolejny sposób przeciwdziałania praniu pieniędzy. Kontroli podlegają środki finansowe wprowadzane do systemu bankowego, środki będące w obrocie systemu finansowego państwa oraz środki w międzynarodowym obrocie finansowym. Międzynarodowym standardem w tej dziedzinie jest zasada Know Your Customer – „poznaj swojego klienta” (zagadnienie to zostanie poruszone w dalszej części pracy).

Niezwykle istotnym elementem funkcjonowania skutecznego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy jest także powołanie krajowych jednostek wywiadu finansowego. Jednostki te ściśle współpracują nie tylko z państwowymi organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości, ale również z Europolem i Interpołem.

2.5 Wpływ prania pieniędzy na gospodarkę Polski

Proces nazywany praniem pieniędzy jest złożony w swej strukturze i najczęściej wiąże się bezpośrednio z popełnieniem innego przestępstwa. Polega na pozyskaniu nielegalnych korzyści finansowych, które następnie wprowadzane są do legalnego obrotu. Zjawisko prania pieniędzy związane jest z innymi groźnymi formami przestępczości zorganizowanej. W szczególności są to: handel ludźmi i narządami, handel narkotykami, prostytucja, nielegalny hazard, nielegalny obrót bronią i materiałami niebezpiecznymi, fałszowanie pieniędzy oraz oszustwa o charakterze finansowym (kredytowym, podatkowym, ubezpieczeniowym i celnym)¹³⁸.

138 J. W. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych*, Warszawa 2002, s. 23.

Wprowadzanie nielegalnie pozyskanych środków pieniężnych do legalnego obrotu wymaga wykonania wielu czynności o charakterze prawnym, fizycznym i finansowym. Mają one na celu takie zagospodarowanie środków oraz wykonanie za ich pomocą jak największej liczby operacji, aby nadać im pozory zgodności z prawem i zatrzeć nielegalne źródło ich pochodzenia. Bardzo często środki pieniężne używane są w operacjach finansowych, które mają za zadanie uwiarygodnić ich legalne pochodzenie. Tego rodzaju działania są skomplikowane i wymagają od przestępców nie lada wiedzy.

W polskiej strukturze przestępczości gospodarczej od wielu lat dominują przestępstwa o charakterze oszustw gospodarczych. Równie wysoko plasują się fałszerstwa gospodarcze, przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu oraz przestępstwa przeciwko własności intelektualnej. Przestępstwa te bezpośrednio związane są z piractwem, obrotem podrobionym towarem, korupcją, fałszowaniem pieniędzy oraz praniem pieniędzy¹³⁹. Tak więc proceder prania pieniędzy uplasował się stosunkowo wysoko w niechlubnej piramidzie przestępstw gospodarczych popełnianych na terytorium Polski.

Zmiany warunków gospodarowania oraz stałe pojawianie się nowych rozwiązań w sferze gospodarczej bezpośrednio przyczyniają się rozwojowi przestępczości gospodarczej, w tym do prania pieniędzy. Do nasilenia się tego zjawiska przyczynia się postęp technologiczny, który ułatwia przeprowadzanie transakcji, otwieranie nowych kont bankowości internetowej czy też dokonywanie przelewów środków pieniężnych za pośrednictwem Internetu. Można więc śmiało stwierdzić, iż pranie pieniędzy jest nierozzerwalnym elementem postępującego na całym świecie rozwoju, zwłaszcza w dziedzinie technologicznej i informatycznej.

139 W. Jaroch, *Współczesna zorganizowana przestępczość gospodarcza*, [w:] E. W. Pływaczewski (red.), *Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia*, Białystok 2009, s. 165.

Tabela 1. Pranie brudnych pieniędzy

Rok	Liczba stwierdzonych przestępstw
2010	300
2011	277
2012	369
2013	278
2014	210
2015	422
2016	301
2017	365
2018	462
2019	1263
2020	638
2021	844
2022	1047
2023	1068

Źródło: www.policja.gov.pl (opracowanie własne).

Analizując dane zawarte w tabeli dotyczącej liczby stwierdzonych przestępstw związanych z praniem pieniędzy w latach 2010–2023 (zob. tab. 1), można zaobserwować znaczną zmienność zjawiska na przestrzeni analizowanego okresu, przy czym w ostatnich latach widoczna jest wyraźna tendencja wzrostowa.

W latach 2010–2014 liczba przestępstw utrzymywała się na stosunkowo niskim poziomie, z lekkimi wahaniami – w 2010 roku odnotowano 300 przypadków, w 2011 – 277, w 2012 nastąpił wzrost do 369, by w kolejnych dwóch latach ponownie spaść – do 278 w 2013 roku i aż do 210 w 2014. Spadek ten mógł wynikać z ograniczonych narzędzi analityczno-śledczych dostępnych organom krajowym, jak również z braku odpowiednio ujednoliconych mechanizmów nadzoru.

Istotny wzrost liczby przestępstw nastąpił w 2015 roku, kiedy to stwierdzono 422 przypadki prania pieniędzy – o 212 więcej niż rok wcześniej. Wzrost

ten można wiązać z wejściem w życie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. (AMLD4), która ustanowiła nowy, znacznie bardziej kompleksowy reżim przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Dyrektywa ta, stanowiąca czwartą unijną dyrektywę AML, przewidywała m.in. obowiązek stosowania podejścia opartego na ryzyku oraz zaostrzenie wymogów identyfikacyjnych wobec klientów instytucji finansowych.

W roku 2016 nastąpił ponowny spadek – do 301 stwierdzonych przestępstw, co oznaczało zmniejszenie liczby ujawnionych przypadków o 121 w porównaniu do roku poprzedniego. W 2017 roku odnotowano 365 przypadków, a w 2018 – 462. Wyraźny i skokowy wzrost nastąpił w 2019 roku, kiedy liczba stwierdzonych przestępstw wyniosła aż 1263, co oznacza niemal trzykrotny wzrost w porównaniu do roku poprzedniego. Skala tego wzrostu może być bezpośrednim efektem pełnego wdrożenia przepisów IV Dyrektywy AML oraz zwiększenia efektywności działań instytucji obowiązanych, a także intensyfikacji międzynarodowej współpracy organów ścigania.

W latach 2020–2023 liczba stwierdzonych przestępstw ustabilizowała się na wyższym poziomie niż przed 2019 rokiem, tj. 638 w 2020 r., 844 w 2021 r., 1047 w 2022 r. oraz 1068 w 2023 r. Należy zauważyć, że odnotowany w 2020 r. spadek względem roku 2019 może mieć związek z ograniczeniami wywołanymi pandemią COVID-19, która przełożyła się m.in. na spowolnienie pracy organów administracji oraz zmniejszenie aktywności gospodarczej. Z kolei wzrosty w latach 2021–2023 można wiązać z wdrażaniem V i VI dyrektywy AML, które kolejno rozszerzały katalog podmiotów zobowiązanych, wzmacniały obowiązki w zakresie identyfikacji beneficjentów rzeczywistych oraz wprowadzały harmonizację przepisów karnych w państwach członkowskich.

Dane wyraźnie pokazują, że zwiększenie liczby stwierdzonych przestępstw związanych z praniem pieniędzy jest skorelowane zarówno z rozwojem ram prawnych na poziomie unijnym, jak i z poprawą skuteczności wykrywania oraz raportowania podejrzanych transakcji przez instytucje obowiązane. Można zatem uznać, iż implementacja kolejnych dyrektyw AML przekłada się bezpośrednio na wzrost wykrywalności tego rodzaju przestępstw, a tym samym – na skuteczność systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy w Unii Europejskiej.

Tabela 2. Liczba podejrzanych i zarzutów – pranie pieniędzy

Rok	Liczba podejrzanych	Liczba przedstawionych zarzutów
2010	brak danych	brak danych
2011	brak danych	brak danych
2012	273	307
2013	363	406
2014	508	599
2015	609	734
2016	528	685
2017	588	831
2018	518	789
2019	658	907
2020	632	981
2021	794	1016
2022	755	1042
2023	835	1182

Źródło: CBS KGP – raporty statystyczne (opracowanie własne).

Analizując dane przedstawione w tabeli 2 – dotyczącej liczby podejrzanych oraz liczby przedstawionych zarzutów w sprawach o przestępstwo prania pieniędzy w latach 2012–2023, można zaobserwować wyraźną, choć nie zawsze liniową, tendencję wzrostową zarówno w liczbie osób podejrzanych, jak i w liczbie zarzutów karnych (zob. tab. 2).

W 2012 roku odnotowano 273 osoby podejrzane oraz 307 przedstawionych zarzutów. W kolejnym roku, czyli w 2013, nastąpił zauważalny wzrost – liczba podejrzanych zwiększyła się do 363, a liczba zarzutów do 406. W 2014 roku odnotowano dalszy wzrost, odpowiednio – do 508 podejrzanych oraz 599 zarzutów, co oznaczało kontynuację intensyfikacji działań organów ścigania.

W 2015 roku liczba podejrzanych wzrosła do 609, natomiast liczba zarzutów sięgnęła 734. Wzrost ten mógł mieć związek z wejściem w życie nowych przepisów wynikających z Dyrektywy 2015/849 (AMLD4), która zmodernizowała

unijną politykę AML, wprowadzając m.in. obowiązek stosowania podejścia opartego na ryzyku oraz rozszerzając katalog podmiotów zobowiązanych.

W 2016 roku nastąpił spadek, tzn. liczba podejrzanych zmniejszyła się do 528, a liczba zarzutów do 685, co stanowiło spadek odpowiednio o 81 oraz o 49 w stosunku do roku poprzedniego. Może to wskazywać na czasowy spadek aktywności dochodzeniowej lub konieczność adaptacji organów ścigania do nowych procedur operacyjnych.

W 2017 roku nastąpiło odwrócenie tej tendencji, gdyż liczba podejrzanych wzrosła do 588, a liczba zarzutów do 831. W 2018 roku odnotowano niewielki spadek liczby podejrzanych do 518, przy jednoczesnym utrzymaniu wysokiej liczby zarzutów 789.

W 2019 roku nastąpił kolejny skokowy wzrost: 658 podejrzanych oraz 907 zarzutów, co można wiązać z coraz pełniejszym wdrażaniem obowiązków wynikających z AMLD4 oraz nasileniem działań krajowych organów ścigania. W roku 2020, mimo globalnych ograniczeń związanych z pandemią COVID-19, liczba podejrzanych wyniosła 632, a zarzutów – 981, co oznaczało wzrost w stosunku do 2019 roku.

W 2021 roku dynamika wzrostu była kontynuowana, gdyż liczba podejrzanych sięgnęła 794, a liczba zarzutów po raz pierwszy przekroczyła próg tysiąca, osiągając 1016. Rok 2022 przyniósł nieznaczny spadek liczby podejrzanych do 755, przy równoczesnym dalszym wzroście liczby zarzutów – do 1042.

W 2023 roku odnotowano najwyższe w analizowanym okresie wartości w obu kategoriach: 835 osób podejrzanych oraz 1182 przedstawionych zarzutów. Dane te wskazują nie tylko na rosnącą skalę procederu prania pieniędzy, ale także na coraz skuteczniejsze wykrywanie, dokumentowanie i kwalifikowanie czynów przez organy ścigania.

Analiza danych potwierdza sukcesywny rozwój krajowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy, którego skuteczność pozostaje w korelacji z kolejnymi etapami implementacji unijnych regulacji AML – zarówno dyrektyw, jak i zaleceń instytucji międzynarodowych, takich jak FATF. Rosnąca liczba zarzutów przy jednoczesnym zwiększaniu liczby podejrzanych wskazuje również na poprawę jakości pracy organów śledczych oraz skuteczniejszą współpracę z instytucjami obowiązującymi do raportowania podejrzanych transakcji.

Skala zjawiska, jakim jest pranie pieniędzy, nie jest prosta do jednoznacznego oszacowania. Według niektórych źródeł w Polsce procederowi temu podlegało rocznie 10 miliardów złotych¹⁴⁰.

Wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej przestępcy znaleźli nową drogę, która umożliwiła im pranie pieniędzy – mowa o środkach unijnych. Jedna z dyrektyw unijnych¹⁴¹ nałożyła na kraje członkowskie obowiązek zwiększenia wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych. Na ten cel w latach 2007–2013 przeznaczono ponad 6 miliardów euro. Projekty o wartości powyżej 20 milionów złotych można było realizować z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, wówczas beneficjenci mogli otrzymać dotację w wysokości nawet 20% kosztów kwalifikowanych. Mniejsze przedsięwzięcia finansowane były ze środków przyznawanych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych poszczególnych województw. Przyznawano pomoc zarówno w postaci bezzwrotnych dotacji, jak i zwrotnych pożyczek. Stosunkowo szybko postanowiły to wykorzystać grupy przestępczości zorganizowanej.

Przykładem działania z wykorzystaniem środków unijnych, co do którego mogło zachodzić podejrzenie wskazujące na możliwość popełnienia przestępstwa prania pieniędzy, jest obrót urządzeń wykorzystywanych do produkcji prądu w elektrowniach wiatrowych. Dany podmiot kupował urządzenia po cenie mniejszej niż milion złotych. Następnie dochodziło do kilku lub nawet kilkunastu transakcji kupna-sprzedaży pomiędzy różnymi podmiotami z siedzibą w kilku krajach. Na skutek takiego zabiegu cena urządzenia automatycznie wzrastała nawet do kilkunastu milionów złotych. Wówczas podmiot, który nabył urządzenie po zawyżonej cenie, występował o dotacje unijne. W ten sposób pozyskiwał dodatkowe środki pieniężne, które po wykonaniu szeregu kolejnych transakcji trafiały ponownie na jego konto. Wiele firm wielokrotnie powtarzało taki schemat działania¹⁴². Środki unijne, które miały niejako służyć rozwojowi kraju, padły łupem przestępców. Sprawcy

140 R. Zawłocki, M. Królikowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 704.

141 Dyrektywa nr 2001/77/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z 27 września 2001 r. w sprawie wspierania produkcji na rynku wewnętrznym energii elektrycznej wytwarzanej ze źródeł odnawialnych (Dz.U.UE.L.2001.283, s. 33–40).

142 *Sprawozdanie Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w 2010 roku*, Generalny Inspektor Informacji Finansowej, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2011, s. 15–16.

tego procederu skutecznie znaleźli lukę, która pomimo funkcjonowania systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy, została wykorzystana do popełnienia tego rodzaju przestępstwa. Wnioski nasuwają się więc same – konieczne jest uszczelnienie owego systemu oraz zweryfikowanie metod jego funkcjonowania.

Pranie pieniędzy jest chętnie wykorzystywaną metodą wprowadzenia nielegalnych środków pieniężnych na legalny rynek finansowy ze względu na sprzyjające temu procederowi czynniki. Przestępcy wykorzystują liczne luki prawne, braki właściwych procedur, jak również łamanie tajemnicy bankowej przez pracowników. Świadomość powyższych niedoskonałości powinna więc być dla władz państwa kolejną przesłanką uszczelnienia systemu zwalczania procederu, którym jest pranie pieniędzy.

Polskie ustawodawstwo walczy z praniem pieniędzy m.in. poprzez wprowadzanie zmian w regulacjach prawnych. Zmiany procedur w niektórych przypadkach okazują się niewystarczające. Wśród przyczyn oszustw gospodarczych wymienia się głównie pragnienie polepszenia własnej sytuacji finansowej, zbyt niskie płace, brak wizji na podwyżkę czy też poczucie bezkarności niektórych pracowników¹⁴³. Również wśród najczęściej wskazywanych przyczyn przestępstw o charakterze gospodarczym, w tym działań związanych z praniem pieniędzy, wymienia się przede wszystkim motywację finansową sprawców, przejawiającą się w dążeniu do poprawy własnej sytuacji materialnej. Istotnym czynnikiem sprzyjającym podejmowaniu działań niezgodnych z prawem jest także niewystarczający poziom wynagrodzeń, który w opinii sprawców nie odzwierciedla ich kompetencji lub wkładu pracy. Dodatkowo, brak realnych perspektyw awansu zawodowego czy też odczuwalna stagnacja finansowa mogą prowadzić do frustracji i utraty lojalności wobec pracodawcy, co z kolei sprzyja racjonalizacji działań niezgodnych z prawem. Nie bez znaczenia pozostaje również czynnik psychologiczny, jakim jest poczucie bezkarności, zwłaszcza w sytuacji, gdy systemy kontrolne w organizacji są niewystarczające, a wcześniejsze przypadki nadużyć nie spotkały się z odpowiednią reakcją. Zjawisko to może być dodatkowo nasilane przez niedostateczną kulturę organizacyjną, brak etycznego przywództwa oraz słabe mechanizmy zgłaszania nieprawidłowości (tzw. *whistleblowing*). Wszystkie te czynniki

143 W. Wąsowski, *Falszowanie sprawozdań finansowych*, Warszawa 2003.

mogą w określonych warunkach tworzyć środowisko sprzyjające nadużyciom, w tym także przestępstwom związanym z legalizacją środków pochodzących z nielegalnych źródeł.

Jednym z negatywnych skutków będących wpływem prania pieniędzy na polską gospodarkę jest osłabienie prawidłowego funkcjonowania wielu instytucji finansowych, co w dalszej perspektywie prowadzi do zaburzeń w działaniu całego sektora finansowego. W takim przypadku pozycja kraju na arenie międzynarodowej słabnie, a sam poziom inwestycji drastycznie spada. Niski poziom wykrywalności przestępstw o podłożu gospodarczym częstokroć świadczyć może o niesprawności wymiaru sprawiedliwości. Wielu potencjalnych inwestorów po przeanalizowaniu rynku finansowego danego kraju może zrezygnować z dokonywania na jego terytorium jakichkolwiek inwestycji. Wpływ na rozwój gospodarki kraju ma również wiarygodność działających na rynku finansowym banków. W przypadku wystąpienia podejrzenia, że jakakolwiek z instytucji może być zamieszana w pranie pieniędzy, automatycznie następuje sytuacja, w której klienci przestają wierzyć w jej uczciwość. Proceder prania pieniędzy stanowi ogromne zagrożenie dla polskiego rynku usług finansowych¹⁴⁴. Mając świadomość, jak ogromne jest to zagrożenie, organy właściwe, w toku odpowiednich analiz, powinny starać się znaleźć sposób, który pomógłby zwiększyć skuteczność wykrywania tego niebezpiecznego procederu.

Innym negatywnym skutkiem prania pieniędzy jest wpływ na sektor produkcji realnej. Środki pieniężne, które nielegalnie znalazły się na rynku finansowym, są inwestowane w przedsięwzięcia niegenerujące żadnych dodatkowych korzyści dla gospodarki (np. antyki, nieruchomości). Takie działania fikcyjnie zwiększają popyt na dane środki, co z kolei generuje wzrost ich cen. Wówczas gospodarka kraju osiąga realnie mniejszą wartość produkcji¹⁴⁵. Pranie pieniędzy oddziałuje więc bezpośrednio na każdego konsumenta, który za legalnie uzyskane środki finansowe chciałby zakupić ruchomość lub nieruchomość.

144 L. Góral, *Ocena stanu dostosowania polskich rozwiązań finansowo-prawnych w zakresie przeciwdziałania zjawisku prania brudnych pieniędzy do standardów prawnych przyjętych w Unii Europejskiej*, [w:] M. Se-weryński (red.), *Studia prawno-europejskie*, t. 5, Łódź 2011, s. 111.

145 J. Grzywacz, *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 2005, s. 64–65.

Oprócz negatywnego wpływu na funkcjonowanie sektora finansowego i sektora produkcji realnej pranie pieniędzy niesie za sobą wiele innych strat dla gospodarki. Do najważniejszych z nich należą:

- ▶ zanik uczciwej konkurencji;
- ▶ zaburzenie zasad gospodarki rynkowej;
- ▶ obniżenie dochodów państwa, m.in. z tytułu podatków;
- ▶ wzrost środków pieniężnych posiadanych przez przestępców;
- ▶ korupcja¹⁴⁶.

Terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ze względu na swoje położenie geograficzne, członkostwo państwa w Unii Europejskiej oraz jego złożoną strukturę gospodarczo-finansową, odgrywa istotną rolę w międzynarodowych szlakach przepływu środków pochodzących z nielegalnych źródeł. Polska jest wykorzystywana nie tylko jako kraj docelowy, lecz przede wszystkim jako państwo tranzytowe w ramach transgranicznych operacji prania pieniędzy prowadzonych przez grupy przestępcze działające na różnych kontynentach.

Dostępne analizy oraz literatura przedmiotu wskazują, że proceder ten bywa inicjowany lub koordynowany przez zorganizowane grupy przestępcze pochodzące m.in. z Rosji, Włoch, Stanów Zjednoczonych, Chin, a także z wybranych krajów Afryki Subsaharyjskiej. Ich działania często polegają na wykorzystaniu polskich instytucji finansowych, spółek prawa handlowego lub struktury gospodarki opartej na mikro- i małych przedsiębiorstwach jako narzędzi służących do legalizacji środków pieniężnych pochodzących z działalności przestępczej.

W literaturze oraz raportach analitycznych Polska jest identyfikowana jako element strategicznych szlaków przepływu pieniędzy, obejmujących m.in. następujące trasy:

1. Rosja → Polska → ponownie Rosja – w tym przypadku Polska pełni funkcję „przystanku” umożliwiającego pozorowanie legalnych operacji finansowych i ukrycie rzeczywistego źródła pochodzenia kapitału;
2. Europa Zachodnia → Polska → Daleki Wschód – środki przepływają przez Polskę jako kraj pośredniczący w strukturach transakcyjnych, co utrudnia ich weryfikację i identyfikację beneficjentów rzeczywistych;

¹⁴⁶ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy: metody, raje podatkowe, zwalczanie*, Warszawa 2010.

3. Daleki Wschód → Polska → ponownie Daleki Wschód – układ ten może mieć na celu tworzenie fikcyjnego łańcucha wartości, często przy wykorzystaniu firm-słupów oraz tzw. fakturowania zwrotnego (*round-tripping*), celem ominięcia barier regulacyjnych lub podatkowych¹⁴⁷.

Za główną przyczynę wykorzystywania Polski jako „raju” dla procederu, którym jest pranie pieniędzy, uważa się duże zapotrzebowanie kraju na nowe inwestycje, które częstokroć wymagają kapitału zagranicznego. Ponadto państwo polskie znajduje się na tzw. szlakach narkotykowych przebiegających przez Europę. Innym równie istotnym aspektem jest dostępność wysoko wykwalifikowanej kadry doradczej. Aktualnie wiele grup przestępczych chętnie korzysta z porad specjalistów z dziedziny prawa, finansów i ekonomii w celu wykorzystania jak największej ilości luk prawnych umożliwiających nielegalny proceder prania pieniędzy¹⁴⁸. Pełne luk prawnych jest także polskie ustawodawstwo, co przestępcy z powodzeniem wykorzystują.

Gospodarka Rzeczypospolitej Polskiej charakteryzuje się szeregiem czynników ekonomicznych i strukturalnych, które pomimo rozbudowanego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy mogą sprzyjać rozwojowi tego rodzaju procederu. Współczesne wyzwania związane z globalizacją oraz dynamicznymi zmianami w sektorze finansowym powodują, że Polska pozostaje podatna na wykorzystywanie jej gospodarki przez krajowe i zagraniczne grupy przestępcze do legalizacji środków pochodzących z działalności przestępczej.

Do najistotniejszych czynników ryzyka zalicza się:

1. postępujące umiędzynarodowienie polskiej gospodarki, wyrażające się otwarciem na szeroko rozumianą współpracę transgraniczną, co z jednej strony wspiera rozwój handlu i inwestycji, z drugiej zaś ułatwia ukrywanie źródeł pochodzenia środków finansowych poprzez złożone schematy transakcyjne;
2. stały napływ kapitału zagranicznego, który – przy niewystarczających mechanizmach weryfikacji beneficjentów rzeczywistych – może obejmować również środki nielegalnego pochodzenia, w tym transfery z jurysdykcji wysokiego ryzyka lub objętych sankcjami;

147 W. Jasiński, *Przeciw...*, dz. cyt., s. 170.

148 W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 48–49.

3. rosnącą konkurencję w sektorze bankowym, wynikającą z jego liberalizacji i dynamicznego rozwoju, a także z wejścia na rynek nowych podmiotów świadczących usługi płatnicze, co w praktyce może osłabiać jednolitość stosowania procedur należytej staranności (CDD) oraz nadzoru regulacyjnego;
4. globalizację rynków finansowych oraz intensywny rozwój bankowości elektronicznej i mobilnej, które zwiększają efektywność systemów płatniczych, lecz jednocześnie komplikują proces identyfikacji transakcji podejrzanych, szczególnie w kontekście transakcji transgranicznych, realizowanych w czasie rzeczywistym;
5. funkcjonowanie struktur gospodarczych opartych na działalności firm fasadowych, zarejestrowanych nierzadko w tzw. rajach podatkowych (*off-shore financial centres*), umożliwiających prowadzenie operacji finansowych o znikomym poziomie przejrzystości i kontroli¹⁴⁹.

Wszystkie powyższe czynniki tworzą sprzyjające warunki do wykorzystywania polskiej gospodarki jako środowiska dla działań o charakterze prania pieniędzy, zwłaszcza gdy są one sprzężone z brakiem pełnej integracji danych, niedoskonałościami legislacyjnymi lub zbyt opóźnioną reakcją instytucji nadzorczych. Skuteczna odpowiedź na te zagrożenia wymaga nie tylko wzmocnienia systemów zgodności i kontroli wewnętrznej w sektorze finansowym, ale również dalszej profesjonalizacji organów ścigania oraz intensyfikacji współpracy międzynarodowej.

W Polsce, zgodnie z analizami przedstawianymi przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF), określone sektory gospodarki wykazują szczególną podatność na wykorzystanie w procederze prania pieniędzy. Do najbardziej narażonych branż zalicza się w szczególności: handel złomem oraz innymi surowcami wtórnymi, obrót paliwami, oszustwa finansowe oraz przestępstwa związane z wyłudzeniami, a także transakcje realizowane przez nierezydentów oraz nadużycia polegające na nielegalnym dostępie do rachunków bankowych, często dokonywane przy użyciu metod socjotechnicznych lub zaawansowanych technologii cyberprzestępczych.

149 J. W. Wójcik, *Kryminologiczna ocena transakcji w procesie prania pieniędzy*, Warszawa 2002, s. 40–41.

Zidentyfikowane obszary działalności przestępczej zostały także uwzględnione w rządowym *Programie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020*, który jako jedno z kluczowych zagrożeń systemowych wskazuje przestępstwa związane z wyłudzeniem podatku VAT, traktowane jako typowe przestępstwa bazowe w kontekście prania pieniędzy. W szczególności proceder ten dotyczy fikcyjnego obrotu towarami elektronicznymi (np. telefonami komórkowymi, procesorami), komponentami biopaliw oraz metalami szlachetnymi, które ze względu na wysoką wartość i łatwość obrotu są dogodnym instrumentem do generowania sztucznego łańcucha transakcji i w konsekwencji – wyłudzenia nienależnych zwrotów podatkowych.

Zjawisko wyłudzeń VAT ma charakter transgraniczny i jest nie tylko problemem krajowym, lecz również przedmiotem intensywnych działań na poziomie Unii Europejskiej. Państwa członkowskie, w tym Polska, wdrażają coraz bardziej zaawansowane narzędzia analityczne i legislacyjne służące ograniczeniu tzw. karuzel podatkowych oraz innych złożonych mechanizmów oszustw podatkowych.

W Polsce kwestia skuteczności systemu podatkowego oraz działań związanych z przeciwdziałaniem wyłudzeniom VAT znajduje się aktualnie w centrum zainteresowania opinii publicznej oraz instytucji państwowych. W ostatnich miesiącach, w odpowiedzi na skalę strat budżetowych oraz doniesienia medialne dotyczące nieprawidłowości w nadzorze nad systemem podatkowym, rozważana jest inicjatywa powołania komisji śledczej, której zadaniem byłaby analiza zarówno samych mechanizmów wyłudzeń, jak i skuteczności obowiązujących instrumentów kontroli fiskalnej i legislacyjnej.

Określenie precyzyjnej skali procederu prania pieniędzy w Polsce pozostaje wyzwaniem – z uwagi na jego niejawny charakter. Dostępne analizy pozwalają na przybliżone oszacowanie rozmiarów tego zjawiska. Według *Krajowej oceny ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu*, opublikowanej w 2023 roku, szacunkowe zyski pochodzące z działalności przestępczej w Polsce wynoszą około 3,34% Produktu Krajowego Brutto (PKB). Biorąc pod uwagę prognozowany na 2023 rok udział szarej strefy w gospodarce na poziomie 19,6% PKB, zagrożenie praniem pieniędzy oceniane jest jako bardzo

wysokie¹⁵⁰. Dane pochodzące z dokumentów Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF) za 2023 rok wskazują na wzrost aktywności w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. GIIF wszczął 3 443 postępowania analityczne dotyczące podejrzenia prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, co stanowi wzrost o około 59% w porównaniu z 2022 rokiem. Do prokuratur przekazano 473 zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa prania pieniędzy, czyli o około 45% więcej niż w poprzednim roku. Ponadto zablokowano 679 rachunków, na których zgromadzono środki o łącznej wartości około 152,5 mln zł, co stanowi wzrost o około 36,2% w porównaniu z 2022 rokiem¹⁵¹. W kontekście międzynarodowym, według Bazylejskiego Indeksu AML za 2023 rok, Polska zajmuje 116 miejsce na 152 oceniane kraje, z wynikiem 4,46 w skali ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu (gdzie 10 oznacza najwyższe ryzyko). Wskazuje to na stosunkowo umiarkowane ryzyko w porównaniu do innych państw¹⁵². Należy jednak podkreślić, że pomimo dostępnych danych i analiz, pełne oszacowanie wartości środków podlegających procederowi prania pieniędzy w Polsce jest utrudnione ze względu na skryty charakter tego zjawiska oraz dynamicznie zmieniające się metody jego realizacji.

2.6 Podsumowanie

Problematyka prania pieniędzy oraz mechanizmów przeciwdziałania temu zjawisku w Polsce stanowi od lat przedmiot pogłębionych analiz naukowych, badań interdyscyplinarnych oraz szczegółowych raportów instytucjonalnych. Znaczenie tej tematyki nieustannie rośnie, czego dowodzi zarówno bogaty

150 *Krajowa ocena ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu*, PwC, <https://www.pwc.pl/pl/artykuly/krajowa-ocena-ryzyka-prania-pieniedzy-oraz-finansowania-terroryzmu.html> (dostęp: 25.03.2024 r.).

151 *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, Ministerstwo Finansów, <https://www.gov.pl/web/finanse/przeciwdzialanie-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu> (dostęp: 25.03.2024 r.); *Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Rola, zadania, sprawozdanie za rok 2023*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2024, <https://www.iaml.com.pl/wiedza/generalny-inspektor-informacji-finansowej/> (dostęp: 25.03.2024 r.).

152 *Bazylejski Indeks AML 2023*, EY, https://www.ey.com/pl_pl/technical/serwis-audytow-sledczych/2023/11/bazylejski-indeks-aml-2023.html (dostęp: 25.03.2024 r.).

dorobek literatury przedmiotu, jak i coraz większa uwaga poświęcana jej w krajowej oraz międzynarodowej debacie eksperckiej.

Polski system przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oparty jest na implementacji standardów wyznaczanych przez Unię Europejską oraz organizacje międzynarodowe, takie jak FATF (Financial Action Task Force). Fundamentalnym aktem prawnym regulującym tę materię w Polsce pozostaje Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustawa ta była wielokrotnie nowelizowana, w szczególności w celu dostosowania przepisów krajowych do kolejnych dyrektyw unijnych, a także do rekomendacji wynikających z analiz ryzyka przeprowadzanych na poziomie krajowym i wspólnotowym.

W strukturze instytucjonalnej państwa centralną rolę odgrywa Generalny Inspektor Informacji Finansowej (GIIF), czyli jednostka wywiadu finansowego (Financial Intelligence Unit – FIU), odpowiedzialna za gromadzenie, analizę oraz przekazywanie informacji o podejrzanych transakcjach do organów ścigania. GIIF stanowi kluczowe ogniwo systemu prewencyjno-analitycznego, współpracując zarówno z instytucjami obowiązanyymi, jak i krajowymi oraz zagranicznymi partnerami. Z kolei art. 299 Kodeksu karnego, po licznych nowelizacjach, stanowi podstawę penalizacji czynu prania pieniędzy w polskim porządku prawnym i odzwierciedla standardy wynikające z prawa wspólnotowego oraz konwencji międzynarodowych.

Zjawisko prania pieniędzy wywiera istotnie negatywny wpływ na funkcjonowanie polskiej gospodarki. Zaliczane jest do grupy najczęściej popełnianych przestępstw o charakterze gospodarczym i dotyka wielu sektorów – od finansów, przez produkcję, po rynek usług. Prowadzi do zaburzeń w alokacji zasobów, wypaczenia zasad uczciwej konkurencji, erozji zaufania do instytucji publicznych, zaniżenia dochodów podatkowych państwa oraz rozwoju zjawisk korupcyjnych. Pranie pieniędzy ułatwia także rozwój szarej strefy oraz integrację struktur przestępczości zorganizowanej z legalnym obrotem gospodarczym.

Istotnym aspektem w kontekście krajowym pozostaje również fakt, że po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wzrosło ryzyko wykorzystania funduszy europejskich w procederze prania pieniędzy. Środki pochodzące z funduszy strukturalnych i programów pomocowych, w tym bezzwrotne dotacje

czy preferencyjne pożyczki, stały się atrakcyjnym narzędziem dla podmiotów nieuczciwych, które poprzez fikcyjne operacje księgowe, zawyżone faktury czy pozorowane usługi, wprowadzały do obrotu środki pochodzące z nielegalnych źródeł. Zjawisko to wpłynęło nie tylko na naruszenie zasad uczciwego rozdziału środków publicznych, ale również na spadek efektywności polityki spójności, a także naraziło na złą reputację instytucje wdrażające programy unijne.

W świetle najnowszych danych skala prania pieniędzy w Polsce pozostaje wysoka. Według *Krajowej oceny ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu* z 2023 roku, wartość środków mogących podlegać procederowi prania pieniędzy szacowana jest na około 3,34% PKB, co w przeliczeniu na aktualny poziom produktu krajowego brutto oznacza miliardy złotych wprowadzanych corocznie do legalnego obrotu. Równolegle, według raportu GIIF za 2023 rok, liczba postępowań analitycznych wzrosła o ponad 59% w stosunku do roku poprzedniego, a wartość zablokowanych środków osiągnęła rekordowy poziom ponad 152 miliony złotych.

Powyższe dane wskazują jednoznacznie, że problem prania pieniędzy w Polsce nie tylko nie ulega osłabieniu, lecz zyskuje na znaczeniu w związku z rozwojem nowoczesnych technologii, transgranicznym charakterem działalności przestępczej oraz rosnącą złożonością instrumentów finansowych. Skuteczne przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga więc nieustannego dostosowywania ram prawnych, wzmacniania współpracy międzynarodowej oraz podnoszenia kompetencji instytucji nadzorczych i organów ścigania.

SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY ORAZ WPŁYW ZJAWISKA NA GOSPODARKĘ USA_____

3.1 Wprowadzenie

Pranie pieniędzy stanowi trwałe wyzwanie dla porządku finansowego, gospodarczego i prawnego państw wysoko rozwiniętych. Stany Zjednoczone – uznawane za prekursora globalnej architektury AML/CFT – dysponują najbardziej rozbudowanym zestawem regulacji, których fundament wyznaczyły Bank Secrecy Act (1970) i USA PATRIOT Act (2001). Kolejne dekady przyniosły jednak zarówno intensyfikację transgranicznych przepływów kapitału o nielegalnym pochodzeniu, jak i znaczący postęp technologiczny (*fintech*, DeFi, kryptoaktywa), co wymusiło dalsze reformy, zwieńczone Anti-Money Laundering Act oraz Corporate Transparency Act z 2020 r. W rezultacie powstał wielowarstwowy system, którego kluczowe filary tworzą: obowiązek identyfikacji klienta (CDD/KYC), kompleksowe raportowanie CTR (Currency Transaction Report) i SAR (Suspicious Activity Report) do FinCEN, federalny rejestr beneficjentów rzeczywistych oraz priorytety AML wyznaczone cyklicznie przez organy nadzoru. Równocześnie literatura oraz raporty FATF z lat 2023–2024 wskazują, że luki regulacyjne utrzymują się zwłaszcza w sektorze nieruchomości, rynku dzieł sztuki i instytucjach niefinansowych, a nominalna skala prania pieniędzy w USA – oceniana na około 300 mld dolarów rocznie – pozostaje najwyższa na świecie.

Celem niniejszego rozdziału jest dwutorowa analiza: po pierwsze, przedstawienie ewolucji amerykańskich ram prawnych i instytucjonalnych wraz z ich najnowszymi modyfikacjami; po drugie, ocena makroekonomicznych skutków prania pieniędzy dla gospodarki Stanów Zjednoczonych z komparatywnym odniesieniem do Polski. Rozdział omawia chronologicznie główne akty prawne – od Money Laundering Control Act (1986) po AMLA – oraz rolę kluczowych instytucji (FinCEN, FATF). Uzupełnieniem jest krytyczna

refleksja na temat wpływu procederu na stabilność sektora finansowego, alokację kapitału, dochody podatkowe i tempo wzrostu PKB. W części porównawczej zestawiono najnowsze szacunki wolumenu pranych środków, dynamikę branży hazardowej, wyniki Indeksu Postrzegania Korupcji oraz dane makroekonomiczne obu państw. Analiza opiera się na literaturze przedmiotu, raportach rządowych (NMLRA 2024 – National Money Laundering Risk Assessment), dokumentach FATF oraz aktualnych statystykach gospodarczych, co pozwala sformułować wnioski dotyczące skuteczności obowiązujących strategii AML oraz identyfikować obszary wymagające dalszej harmonizacji i wzmocnienia nadzoru.

3.2 Główne akty prawne i instytucje AML w USA

3.2.1 The Bank Secrecy Act i jego nowelizacje

The Bank Secrecy Act (BSA)¹⁵³, czyli ustawa o tajemnicy bankowej została uchwalona w 1970 roku jako pierwszy kompleksowy akt prawny w USA mający na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz innym nadużyciom finansowym. Jej pierwotna nazwa brzmiała The Currency and Foreign Transactions Reporting Act, jednak obecnie funkcjonuje powszechnie jako Bank Secrecy Act. Stanowi ona fundament amerykańskiego systemu AML (Anti-Money Laundering). Warto wspomnieć, iż akt ten w latach późniejszych został znowelizowany pod kątem m.in. The USA PATRIOT Act, aby jeszcze skuteczniej wykrywać, powstrzymywać i zapobiegać finansowaniu terroryzmu i związanego z tym zjawiskiem procederu prania pieniędzy. Niemniej jednak to The Bank Secrecy Act uważana jest za pierwszą ustawę regulującą kwestie dotyczące prania pieniędzy¹⁵⁴. Głównym celem BSA było zapewnienie władzom federalnym dostępu do informacji o dużych i podejrzanym transakcjach finansowych w celu identyfikacji nielegalnej działalności, takiej jak pranie pieniędzy, unikanie opodatkowania, finansowanie terroryzmu czy przestępczość zorganizowana.

¹⁵³ Currency and Foreign Transaction Reporting Act (Bank Secrecy Act), Public Law 91–508, 1970.

¹⁵⁴ P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 10.

Na mocy BSA, instytucje finansowe są zobowiązane do prowadzenia odpowiedniej dokumentacji oraz przekazywania raportów do Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), agencji podległej Departamentowi Skarbu USA. Akt prawny The Bank Secrecy Act nałożył obowiązek zgłaszania transakcji o wartości powyżej 10 000 dolarów – depozytów, wypłaty gotówki, wymiany waluty, przelewów lub innych płatności¹⁵⁵. Z zapisów ustawy wynika, iż zobligowane do raportowania transakcji są¹⁵⁶:

1. banki i przedsiębiorstwa (inne niż kasyna), które są stronami w transakcji gotówkowej o wartości przekraczającej 10 000 dolarów; jednostki te zobowiązane są do zgłoszenia rządowi informacji o transakcji w formie sprawozdania o transakcji gotówkowej (Currency Transaction Report – CTR);
2. osoby, które wwożą do bądź wywożą z USA 10 000 dolarów w gotówce lub innej formie dokumentu pieniężnego; są one zobowiązane do zgłoszenia rządowi sprawozdania o międzynarodowym transporcie gotówki lub dokumentów pieniężnych (CMIRs – Currency or Monetary Instruments);
3. osoby mające udział finansowy lub upoważnione do korzystania z rachunku bankowego znajdującego się w jakimkolwiek kraju za granicą w przypadku, gdy na rachunku znajduje się suma powyżej 10 000 dolarów; są zobowiązane do zgłoszenia rządowi sprawozdania o zagranicznym banku i rachunku finansowym (FBARs – Foreign Bank Account Reports);
4. osoby, które dokonały w kasynach transakcji na kwotę powyżej 10 000 dolarów; są zobowiązane do zgłoszenia rządowi informacji w formie raportu CCTRs – Continuing Currency Transaction Reports.

Zgłaszanie informacji ma na celu przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej, w tym – praniu pieniędzy oraz unikaniu płacenia nałożonych ustawowo na daną jednostkę lub osobę podatków¹⁵⁷. Raportowaniu podlegają wszystkie, nawet pojedyncze transakcje, których wartość przekracza

155 E. J. Gouvin, *Bringing Out the Big Guns: The USA PATRIOT Act, Money Laundering, and the War on Terrorism*, „Baylor Law Review”, 2003, s. 963.

156 *Money Laundering. A Banker's Guide to Avoiding Problems*, U.S. Department of the Treasury, Washington D.C. 1993, s. 39–62.

157 J. W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości...*, dz. cyt., s. 376.

10 000 dolarów. Zgłaszane są także transakcje, których suma przewyższa ustawowo przyjętą kwotę, przeprowadzone w ciągu 24 godzin, w przypadku gdy nadawcą jest jeden klient.

The Bank Secrecy Act nakłada na każdy bank krajowy oraz kasy oszczędnościowe obowiązek posiadania pisemnego, zatwierdzonego przez zarząd programu mającego zapewnić monitorowanie procedur wewnętrznych pod względem zgodności z BSA. Z zapisów ustawy wynika, iż program:

- ▶ musi zapewnić sprawnie działający system kontroli wewnętrznej w celu monitorowania bieżącej zgodności z BSA;
- ▶ musi wyznaczać osobę odpowiedzialną za monitorowanie zgodności z BSA;
- ▶ musi zapewniać szkolenia dla personelu z zakresu monitorowania zgodności z BSA.

Co więcej, banki krajowe są zobowiązane do zgłaszania raportu jednostkom analityki finansowej w przypadku wykrycia lub podejrzenia naruszenia prawa federalnego, lub podejrzenia wystąpienia transakcji związanych z procederem prania pieniędzy, lub w inny sposób niezgodnych z BSA. Ustawa zwraca także uwagę na konieczność tworzenia sprawnie funkcjonującego systemu wymiany informacji pomiędzy jednostkami finansowymi w celu zwiększenia skuteczności zwalczania przestępstwa, jakim jest pranie pieniędzy. Zapisy The Bank Secrecy Act mają na celu identyfikację źródeł, wielkości i kierunków przepływu środków pieniężnych w kraju i poza nim oraz dokonywanych poprzez krajowe instytucje finansowe¹⁵⁸. Raporty o klientach, które powstają za podstawie zapisów BSA, wykazują duży stopień przydatności dla organów ścigania w zakresie walki z uchylaniem się od płacenia podatków oraz praniem pieniędzy. Według jednego z raportów powstałych na bazie regulacji BSA, analizujących zgłoszone sprawozdania o podejrzanym transakcjach, grupy przestępcze stale szukają nowych sposobów na obejście przepisów prawa. Najczęściej w celu uniknięcia wpisu do rejestru dzielą jedną transakcję na kilka mniejszych partii¹⁵⁹.

158 S. J. Hughes, *Policing Money Laundering Through Funds Transfers: A Critique of Regulation Under The Bank Secrecy Act*, „Indiana Law Journal”, 1992, s. 297.

159 C. J. Linn, *Redefining The Bank Secrecy Act: Currency Reporting and the Crime of Structuring*, „Santa Clara Law Review”, 2010, L(2), s. 407.

W 2021 roku Kongres uchwalił Anti-Money Laundering Act of 2020 (AMLA), będący częścią National Defense Authorization Act (NDAA), co zapoczątkowało największą reformę BSA od czasu jego wprowadzenia. Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy z 2020 r. (AMLA) stanowi znaczącą aktualizację podejścia Stanów Zjednoczonych do walki z praniem pieniędzy, co oznacza pierwszy poważny przegląd od czasu amerykańskiej ustawy PATRIOT z 2001 r. Ustawodawstwo to ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa narodowego, ochronę systemu finansowego i usprawnienie zgodności z przepisami dla instytucji finansowych. Najważniejsze zadanie AMLA to w szczególności zwalczanie nielegalnej działalności finansowej prowadzonej przez firmy fasadowe utworzone i zarejestrowane w USA. Ta ekspansja ma na celu wzmocnienie ram regulacyjnych i poprawę skuteczności działań AML. Uprawnienia te pozwalają na nabywanie dokumentów znajdujących się w zagranicznych bankach, które mają rachunki bankowe korespondencyjne w USA, co zwiększa zdolność do śledzenia i zwalczania działań związanych z praniem pieniędzy ponad granicami¹⁶⁰. Ustawa ta wprowadziła szereg kluczowych zmian:

1. Rejestr beneficjentów rzeczywistych (Beneficial Ownership Registry) – w ramach Corporate Transparency Act (CTA), wszystkie kwalifikujące się spółki działające na terenie USA są zobowiązane do zgłaszania danych o beneficjentach rzeczywistych do FinCEN. Obowiązek ten ma na celu eliminację tzw. *shell companies*, które były często wykorzystywane do ukrywania tożsamości właścicieli środków¹⁶¹.
2. Rozszerzenie zakresu BSA – ustawa rozszerzyła definicję instytucji obowiązanych, obejmując m.in. platformy kryptowalutowe, niektóre firmy zajmujące się handlem dziełami sztuki, fundusze inwestycyjne oraz określone podmioty z sektora prawniczego i księgowego.
3. FinCEN zyskało nowe uprawnienia do zbierania, analizowania i udostępniania danych oraz rozszerzenia współpracy z organami międzynarodowymi. Agencja publikuje także cyklicznie tzw. „AML/CFT Priorities”.

160 M. A. Galeazzi, B. Mendelson, M. Levitin, *The Anti-Money Laundering Act of 2020*, „Journal of Investment Compliance”, 2021, <https://doi.org/10.1108/JOIC-05-2021-0023>.

161 H. K. Lidstone, *The Federal Corporate Transparency Act; Answers Are Coming*, „SSRN Electronic Journal”, 2022, <https://doi.org/10.2139/SSRN.3805868>.

czyli priorytetowe zagrożenia, na które instytucje muszą odpowiadać w swoich programach AML¹⁶².

4. Ochrona sygnalistów (*whistleblowers*) – nowe przepisy zapewniają ochronę oraz możliwość uzyskania wynagrodzenia finansowego dla osób zgłaszających poważne naruszenia przepisów AML¹⁶³.

Wraz z rozwojem cyfrowych form płatności i kryptowalut BSA zostało dostosowane do nowych realiów technologicznych:

1. FinCEN objęło nadzorem VASP (Virtual Asset Service Providers) – dostawców usług związanych z aktywami wirtualnymi;
2. wdrożono obowiązek przestrzegania Travel Rule, czyli przekazywania danych nadawcy i odbiorcy transakcji kryptowalutowych powyżej 3000 dolarów;
3. instytucje finansowe są zachęcane do wdrażania nowoczesnych systemów analitycznych, opartych na sztucznej inteligencji, w celu monitorowania transakcji i wykrywania nietypowych zachowań¹⁶⁴.

BSA wraz z nowelizacjami pozostają kluczowym filarem w walce z praniem pieniędzy, finansowaniem terroryzmu oraz przestępczością finansową w Stanach Zjednoczonych. Informacje zgromadzone dzięki raportom m.in. CTR, SAR czy FBAR stanowią cenne źródło danych dla organów ścigania, umożliwiając prowadzenie dochodzeń i przeciwdziałanie złożonym schematom przestępczym, w tym również z udziałem zagranicznych podmiotów. Współczesne wyzwania, takie jak cyberprzestępczość, globalne łańcuchy finansowania przestępczości oraz wykorzystanie nowoczesnych technologii do ukrywania pochodzenia środków, sprawiają, że BSA, mimo iż uchwalona ponad 50 lat temu, pozostaje niezwykle istotnym narzędziem prawnym, stale dostosowywanym do nowych zagrożeń.

162 T. E. Senator i in., *The Financial Crimes Enforcement Network AI System (FAIS) Identifying Potential Money Laundering from Reports of Large Cash Transactions*, „AI Magazine”, 1995, s. 21–39, <https://doi.org/10.1609/aimag.v16i4.1169>.

163 M. Naheem, *HSBC Swiss Bank Accounts-AML Compliance and Money Laundering Implications*, „Journal of Financial Regulation and Compliance”, 2015, 23, s. 285–297, <https://doi.org/10.1108/JFRC-03-2015-0016>.

164 C. L. Mansfield, *It Takes a Thief... and a Bank: Protecting Consumers from Fraud and Scams on P2P Payment Platforms*, „University of Michigan Journal of Law Reform”, 2024, 57(2), <https://doi.org/10.36646/mjlr.57.2.takes>.

3.2.2 The USA PATRIOT Act – znaczenie i ewolucja

W Stanach Zjednoczonych głównym aktem prawnym normującym problematykę prania pieniędzy jest The USA PATRIOT Act¹⁶⁵ wraz z późniejszymi zmianami. Pierwotnym celem było usprawnienie działań antyterrorystycznych, ustawa wniosła także fundamentalne zmiany do amerykańskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy (AML), rozbudowując wcześniejsze przepisy zawarte w The Bank Secrecy Act z 1970 roku. Rozbudowuje jej przepisy o zapisy dotyczące wzmocnienia istniejącego systemu wymiany informacji wprowadzonego przez BSA oraz rozszerza klasyfikację instytucji finansowych zobowiązanych do zgłaszania informacji o spółdzielcze kasy pożyczkowe, przedsiębiorców z kontraktami terminowymi oraz doradców do spraw handlu towarowego¹⁶⁶.

Ustawa The USA PATRIOT Act została uchwalona w odpowiedzi na zamach przeprowadzony na World Trade Center, który miał miejsce 11 września 2001 roku. W akcie tym jednoznacznie wskazano, iż środki finansowe pochodzące z procederu prania pieniędzy częstokroć służą grupom przestępczym do finansowania działalności terrorystycznej¹⁶⁷.

The USA PATRIOT Act wprowadziła do amerykańskiego ustawodawstwa wiele zmian, w szczególności¹⁶⁸:

1. wzmocnienie regulacji dotyczących identyfikacji i weryfikacji tożsamości klientów;
2. monitorowanie i analizowanie informacji o transakcjach podejrzanych oraz ich stronach;
3. wprowadzenie zakazu angażowania się jednostek finansowych we współpracę z wirtualnymi bankami mających siedziby w krajach zagranicznych;
4. wprowadzenie zasady należytej staranności, zwłaszcza w przypadku zagranicznych banków, a także kont prywatnych;
5. zmodernizowanie systemu wymiany informacji pomiędzy rządem amerykańskim a jednostkami finansowymi;

¹⁶⁵ United States Congress, *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Restrict, Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001*, Washington D.C. 2001 (USA PATRIOT Act, Public Law 107–56, 2001).

¹⁶⁶ E. J. Gouvin, *Bringing Out...*, dz. cyt., s. 970.

¹⁶⁷ H. Ball, *The USA Patriot Act*, „Problems of Post-Communism”, 2004, 51, s. 63–65, <https://doi.org/10.1080/10758216.2004.11052151>.

¹⁶⁸ P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 77–78.

6. zbudowanie systemu dobrowolnej wymiany informacji pomiędzy poszczególnymi jednostkami finansowymi;
7. rozszerzenie definicji instytucji obowiązanych o wszystkie jednostki finansowe;
8. zwiększenie odpowiedzialności, zarówno karnej, jak i cywilnej, w zakresie popełniania przestępstwa prania pieniędzy;
9. umożliwienie Sekretarzowi Stanu wprowadzania specjalnych środków zaradczych w postaci jurysdykcji w stosunku do jednostek finansowych oraz wykonywanych transakcji;
10. zwiększenie dostępności do informacji oraz rozpatrywanie w ciągu 120 godzin wniosków złożonych do jednostki analityki finansowej;
11. możliwość kontrolowania banku przez naczelne organy nadzoru w zakresie procederu, którym jest pranie pieniędzy (zwłaszcza w przypadku fuzji, przejęć oraz innych działań mających na celu łączenie jednostek gospodarczych).

Akt prawny The USA PATRIOT Act zobligował także instytucje obowiązane do wprowadzenia programu zgodności z zasadami mającymi na celu zapobieganie praniu pieniędzy. Program ten swym zakresem obejmuje:

- ▶ politykę zgodności z regułami zapobiegania praniu pieniędzy wraz z procedurami wewnętrznymi;
- ▶ monitorowanie i zgłaszanie transakcji podejrzanych;
- ▶ mianowanie osoby odpowiedzialnej za wdrażanie zasad dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
- ▶ przeprowadzanie szkoleń pracowników z zakresu zapobiegania praniu pieniędzy.

The USA PATRIOT Act, jak już zostało powyżej wspomniane, wprowadza do amerykańskiego ustawodawstwa zasadę należytej staranności w szczególności w przypadku kont bankowych korespondentów i fikcyjnych banków zagranicznych. Ponadto reguluje kwestie związane z kontami bankowości prywatnej. Szczególnym przypadkiem jest sytuacja, gdy posiadaczem konta jest osoba spoza terytorium Stanów Zjednoczonych, która zajmuje ważne stanowisko polityczne i posiada aktywa w wysokości powyżej 1 miliona

dolarów. Wówczas wymagane jest, aby instytucja obowiązana zastosowała wzmożony monitoring takiego klienta¹⁶⁹.

Zapisy ustawy jednoznacznie wskazują, jakie środki ostrożności podczas zawierania transakcji z klientem, piastującym eksponowane stanowisko polityczne, powinny zastosować instytucje obowiązujące. Wyróżnić w tym przypadku należy:

1. weryfikację tożsamości tak właścicieli, jak i beneficjentów rzeczywistych danego rachunku bankowego;
2. określenie źródła pochodzenia środków pieniężnych ulokowanych na rachunku finansowym;
3. ustalenie informacji dotyczących celu i sposobu przeznaczenia majątku zdeponowanego na rachunku;
4. kontrolowanie transakcji dokonywanych przy pomocy konta bankowości prywatnej;
5. rejestrowanie oraz zgłaszanie do organów właściwych wszelkich transakcji podejrzanых¹⁷⁰.

W przypadku wystąpienia podejrzenia, że dany podmiot planuje popełnienie przestępstwa przeciwko Stanom Zjednoczonym, zarówno prezydent USA, jak i jego przedstawiciele mają prawo dokonać konfiskaty własności tego podmiotu na obszarze, który podlega jurysdykcji sądów amerykańskich¹⁷¹.

Jak przedstawiono wcześniej, Sekretarz Stanu jest uprawniony do wprowadzenia dodatkowych środków zaradczych w przypadku zaistnienia takiej konieczności. W ustawie wymienione zostały takie działania jak:

- wprowadzenie dodatkowych rejestrów lub dodatkowych sprawozdań związanych z określonymi transakcjami;

169 C. S. Gittleman, R. D. Sacks, *Anti-Money Laundering Regulations: Treasury Department Enacts Final Rules Implementing Section 312 of the PATRIOT Act Relating to Foreign Correspondent Accounts and Private Banking Accounts*, „Journal of Investment Compliance”, 2005, 6, s. 13–24, <https://doi.org/10.1108/15285810510681865>.

170 R. Q. Panko, *Banking on the USA Patriot Act: An Endorsement of the Act's Use of Banks to Combat Terrorist Financing and a Response to its Critics*, „National Security & Foreign Relations Law eJournal”, 2004, <https://doi.org/10.2139/SSRN.560501>.

171 S. D. Cassella, *Forfeiture of Terrorist Assets Under the USA Patriot Act of 2001*, „Law and Policy in International Business”, 2002, 34.

- ▶ identyfikację zagranicznych właścicieli poszczególnych rachunków bankowych;
- ▶ identyfikację klientów banków zagranicznych korzystających z międzynarodowych kont bankowych lub korespondencyjnych kont międzybankowych;
- ▶ wprowadzenie ograniczenia, zakazu otwierania lub utrzymanie pewnych międzynarodowych rachunków bankowych oraz korespondencyjnych¹⁷².

Akt ustanawia szereg przepisów, które mają na celu zbudowanie sprawnego systemu wymiany informacji pomiędzy instytucjami finansowymi, organami regulacyjnymi oraz organami ścigania. Współpraca pomiędzy poszczególnymi jednostkami pomaga przeciwdziałać popełnianiu wielu przestępstw, w szczególności dotyczących unikania płacenia nałożonych na podmioty podatków oraz procederu, którym jest pranie pieniędzy¹⁷³. Ustawodawca zobowiązuje pośredników finansowych, doradców, dealerów papierów wartościowych oraz inne podmioty do zgłaszania podejrzanych transakcji w formie raportu SAR.

The USA PATRIOT Act reguluje także kwestie dotyczące nieprzestrzegania przez instytucje finansowe przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy. Według zapisów ustawy możliwe jest nałożenie na takie jednostki sankcji w formie:

1. obciążenia instytucji finansowych, z tytułu odpowiedzialności cywilnej i karnej, karą w wysokości do 1 miliona dolarów za naruszenie przepisów dotyczących prania pieniędzy wynikających z ustawy;
2. żądania przez Sekretarza Stanu, aby bank korespondencyjny Stanów Zjednoczonych zakończył korespondencyjne stosunki bankowe z zagranicznym bankiem, który nie spełnia prawa amerykańskiego lub je kwestionuje;
3. żądania, aby federalne agencje bankowe brały pod uwagę rejestr instytucji finansowych w zakresie zwalczania prania pieniędzy podczas

172 G. W. Ulmschneider, J. M. Lutz, *USA Patriot Act*, „The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice”, 2014, s. 1–5, <https://doi.org/10.1002/9781118517383.WBECCJ260>.

173 *Special Information Sharing Procedures to Deter Money Laundering and Terrorist Activity*, Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), 67 Fed. Reg., Washington D.C. 2002.

rozpatrywania wniosków związanych z połączeniem banków lub przejęciem danego banku¹⁷⁴.

The USA PATRIOT Act zawiera szereg przestępstw, które kwalifikuje się jako powiązane z procederem prania pieniędzy. Są to m.in.:

1. zagraniczne przestępstwa oraz korupcja polityczna;
2. cyberprzestępczość oraz wspieranie działalności terrorystycznej;
3. fałszowanie pieniędzy (w tym przypadku kara za popełnienie przestępstwa zostaje zastrzona);
4. oszustwa z wykorzystaniem amerykańskich kart kredytowych.

Mimo iż głównym celem ustawy miało być wzmocnienie systemu walki z praniem pieniędzy, występuje duże prawdopodobieństwo, że ze względu na zbyt dużą liczbę zgłaszanych raportów system ten może nie wykazywać się odpowiednią skutecznością. Ze zjawiskiem „papierologii” w procedurach dotyczących przeciwdziałania przestępczości o podłożu gospodarczym w USA walczono już w latach 80. i 90. Dlatego też Kongres Stanów Zjednoczonych, po dogłębnej analizie The USA PATRIOT Act, zalecił, aby Departament Skarbu zbadał możliwość rozszerzenia kwalifikacji zwolnień z obowiązku składania informacji w postaci formularza CTR.

The USA PATRIOT Act stanowi wyznacznik tworzenia przepisów i regulacji prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy na terytorium innych państw.

Choć ustawa The USA PATRIOT Act pochodzi z początku XXI wieku, jej zapisy wciąż są stosowane, jednak wiele z nich zostało zintegrowanych z nowszymi aktami prawnymi, w szczególności m.in.:

- ▶ Anti-Money Laundering Act of 2020 (AMLA) – wprowadził rejestr beneficjentów rzeczywistych i zmodernizował przepisy BSA;
- ▶ Corporate Transparency Act (CTA) – nałożył na firmy obowiązek rejestracji właścicieli rzeczywistych w FinCEN;
- ▶ AML/CFT Priorities – wyznaczane przez FinCEN priorytety AML muszą być uwzględniane przez instytucje finansowe w ich programach zgodności.

174 J. Fisher i in., *Assessing the Impact of the USA PATRIOT Act on the Financial Services Industry*, „Journal of Money Laundering Control”, 2005, 8, s. 243–251, <https://doi.org/10.1108/13685200510620939>.

USA PATRIOT Act dziś stanowi podstawę interpretacyjną i operacyjną w obszarze przeciwdziałania praniu pieniędzy. Jego zapisy są nadal wykorzystywane przy egzekwowaniu obowiązków w zakresie KYC, transakcji transgranicznych, oceny ryzyka i stosowania środków zaradczych wobec zagranicznych podmiotów.

3.2.3 Inne przepisy

Amerykański system przeciwdziałania praniu pieniędzy (AML) opiera się nie tylko na filarach, jakimi są The Bank Secrecy Act (1970) i The USA PATRIOT Act (2001), lecz również na szerokim wachlarzu ustaw uzupełniających, strategii krajowych oraz regulacji sektorowych. Na przestrzeni dekad Stany Zjednoczone stworzyły rozbudowaną strukturę prawną, dostosowując ją do zmieniających się zagrożeń — od narkotykowych karteli w latach 80. po zorganizowaną cyberprzestępczość i anonimowe transakcje kryptowalutowe w XXI wieku.

Na podstawie aktów The Bank Secrecy Act oraz The USA PATRIOT Act powstały programy identyfikacji klienta. Ich głównym celem jest gromadzenie informacji o kliencie przed założeniem konta bankowego. Instytucje finansowe odpowiedzialne są za weryfikowanie tożsamości podmiotów, które zlecają im wykonanie poszczególnych operacji. Dodatkowo wymagane jest tworzenie rejestrów informacji i baz danych, które pozwalają na sprawdzanie tożsamości klientów. Zgodnie z zapisami ustaw banki zobowiązane są także do weryfikowania tożsamości podmiotów z listami sankcyjnymi, które stanowią spis osób zaangażowanych w finansowanie działalności terrorystycznej¹⁷⁵.

Program identyfikacji klienta – „poznaj swojego klienta” (Know Your Customer, KYC)¹⁷⁶ – to procedura, która opiera się na zasadzie należytej staranności. Zawiera zbiór procedur, które muszą przeprowadzić instytucje finansowe w celu identyfikacji swoich klientów oraz uzyskania pełnych i zgodnych ze stanem faktycznym informacji o podmiocie będącym uczestnikiem transakcji. KYC ma bardzo duże znaczenie o charakterze globalnym

175 P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 78–79.

176 G. Bilali, *Know Your Customer – Or Not*, „Toledo Law Review”, 2012, 43(2), s. 319–330.

w zakresie przeciwdziałania przestępstwom finansowym, praniu pieniędzy, a także finansowaniu terroryzmu¹⁷⁷. Procedura ta składa się z kilku części, które w szczególności obejmują:

1. identyfikację danych osobowych klienta;
2. weryfikację poprawności danych osobowych klienta;
3. tworzenie baz danych pozyskanych informacji;
4. zastosowanie zasady należytej staranności w procesie sprawdzania historii klienta;
5. monitorowanie i wprowadzanie zmian.

Aktem zawierającym przepisy z zakresu przeciwdziałania praniu pieniędzy jest także The Money Laundering Control Act¹⁷⁸ z 1986 roku, czyli ustawa dotycząca przeciwdziałania praniu pieniędzy. Została uchwalona przez Kongres Stanów Zjednoczonych w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy, które jest kluczowym elementem finansowania działalności przestępczej. Wprowadziła nowe przepisy mające na celu ograniczenie możliwości włączania nielegalnych funduszy do legalnego systemu finansowego oraz wprowadziła przepis, który zakazuje transakcji obejmujących fundusze pochodzące z działalności przestępczej o wartości 10 000 dolarów lub większej. Początkowo rząd mógł uzyskać skazanie, pokazując jedynie, że transakcja miała miejsce, nawet jeśli fundusze były mieszane z legalnymi środkami. Jednak decyzja Sądu Apelacyjnego Dziewiątego Okręgu w 1997 roku wymagała, aby transakcja była w całości złożona z funduszy pochodzących z przestępstwa, co utrudniło ściganie takich przypadków¹⁷⁹. Uchwalenie Ustawy o kontroli prania pieniędzy z 1986 roku było kluczowym krokiem w walce z praniem pieniędzy w Stanach Zjednoczonych. Mimo że wprowadziła ona istotne mechanizmy prawne, jej egzekwowanie napotyka na trudności związane z wymogiem śledzenia funduszy oraz kosztami przestrzegania przepisów w niektórych sektorach, takich jak przemysł kasynowy. Dalsze zmiany legislacyjne mogą być konieczne, aby skuteczniej przeciwdziałać praniu pieniędzy i dostosować przepisy do

177 H. J. Von Haenisch, T. Egner, *Know Your Customer: Unravelling the Challenges*, „Journal of Payments Strategy & Systems”, 2024, <https://doi.org/10.69554/kjro4841>.

178 Money Laundering Control Act, Public Law 99–570, 1986 (18 U.S.C. §§ 1956–1957).

179 A. Todd, *Invention or Interpretation: Textualism & Tracing in § 1957 of the Money Laundering Control Act of 1986*, „Criminal Law Bulletin”, 2020, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3714726>.

zmieniających się realiów finansowych¹⁸⁰. Według zapisów ustawy pranie pieniędzy uznano za przestępstwo federalne. Akt prawny wskazuje na struktury, które są prawnie zabronione ze względu na duże prawdopodobieństwo unikania obowiązku rejestracji transakcji o wysokich wartościach. Ponadto The Money Laundering Control Act zobowiązuje banki do wprowadzenia procedury monitorowania przestrzegania wymogów sprawozdawczości w myśl ustawy The Bank Secrecy Act.

Również w Anti-Drug Abuse Act¹⁸¹ z 1988 roku, czyli Ustawie o nadużywaniu narkotyków uwzględniono kwestię prania pieniędzy. Rozszerzeniu uległo wyszczególnienie instytucji obowiązanych o dealerów samochodowych oraz pośredników nieruchomości. Podmioty te zostały zobowiązane do zgłaszania transakcji o wartościach powyżej 10 000 dolarów. Ponadto konieczna była weryfikacja tożsamości osób, które kupowały instrumenty pieniężne o wartości rynkowej powyżej 3000 dolarów. Ustawa z 1988 roku przyczyniła się do wzrostu liczby zatrzymań związanych z handlem narkotykami, co było wynikiem zwiększonego finansowania dla lokalnych i stanowych organów ścigania w ramach projektu Edward Byrne Memorial State and Local Law Enforcement Assistance Program. Mimo że program ten miał być neutralny rasowo, jego wdrożenie doprowadziło do znacznych dysproporcji rasowych w zatrzymaniach związanych z narkotykami¹⁸².

Z kolei Ustawa Annunzio-Wylie Anti-Laundering Act¹⁸³ z 1992 roku, czyli Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy wzmocniła sankcje za niestosowanie się do przepisów zawartych w ustawie The Bank Secrecy Act. W latach 80. XX wieku Kongres USA intensywnie poszukiwał sposobów na zwalczanie problemu narkotyków i prania pieniędzy, co doprowadziło do uchwalenia przepisów kryminalizujących pranie pieniędzy oraz wprowadzenia wymogów dotyczących rejestrowania transakcji gotówkowych. Ustawa Annunzio-Wylie była częścią tego procesu – nakładała na Departament Skarbu i Rezerwę Federalną obowiązek opracowania procedur rejestrowania międzynarodowych

180 J. Mills, *The Money Laundering Control Act and Proposed Amendments: Its Impact on the Casino Industry*, „Journal of Gambling Studies”, 1991, 7, s. 301–312, <https://doi.org/10.1007/BF01023748>.

181 Anti-Drug Abuse Act, Public Law 100–690, 1988.

182 R. Cox, J. Cunningham, *Financing the War on Drugs: The Impact of Law Enforcement Grants on Racial Disparities in Drug Arrests*, SSRN, 2017, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3035640>.

183 Annunzio-Wylie Anti -Money Laundering Act, Public Law 102–550, 1992.

transferów funduszy¹⁸⁴. Dodatkowo zobligowała instytucje obowiązane do prowadzenia raportów transakcji podejrzanych oraz zniosła dotychczas stosowane formularze kryminalistycznych skierowań. Jednostki finansowe musiały także prowadzić ewidencję i weryfikację dokonanych transakcji. Ustawa Annunzio-Wylie miała na celu zwiększenie przejrzystości i śledzenia przepływów finansowych, co miało pomóc w zwalczaniu prania pieniędzy. Wprowadziła wymogi dotyczące rejestrowania i raportowania transferów funduszy, zarówno międzynarodowych, jak i krajowych, co miało na celu utrudnienie ukrywania nielegalnych dochodów. Przepisy te były częścią szerszych działań mających na celu wzmocnienie systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy, które obejmowały również inne akty prawne, takie jak Money Laundering Suppression Act z 1994 roku¹⁸⁵.

Kolejny przykładem jest właśnie The Money Laundering Suppression Act¹⁸⁶ z 1994 roku, czyli Ustawa o zwalczaniu prania pieniędzy. Zgodnie z jej zapisami organy nadzoru bankowego miały obowiązek wprowadzenia skutecznego systemu szkoleń i rozwoju wewnętrznych programów w zakresie zwalczania prania pieniędzy oraz przekazywania informacji o podejrzanych transakcjach do odpowiednich organów ścigania. Ustawa Money Laundering Suppression Act nałożyła na instytucje finansowe obowiązek wdrożenia systemów przeciwdziałających praniu pieniędzy. Wymagało to od tych instytucji nie tylko identyfikacji i zgłaszania podejrzanych transakcji, ale także wprowadzenia odpowiednich procedur wewnętrznych. Przepisy te miały na celu ochronę integralności systemu bankowego i ograniczenie możliwości prania pieniędzy przez zorganizowane grupy przestępcze¹⁸⁷.

Problematyka prania pieniędzy została także uwzględniona w The Money Laundering and Financial Crimes Strategy Act¹⁸⁸ z 1998 roku, czyli Ustawie o praniu pieniędzy oraz strategiach dotyczących przestępstw finansowych. Została ona wprowadzona w celu wzmocnienia ram prawnych i operacyjnych

184 J. Byrne, *Ready for the New Wire Transfer Rules*, [b.m.w.] 1995.

185 I. Kurniawan, *Perkembangan tindak pidana pencucian uang (money laundering) dan dampaknya terhadap sektor ekonomi dan bisnis*, „Jurnal Ilmu Hukum”, 2013, 3(1), <https://doi.org/10.30652/jih.v3i1.1037>.

186 Money Laundering Suppression Act, Public Law 103–325, 1994.

187 N. Clark, *The Impact of Recent Money Laundering Legislation on Financial Intermediaries*, „Journal of Financial Crime”, 1995, 3, s. 131–147, <https://doi.org/10.1108/EB025694>.

188 Money Laundering and Financial Crimes Strategy Act, Public Law 105–310, 1998.

w walce z praniem pieniędzy oraz innymi przestępstwami finansowymi. Wprowadzenie tego aktu prawnego miało na celu wypełnienie luk w istniejących przepisach oraz wzmocnienie mechanizmów konfiskaty i zamrażania nielegalnych zysków. Ustawa z 1998 roku była częścią szerszych międzynarodowych wysiłków na rzecz zwalczania prania pieniędzy, które obejmowały również działania takie jak zalecenia Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF). Wprowadzenie tej ustawy było odpowiedzią na rosnące obawy dotyczące wpływu prania pieniędzy na stabilność finansową i bezpieczeństwo narodowe¹⁸⁹. Nakładała ona na Departament Skarbu oraz inne agencje rządowe obowiązek wprowadzenia Narodowej Strategii Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy.

W 2004 roku wprowadzono Intelligence Reform and Terrorism Prevent Act (IRTPA)¹⁹⁰, czyli Ustawę o reformie wywiadu i zapobieganiu terroryzmowi. Została wprowadzona w odpowiedzi na ataki z 11 września 2001 roku i miała na celu poprawę koordynacji i efektywności amerykańskich służb wywiadowczych. Ustawa ta wprowadziła szereg reform, w tym utworzenie stanowiska Dyrektora Wywiadu Narodowego (Director of National Intelligence – DNI), mającego na celu lepsze zarządzanie wspólnotą wywiadowczą USA. Sekretarz Skarbu zmienił wówczas przepisy dotyczące niektórych jednostek finansowych dotyczące raportów z zakresu dokonywania elektronicznych przekazów środków pieniężnych.

Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy z 2020 r. (AMLA, Anti-Money Laundering Act) stanowiła przełom w reformie amerykańskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Była to najbardziej kompleksowa zmiana legislacyjna w tym obszarze od czasu uchwalenia ustawy USA PATRIOT Act w 2001 roku, wprowadzonej w odpowiedzi na ataki terrorystyczne z 11 września. AMLA wprowadzała liczne usprawnienia oraz nowe obowiązki, mające na celu zwiększenie efektywności systemu wykrywania i eliminowania przepływów finansowych pochodzących z działalności przestępczej. Podstawowym celem AMLA było wzmocnienie bezpieczeństwa narodowego poprzez skuteczniejsze identyfikowanie i przeciwdziałanie

189 M. A. Galeazzi, B. Mendelson, M. Levitin, *The Anti-Money...*, dz. cyt.

190 Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act, Public Law 108–458, 2004.

zagrożeniom dla integralności systemu finansowego. Ustawa zmierzała również do zmniejszenia obciążeń regulacyjnych, jakie spoczywają na instytucjach finansowych, poprzez promowanie bardziej proporcjonalnego i kierowanego ryzykiem podejścia do zgodności z przepisami AML. Kluczowymi komponentami reformy AMLA są m.in.:

1. Rejestracja rzeczywistych właścicieli (Beneficial Ownership Reporting):
Jednym z najważniejszych elementów AMLA jest wprowadzenie obowiązku identyfikacji rzeczywistych właścicieli (*beneficial owners*) firm i innych podmiotów prawnych. Ustawa zobowiązuje większość przedsiębiorstw rejestrowanych w Stanach Zjednoczonych do ujawniania informacji o osobach sprawujących faktyczną kontrolę nad daną jednostką. Dane te mają być zgłaszane do specjalnego rejestru prowadzonego przez Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), jednostkę Departamentu Skarbu USA. Celem tego rozwiązania jest eliminacja zjawiska tzw. firm-wydmuszek (*shell companies*), które są często wykorzystywane do ukrywania tożsamości sprawców przestępstw finansowych, korupcji, unikania opodatkowania czy finansowania terroryzmu. System ten, choć niepubliczny, będzie dostępny dla określonych instytucji rządowych oraz – w określonych sytuacjach – dla instytucji finansowych w ramach obowiązków *due diligence*.
2. Rozszerzenie kompetencji FinCEN:
Ustawa znacząco rozszerza kompetencje FinCEN, przekształcając tę instytucję w kluczowy organ analityczny i nadzorczy w obszarze przeciwdziałania praniu pieniędzy. FinCEN zyskuje uprawnienia do żądania większego zakresu informacji od instytucji finansowych, co umożliwi skuteczniejsze prowadzenie dochodzeń i identyfikowanie transakcji wysokiego ryzyka. Ponadto przepisy AMLA wymagają od FinCEN opracowania narodowej strategii przeciwdziałania praniu pieniędzy, która będzie aktualizowana co cztery lata. Wdrażany jest również system udoskonalonego zbierania i analizy danych, a także mechanizmy współpracy z innymi agencjami federalnymi i międzynarodowymi partnerami.
3. Eksterytorialne uprawnienia śledcze:
Nowe przepisy przyznają Sekretarzowi Skarbu oraz Prokuratorowi Generalnemu USA możliwość wydawania wezwań sądowych (*subpoenas*)

dotyczących dokumentów i informacji finansowych przechowywanych w zagranicznych instytucjach finansowych posiadających korespondencyjne konta bankowe w Stanach Zjednoczonych. Co istotne, uprawnienie to ma charakter eksterytorialny – obejmuje także dokumenty znajdujące się fizycznie poza granicami USA. Zwiększenie zasięgu jurysdykcji amerykańskich organów ścigania w kontekście globalnych przepływów pieniężnych ma szczególne znaczenie w czasach rosnącej internacjonalizacji przestępczości finansowej oraz złożonych struktur transgranicznych¹⁹¹.

Jednym z kluczowych filarów AMLA jest również wprowadzenie znaczących gwarancji dla sygnalistów – osób zgłaszających przypadki nielegalnych działań, w szczególności pracowników instytucji finansowych, takich jak oficerowie ds. zgodności (*compliance officers*). Ustawa tworzy mechanizm zachęt finansowych dla sygnalistów oraz system ochrony przed działaniami odwetowymi ze strony pracodawców. Model ten wzorowany jest częściowo na programie amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC), wprowadzonym w ramach ustawy Dodd-Frank. W kontekście przeciwdziałania praniu pieniędzy, ochrona sygnalistów może stanowić kluczowe narzędzie wspierające wykrywanie złożonych schematów finansowych, których nie da się zidentyfikować wyłącznie poprzez analizę danych transakcyjnych¹⁹².

Ustawa o przejrzystości korporacyjnej (CTA – Corporate Transparency Act), uchwalona w Stanach Zjednoczonych w styczniu 2021 roku w ramach szerokiej reformy zawartej w ustawie National Defense Authorization Act (NDAA), stanowi kluczowy krok w kierunku zwiększenia transparentności struktur korporacyjnych oraz ograniczenia nadużyć finansowych. Celem ustawy jest przeciwdziałanie praniu pieniędzy, finansowaniu terroryzmu, oszustwom podatkowym oraz innym formom przestępczości gospodarczej, poprzez utworzenie ogólnokrajowego rejestru beneficjentów rzeczywistych (Beneficial Ownership Information – BOI), który będzie prowadzony przez Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), jednostkę Departamentu Skarbu USA. Przed wejściem w życie CTA Stany Zjednoczone były postrzegane

191 M. A. Galeazzi, B. Mendelson, M. Levitin, *The Anti-Money...*, dz. cyt.

192 J. R. Boles, L. F. Eisenstadt, J. M. Pacella, *Protecting the Protectors: Whistleblowing and Retaliation in the Compliance Arena*, „American Business Law Journal”, 2025, 62, s. 23–44, <https://doi.org/10.1111/ablj.12255>.

przez społeczność międzynarodową jako jedno z państw o najwyższym ryzyku anonimowego zakładania spółek, które często wykorzystywano do celów nielegalnych. Ustawa ma na celu przecięcie tej praktyki poprzez obowiązek identyfikacji osób fizycznych faktycznie sprawujących kontrolę nad spółkami¹⁹³. CTA zawiera kluczowe założenia i zasady wdrożenia, tj. na mocy CTA wszystkie kwalifikujące się podmioty gospodarcze – zarówno nowe, jak i istniejące – mają obowiązek zgłaszania do FinCEN szczegółowych danych identyfikujących swoich beneficjentów rzeczywistych. Do wymaganych informacji należą m.in.: pełne imię i nazwisko, data urodzenia, adres zamieszkania oraz unikalny numer identyfikacyjny (np. numer paszportu lub prawa jazdy). Obowiązek ten dotyczy „firm zgłaszających” (*reporting companies*), czyli przede wszystkim spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (LLC) oraz korporacji (*corporations*), które nie spełniają warunków wyłączenia przewidzianych przez ustawę. Firmy utworzone przed 1 stycznia 2024 roku miały czas do 1 stycznia 2025 roku na złożenie pierwszego zgłoszenia, natomiast powstałe po tej dacie muszą przekazać dane w ciągu 30 dni od rejestracji (choć projekt zmian może skrócić ten okres do 10 dni)¹⁹⁴. Ustawa obejmuje nie tylko podmioty utworzone na terytorium Stanów Zjednoczonych, ale również zagraniczne spółki prowadzące działalność w USA, które zarejestrowały się w Stanach w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Tym samym przepisy CTA mają istotny wpływ m.in. na kanadyjskie, europejskie i inne międzynarodowe firmy operujące na amerykańskim rynku. Ustawa przewiduje ponad 20 wyjątków od obowiązku raportowania – m.in. dla spółek publicznych, niektórych instytucji finansowych, organizacji non-profit, dużych przedsiębiorstw spełniających określone kryteria zatrudnienia i dochodów, a także dla firm już szczegółowo nadzorowanych przez inne organy regulacyjne¹⁹⁵. Wdrożenie przepisów CTA wiąże się z istotnymi wyzwaniami operacyjnymi dla firm, w szczególności dla mniejszych podmiotów, które dotąd

193 J. Parsons, J. Hewlett, J. Tranel, *The Corporate Transparency Act: A New Reporting Requirement Affects Many Agricultural Businesses*, Center for Agricultural Profitability, 2024, <https://doi.org/10.32873/unl.dc.cap050>.

194 H. K. Lidstone, *The Federal Corporate...*, dz. cyt.

195 A. Castellanos, *How are Practitioners Coping with the US Corporate Transparency Act?*, Talking Points, 2024, https://www.researchgate.net/publication/381904083_How_are_Practitioners_Coping_with_the_US_Corporate_Transparency_Act (dostęp: 23.07.2025 r.).

nie były zobowiązane do prowadzenia szczegółowej identyfikacji właścicieli. Wymaga to opracowania wewnętrznych procedur zgodności, zapewnienia mechanizmów weryfikacyjnych oraz zachowania aktualności zgłaszanych danych. Biorąc pod uwagę złożoność i potencjalne sankcje za nieprzestrzeganie przepisów (grzywny i odpowiedzialność karna), podmioty gospodarcze powinny zasięgać wsparcia ekspertów w zakresie zgodności z regulacjami AML/CFT¹⁹⁶. Wprowadzenie rejestru BOI wzbudza również uzasadnione obawy związane z ochroną prywatności. Choć dane te mają być przechowywane w niepublicznym systemie FinCEN, a dostęp do nich będą miały jedynie wybrane instytucje rządowe oraz – w ograniczonym zakresie – niektóre instytucje finansowe, to nie brakuje głosów domagających się dodatkowych zabezpieczeń prawnych i technologicznych. Pojawiają się pytania o potencjalne nadużycia oraz konieczność zapewnienia transparentnych zasad dostępu do tych danych¹⁹⁷.

Innym, równie ważnym, aktem regulującym zagadnienie prania pieniędzy jest Kodeks Stanów Zjednoczonych z 1926 roku¹⁹⁸. Stanowił on pierwszą próbę skodyfikowania prawa federalnego w Stanach Zjednoczonych. Jego celem było uporządkowanie i ułatwienie dostępu do obowiązujących przepisów prawnych, które wcześniej były rozproszone w różnych aktach prawnych. Uregulowania te zostały zawarte w artykułach 1956 i 1957. „Każdy, kto wie, że mienie uczestniczące w transakcji finansowej stanowi dochód z bezprawnej działalności, dokonuje lub próbuje dokonać takiej transakcji finansowej, która w rzeczywistości obejmuje dochody pochodzące z określonych, niezgodnych z prawem działań może zostać skazany na karę grzywny w wysokości nie większej niż 500 tysięcy dolarów lub dwukrotnie większej niż wartość majątku zaangażowanego w transakcję, w zależności od tego, która z tych kwot jest większa. Osobie popełniającej przestępstwo prania pieniędzy może grozić kara nawet 20 lat pozbawienia wolności. Identycznemu wymiarowi kary, tak grzywny pieniężnej, jak i pozbawienia wolności, podlega

196 M. Wiley, *Transparency on Steroids – Bad for Your Health?*, Talking Points, 2023, <https://doi.org/10.59403/qap8td>.

197 H. K. Lidstone, *The Federal Corporate...*, dz. cyt.

198 United States Code, Office on the Law Revision Counsel 1926, <http://uscode.house.gov> (dostęp: 26.08.2024 r.).

każda osoba, która przenosi, przekazuje, próbuje transportować, przekazuje instrumenty pieniężne, fundusze z wykorzystaniem środków pieniężnych pochodzących z bezprawnej działalności lub unika wymogu zgłaszania tego rodzaju transakcji na mocy prawa stanowego lub federalnego. Każda osoba, która świadomie próbuje przeprowadzić transakcję pieniężną ze środków pochodzących z przestępstwa o wartości przekraczającej 10 000 dolarów, podlega karze więzienia na okres nie dłuższy niż 10 lat lub podlega karze grzywny”¹⁹⁹.

Ważną rolę w zwalczaniu prania pieniędzy w Stanach Zjednoczonych odgrywa Narodowa Strategia Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy z 2002 roku (National Money Laundering Strategy). Była częścią globalnych wysiłków mających na celu zwalczanie finansowych przestępstw poprzez wprowadzenie bardziej rygorystycznych przepisów i mechanizmów egzekwowania prawa. Wprowadzenie takich strategii miało na celu ograniczenie możliwości prania pieniędzy przez organizacje przestępcze oraz zwiększenie skuteczności odzyskiwania nielegalnie zdobytych aktywów. Wskazała ona na problem, który bezpośrednio wiąże się z tym, iż na terytorium USA obowiązuje wiele aktów prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy, jednak zazwyczaj każdy z nich dotyczy innych sektorów i instytucji finansowych. Wdrożenie spójnej strategii, która miałaby na celu zwalczanie procederu prania pieniędzy, okazało się trudne do zrealizowania ze względu na różnorodność priorytetów oraz wynikający z tego problem połączenia ich w spójną całość²⁰⁰.

Narodowa Strategia Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy wskazała na konieczność współpracy pomiędzy federalnymi, lokalnymi i zagranicznymi funkcjonariuszami organów ścigania, jak również sektora prywatnego. Zarysowano w niej sześć celów ogólnych, którym miały służyć:

1. określanie skuteczności działań podjętych w celu zwalczania prania pieniędzy;
2. skoncentrowanie środków egzekwowania prawa i środków regulacyjnych na identyfikacji, przeciwdziałaniu i likwidacji sieci finansowania działalności terrorystycznej;

199 Laundering of Monetary Instruments; Monetary Transactions in Property Derived from Unlawful Activity, United States Code, Title 18, §§ 1956–1957, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1956> (dostęp: 22.06.2025 r.).

200 K. E. Boon, A. Huq, D. C. Lovelace, *Terrorist Financing and Money-Laundering*, New York 2010, s. 227–228.

3. prowadzenie dochodzeń i nakładanie kar na główne organizacje i podmioty należące do systemów prania pieniędzy;
4. zapobieganie praniu pieniędzy z wykorzystaniem środków publicznych oraz innych środków regulacyjnych;
5. współpraca w zakresie egzekwowania prawa z państwowymi i lokalnymi władzami w celu zwalczania prania pieniędzy w Stanach Zjednoczonych;
6. wzmocnienie międzynarodowych systemów skierowanych przeciwko praniu pieniędzy.

Za kadencji George'a W. Busha zostały sformułowane dodatkowe cele i priorytety zapobiegania praniu pieniędzy. Dotyczą one przede wszystkim usprawnienia współpracy pomiędzy organizacjami międzynarodowymi w celu izolowania sieci finansowania terroryzmu i dostarczania informacji do Stanów Zjednoczonych. Zwrócono także uwagę na fakt, iż Internet stanowi źródło tzw. cyberfundacji dla grup terrorystycznych. Problem ten wymaga skutecznego rozwiązania, lecz może być to możliwe wyłącznie wtedy, gdy kraje i terytoria nawiążą ścisłą współpracę w ramach walki zwalczania sieci finansowania terroryzmu poprzez wdrażanie wspólnych standardów walki z tym procederem²⁰¹.

W Stanach Zjednoczonych w 1990 roku Departament Skarbu USA powołał jednostkę analityki finansowej FinCEN (The Financial Crimes Enforcement Network), czyli Agencję do spraw Zwalczania Przestępstw Finansowych. Jej głównym zadaniem jest usprawnienie systemu mającego na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy. W 1992 roku FinCEN otrzymała od jednostek obowiązanych 9 milionów raportów zawierających informacje o wpłatach o wartości powyżej 10 000 dolarów oraz wpłatach podejrzanych, których wartość przekraczała 3000 dolarów. Z roku na rok liczba otrzymanych raportów wzrasta. Działalność amerykańskiej Agencji do spraw Zwalczania Przestępstw Finansowych w głównej mierze opiera się na²⁰²:

1. pozyskiwaniu i analizowaniu informacji dotyczących przestępczości finansowej i regulacji bankowych;
2. wspieraniu federalnych, stanowych, lokalnych i zagranicznych instytucji w działaniach mających na celu przestrzeganie prawa;

201 D. Liddick, *The Global Underworld: Transnational Crime and the United States*, Westport 2004, s. 99–100.

202 J. W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości...*, dz. cyt., s. 377.

3. przekazywaniu informacji do właściwych organów prowadzących dochodzenia karne i postępowania cywilne, organów podatkowych i celnych;
4. przyjmowaniu raportów o transakcjach na kwotę powyżej 10 000 dolarów;
5. monitorowanie działalności o charakterze przestępczości zorganizowanej, przepływu gotówki przez granice Stanów Zjednoczonych oraz prania pieniędzy;
6. analizowanie działalności innych państw oraz jednostek finansowych, które wykorzystywane są jako pośrednicy w procederze prania pieniędzy.

W 2021 roku w Stanach Zjednoczonych wprowadzono nowe przepisy dotyczące przejrzystości korporacyjnej, które mają na celu zwiększenie transparentności w zakresie własności korporacyjnej. Przepisy te, wprowadzone w ramach Corporate Transparency Act (CTA), wymagają od firm zgłaszania informacji o rzeczywistych właścicielach do Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), jednostki Departamentu Skarbu USA. CTA wymaga, aby firmy prowadzące działalność w USA zgłaszały informacje o rzeczywistych właścicielach do FinCEN. Przepisy te weszły w życie 1 stycznia 2024 roku. Firmy utworzone lub zarejestrowane przed 1 stycznia 2024 roku miały czas do 1 stycznia 2025 roku na złożenie raportu. Natomiast firmy utworzone lub zarejestrowane po 1 stycznia 2025 roku muszą zgłosić BOI do FinCEN w ciągu 30 dni kalendarzowych od momentu powstania²⁰³.

Stany Zjednoczone od 1989 roku są członkiem międzynarodowej Grupy Specjalnej do spraw Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy – FATF (Financial Action Task Force). Jest to pierwsza organizacja, która została powołana w celu zapobiegania praniu pieniędzy. W 1990 roku opublikowano specjalny raport, który obejmował dokładną analizę zagadnień dotyczących zjawiska legalizacji dochodów pochodzących z działalności niezgodnej z prawem. Na jego podstawie sformułowanych zostało 40 zaleceń opartych na trzech głównych założeniach. Jedno z założeń bezpośrednio dotyczy kwestii współpracy pomiędzy poszczególnymi państwami w zakresie zwiększenia skuteczności w postępowaniach wyjaśniających, przygotowawczych i sądowych o charakterze prania pieniędzy. Głównymi zadaniami FAFT są²⁰⁴:

203 J. Parsons, J. Hewlett, J. Tranel, *The Corporate Transparency Act...*, dz. cyt.

204 P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy...*, dz. cyt., s. 118–122.

- ▶ edukowanie w zakresie zwalczania prania pieniędzy;
- ▶ udzielanie pomocy członkom grupy w zakresie wdrożenia 40 zaleceń dotyczących prania pieniędzy oraz 9 zaleceń dotyczących zwalczania finansowania terroryzmu;
- ▶ monitorowanie i analizowanie stale ewoluujących metod prania pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz prace nad wprowadzeniem nowych, skuteczniejszych środków zapobiegawczych.

3.3 Wpływ zjawiska prania pieniędzy na gospodarkę USA

Pranie pieniędzy jest globalnym problemem, który ma poważne konsekwencje dla stabilności finansowej i gospodarczej. W Stanach Zjednoczonych, podobnie jak w innych krajach, walka z tym zjawiskiem jest kluczowym elementem polityki finansowej i prawnej. Nielegalne środki pieniężne, które zostają wprowadzone do obiegu, często lokowane są w tzw. rajach podatkowych – takich jak Kajmany, Bahamy, Bermudy czy Luksemburg – jednak znaczna część kapitału pozostaje na terytorium USA, wpływając bezpośrednio na amerykański rynek. Badania nad preferencjami geograficznymi amerykańskich przestępców zajmujących się praniem pieniędzy wskazują, że w latach 2000–2020 najczęściej wybieranymi krajami były Australia, Bahamy, Bermudy, Kanada, Kajmany, Norwegia, Monako, Portoryko, Szwajcaria i USA. Preferencje te pozostawały stabilne, niezależnie od stanu legislacji²⁰⁵.

Przestępcy wybierają Stany Zjednoczone jako „pralnię” pieniędzy ze względu na przystępne dla nich udogodnienia, tzn. z powodu rozbudowanego, ale nadal podatnego na nadużycia systemu finansowego. Wykorzystywane są chociażby różnego rodzaju rachunki inwestycyjne zakładane na zasadzie *asset protection trust*²⁰⁶, dozwolone w wybranych stanach, a także nieprzejrzyste struktury właścicielskie firm, które aż do wejścia w życie Corporate Transparency Act w 2024 roku nie były objęte rejestrem beneficjentów rzeczywistych.

205 J. Roman, T. Schaefer, *Developing a Laundered Funds Destination Theory: Applying the Walker–Unger Gravity Model to US-Based Money Launderer Country Preference from 2000 to 2020*, „Journal of Money Laundering Control”, 2022, 25(3), <https://doi.org/10.1108/jmlc-01-2022-0002>.

206 *Asset protection trust* – forma trustu ustanawianego w celu ochrony majątku przed roszczeniami wierzycieli, dozwolona w niektórych jurysdykcjach stanowych USA (m.in. Nevada, Delaware, Alaska). Umożliwia zachowanie kontroli nad aktywami przy jednoczesnym utrudnieniu ich zajęcia przez organy egzekucyjne.

Jest to luka prawna, którą niektóre grupy zorganizowane wykorzystywały w celu prania pieniędzy lub też unikania opodatkowania²⁰⁷.

Badania wskazują, że pranie pieniędzy znacząco wpływa na produkt krajowy brutto USA. Szacunki z 2023 roku sugerują, że pranie pieniędzy stanowiło około 3,1% PKB Stanów Zjednoczonych²⁰⁸. Inne szacunki wskazują, że przestępcy w USA generują około 300 miliardów dolarów rocznie w nielegalnych dochodach, które mogą być przedmiotem prania pieniędzy²⁰⁹. Zjawiska takie jak oszustwa również mają znaczący wpływ, a ich eliminacja mogłaby potencjalnie zwiększyć wzrost PKB o ponad 0,5 punktu procentowego²¹⁰.

Co więcej, pranie pieniędzy osłabia zaufanie inwestorów i podważa stabilność instytucji finansowych. Erozyjny wpływ przestępczości finansowej na zaufanie do sprawozdań finansowych sprawia, że alokacja kapitału staje się mniej efektywna, ponieważ zwiększa koszt kapitału dla firm i premię za ryzyko wymaganą przez inwestorów. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do wolniejszego wzrostu gospodarczego i zmniejszenia konkurencyjności gospodarki USA²¹¹.

Dodatkowo, pranie pieniędzy prowadzi do znacznych strat w dochodach podatkowych dla rządu. Dochody generowane z nielegalnych źródeł często nie są opodatkowane, co zmniejsza wpływy publiczne i może prowadzić do deficytów budżetowych²¹². Utrata tych dochodów ogranicza zdolność rządu do finansowania podstawowych usług publicznych, takich jak opieka zdrowotna, edukacja i infrastruktura²¹³. Zjawisko to wpływa również na dystrybucję

207 L. Moyer, T. Shumsky, *The World's Top Tax Havens*, „Forbes”, 2008, https://www.forbes.com/2008/03/28/taxes-wealth-banking-biz-billies-cx_lm_0331taxhavens.html (dostęp: 27.08.2024 r.).

208 O. Ogunti, *The Economic and National Security Implications of Money Laundering and Fraud in the US*, „International Journal of Public Policy and Administration”, 2025, 7(1), s. 68–83, <https://doi.org/10.47941/ijppa.2637>.

209 *Financial Crime Impacting the U.S. Economy*, Verafin, <https://verafin.com/2024/10/financial-crime-impacting-the-u-s-economy/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

210 *Financial Crime Holding Back US Economy – Nasdaq-Verafin report*, Nasdaq/Verafin, <https://www.nasdaq.com/newsroom/financial-crime-holding-back-us-economy-says-new-nasdaq-verafin-report> (dostęp: 23.07.2025 r.).

211 O. Ogunti, *The Economic...*, dz. cyt.

212 *Global Impact of Money Laundering on Finance*, SanctionScanner, <https://www.sanctionscanner.com/blog/global-impact-of-money-laundering-on-finance-912> (dostęp: 23.07.2025 r.).

213 Tamże.

dochodów, przyczyniając się do nierówności społecznych, ponieważ nielegalne zyski koncentrują się w rękach określonych osób i grup²¹⁴.

Trudne jest dokładne oszacowanie skali zjawiska prania pieniędzy w Stanach Zjednoczonych. Według literatury problemowej już kilkadziesiąt lat temu grupy przestępcze zarabiały na sprzedaży narkotyków w USA i innych krajach wysokorozwiniętych, wprowadzając blisko 85 miliardów dolarów do legalnego obrotu gotówką. Takie działania wskazują na ścisły związek pomiędzy praniem pieniędzy a przestępczością zorganizowaną²¹⁵.

W 2002 roku organy ścigania przy Departamencie Skarbu i Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych przejęły ponad 1 miliard dolarów w aktywach przestępczych, przy czym 38% tej kwoty (ok. 380 milionów dolarów) związane było ze śledztwami dotyczącymi prania pieniędzy²¹⁶, oraz skonfiskowały 241 milionów pochodzących z procederu prania pieniędzy.

Proceder prania pieniędzy ma wpływ na działalność biznesową, rozwój przedsiębiorczości, wysokość cen towarów i świadczonych usług, oszczędności kraju, jak również ogólny wzrost gospodarczy. W Stanach Zjednoczonych zaobserwowano negatywny wpływ tego zjawiska na cały sektor finansowy, w tym jego płynność, stabilność i ogólną reputację. Zagrożeniem dla gospodarki amerykańskiej są także stale postępujące procesy prywatyzacyjne²¹⁷.

Na skutek rozwoju gałęzi przestępczości gospodarczej, którą jest pranie pieniędzy, światowy wzrost gospodarczy stopniowo spowalnia. Jest to wynikiem nieodpowiedniej alokacji środków pieniężnych przez globalne grupy przestępcze, które dążą do powiększenia swoich zasobów w sposób będący dla nich jak najkorzystniejszy. Nie liczą się one z interesami ogółu społeczeństwa czy też rozwojem gospodarki państwa²¹⁸.

Literatura problemowa jednoznacznie wskazuje na związek przyczynowo-skutkowy zachodzący między procederem prania pieniędzy a wzrostem gospodarczym. Przestępstwo to negatywnie wpływa na wzrost PKB. Szacuje

214 *The Impact of Financial Crimes on the Economy, Society, and Individuals*, KYCHub, <https://www.kychub.com/blog/the-impact-of-financial-crimes/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

215 E. W. Pływaczewski (red.), *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, Warszawa 2013, s. 13–14.

216 U.S. Department of the Treasury, komunikat prasowy PO3299, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/po3299> (dostęp: 23.07.2025 r.).

217 D. Masciandaro, E. Takats, B. Unger, *Black Finance...*, dz. cyt., s. 149.

218 R. M. Lewandowski, *Makroekonomiczne konsekwencje prania pieniędzy*, Toruń 2003, s. 617.

się, że 10-procentowy wzrost wartości pranych pieniędzy spowodować może spadek stopy PKB średnio o 0,1 punkta procentowego²¹⁹.

Pranie pieniędzy niesie za sobą negatywne konsekwencje także dla międzynarodowego systemu gospodarczego. Na poziomie krajowym duży napływ kapitału oddziałuje na kurs walutowy, ceny nieruchomości i gruntów, a także stopy procentowe kredytów i lokat. Ponadto może spowodować wzrost kursu dolara względem walut zagranicznych, co w konsekwencji negatywnie wpływa na konkurencyjność eksportu, przez co wymusi import towarów i usług²²⁰.

Pranie pieniędzy w Stanach Zjednoczonych opiera się również na wzajemnym świadczeniu sobie usług przez poszczególne spółki będące pod kontrolą grup przestępczych. Wówczas dochodzi do automatycznej, sztucznie zawyżonej wartości poszczególnych usług lub sprzedaży towarów po cenach zaniżonych, niższych aniżeli rynkowe. Zjawisko to niesie za sobą negatywne skutki, zwłaszcza dla podmiotów, które legalnie uczestniczą w obrocie rynkowym, dbając tym samym o wzrost gospodarczy kraju²²¹.

Nielegalne środki pieniężne, które trafiły do legalnego obrotu rynkowego, zazwyczaj mają charakter spekulacyjny. Dlatego też ich dynamiczne transfery destabilizują całą gospodarkę światową. Zmiany w koniunkturze wywołane przez krótkookresowe inwestycje mają najczęściej charakter negatywny²²².

Skutki procederu, którym jest pranie pieniędzy, mają charakter wielopłaszczyznowy. Zachwiane zostają reguły, na podstawie których funkcjonuje zdrowa gospodarka wolnorynkowa. Cierpi na tym także sektor wolnej konkurencji. Długofalowe skutki prania pieniędzy to w głównej mierze destabilizacja gospodarki oraz zahamowanie jej rozwoju²²³.

W ostatnich latach rynek nieruchomości w Stanach Zjednoczonych stał się szczególnie wrażliwym sektorem, jeśli chodzi o wprowadzanie środków pochodzących z przestępstw. Departament Skarbu USA oraz FinCEN wdrożyły tzw. Geographic Targeting Orders (GTOs), które obligują wybrane instytucje

219 P. J. Quirk, *Money Laundering: Mudding the Macroeconomy*, [w:] P. J. Quirk, *Macroeconomic Implications of Money Laundering*, Washington D.C. 1996, s. 624.

220 P. Siejczuk, *Problematyka prania...*, dz. cyt., s. 207.

221 J. Grzywacz, *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 2005, s. 114.

222 A. Wildowicz-Szumarska, *Makroekonomiczne skutki prania brudnych pieniędzy*, „Optimum Studia Ekonomiczne”, 2005, 2, s. 227.

223 P. Siejczuk, *Problematyka prania...*, dz. cyt., s. 208–207.

do raportowania zakupów nieruchomości gotówką powyżej określonej wartości, a szczególnie w kontekście funduszy pochodzących z Rosji, Chin czy krajów objętych sankcjami.

Zjawisko prania pieniędzy negatywnie wpływa także na sektor *fintech*, który, choć innowacyjny, bywa wykorzystywany do szybkich, trudnych do śledzenia transferów środków. W odpowiedzi FinCEN oraz inne agencje nadzoru rozszerzyły obowiązki AML na platformy kryptowalutowe i usługi płatności cyfrowych. Zwiększyło to znacznie koszty *compliance*²²⁴ w branży technologii finansowej i bankowości, jednocześnie spowalniając tempo innowacji w niektórych obszarach, głównie w zakresie automatyzacji usług finansowych i algorytmicznego kredytowania.

Najnowsze raporty FATF (Financial Action Task Force) z 2023 i 2024 roku podkreślają, że choć USA osiągnęły postęp w zwalczaniu prania pieniędzy, nadal istnieją luki regulacyjne, zwłaszcza w zakresie niebankowych instytucji finansowych, rynku dzieł sztuki oraz nieujawnionych struktur korporacyjnych. Mimo reform, USA zostały ocenione jako państwo wysokiego ryzyka dla przepływów finansowych o nielegalnym pochodzeniu, głównie z powodu rozbudowanego i zdecentralizowanego systemu finansowego²²⁵.

Należy zaznaczyć, że wpływ prania pieniędzy na gospodarkę USA ma charakter dwoisty. Z jednej strony nielegalne środki zwiększają tymczasowo podaż kapitału, co może wpływać pozytywnie na poziom inwestycji i konsumpcji, a niekiedy (zdaniem niektórych ekonomistów) łagodzą niedobory finansowe lub deficyty handlowe. Z drugiej strony powodują destabilizację sektora finansowego, osłabienie zaufania inwestorów, spadek konkurencyjności eksportu (wskutek presji na kurs walutowy) oraz zwiększenie ryzyka systemowego.

W dłuższej perspektywie proceder prania pieniędzy generuje znaczne straty gospodarcze, m.in. obniża wpływy z podatków, zwiększa skalę korupcji i przestępczości zorganizowanej, wpływa na zniekształcenie cen rynkowych

224 *Compliance* – wewnętrzny system zgodności z przepisami prawa, regulacjami branżowymi i normami etycznymi, stosowany w instytucjach finansowych i firmach technologicznych. Obejmuje m.in. przeciwdziałanie praniu pieniędzy (AML), finansowaniu terroryzmu (CFT), ochronę danych osobowych oraz obowiązki raportowe.

225 *Annual Report 2022–2023*, Financial Action Task Force (FATF), Paris 2023, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/FATF-Annual-report-2022-2023.html> (dostęp: 17.04.2025).

i zakłócenie konkurencji, ogranicza dostęp legalnych firm do kapitału, prowadzi do alokacji zasobów w szarej strefie, co obniża efektywność całej gospodarki.

Zjawisko to prowadzi także do wzrostu kosztów życia, szczególnie w miastach, gdzie proceder prania pieniędzy sztucznie zawyża ceny nieruchomości i gruntów. Dynamiczne transfery nielegalnych środków o charakterze spekulacyjnym destabilizują lokalne rynki, wpływając na stopy procentowe, wartość dolara oraz wewnętrzną siłę nabywczą konsumentów.

Pranie pieniędzy stawia również wyzwania przed amerykańskim sektorem bankowym, który musi równoważyć ryzyko regulacyjne, koszty zgodności (*compliance*) oraz konieczność innowacji. Wprowadzenie nowych obowiązków sprawozdawczych i sankcyjnych (np. wobec instytucji obsługujących klientów z Rosji) zwiększyło nacisk na systemy nadzoru wewnętrznego, a także podniosło koszty prowadzenia działalności, zwłaszcza dla mniejszych banków i podmiotów fintechowych. W efekcie, zjawisko prania pieniędzy oddziałuje nie tylko na gospodarkę Stanów Zjednoczonych, ale także na globalny system finansowy. Destabilizacja rynków kapitałowych, nieefektywna alokacja zasobów oraz wzrost ryzyka walutowego i inwestycyjnego mają wymiar ponadnarodowy. Na poziomie krajowym skutki te widoczne są w postaci zmniejszonego zaufania do instytucji finansowych, rosnących barier dla legalnej przedsiębiorczości oraz długofalowego spowolnienia wzrostu gospodarczego.

Pranie pieniędzy stanowi istotne i trwałe zagrożenie dla gospodarki Stanów Zjednoczonych, wpływając na jej stabilność, wzrost i integralność. Zniekształcenia rynkowe, osłabienie zaufania inwestorów, straty w dochodach podatkowych i ułatwianie dalszej działalności przestępczej to tylko niektóre z negatywnych konsekwencji. Choć USA dysponują solidnymi ramami prawnymi i instytucjonalnymi do zwalczania tego zjawiska, w tym kluczowymi przepisami takimi jak BSA i nowszymi inicjatywami – jak CTA, istniejące luki regulacyjne, zwłaszcza w sektorach niefinansowych i w zakresie przejrzystości własności, nadal stanowią wyzwanie. Trwające wysiłki regulacyjne i egzekucyjne mają na celu wzmocnienie systemu i ograniczenie wpływu prania pieniędzy na gospodarkę USA.

3.4 Gospodarki Polski i USA a pranie pieniędzy – porównanie

Według najnowszych szacunków zmodyfikowanego modelu Walker-Unger (2022) roczna wartość pranych pieniędzy w Polsce wynosi ok. 20–25 miliardów dolarów (1,9-2,5% PKB), co odpowiada ok. 1% łącznej kwoty identyfikowanej wśród dwudziestu państw o najwyższym ryzyku prania pieniędzy. Dla Stanów Zjednoczonych raport *National Money Laundering Risk Assessment 2024* wskazuje na ok. 300 miliardów dolarów rocznie (ok. 1% PKB). Oznacza to, że grupy przestępcze w USA piorą średnio 12–15 razy więcej środków niż w Polsce.

Prywatne kasyna, salony gier, loterie oraz hazard internetowy uważane są za jedną z najbardziej dochodowych branż na świecie. Średnie roczne przychody z tytułu tego rodzaju działalności szacuje się na ponad 300 miliardów dolarów. W krajach, w których działalność hazardowa legalnie funkcjonuje, powstaje dochód z tytułu podatków zasilający budżet państwa. Z ekonomicznego punktu widzenia – im większy obrót gotówki generują kasyna, tym wpływy do budżetu są także większe. W 2024 roku całkowite przychody z komercyjnego hazardu w USA osiągnęły rekordowy poziom 71,92 miliarda dolarów z czego 49,78 miliarda dolarów pochodziło z tradycyjnych kasyn²²⁶. W Polsce, według danych Ministerstwa Finansów, roczny obrót sektora hazardowego w 2024 roku wyniósł 2,1 miliarda dolarów, co stanowi 0,03% wartości amerykańskiego rynku²²⁷. Działalność hazardowa z pewnością ma wpływ na szacowaną wartość pranych pieniędzy w poszczególnych krajach.

PKB Stanów Zjednoczonych w czwartym kwartale 2024 roku PKB USA osiągnął poziom 29 724 biliony dolarów. Roczne tempo wzrostu PKB w USA w 2023 roku wyniosło 2,54%, a w 2024 roku 2,8%. W przypadku Polski w 2023 roku nominalny PKB Polski wyniósł 809,2 miliarda dolarów, a PKB per capita 17 391,14 dolarów. Roczne tempo wzrostu PKB Polski w 2023 roku

226 *Commercial Gaming Revenue Tracker*, AGA, <https://www.americangaming.org/resources/commercial-gaming-revenue-tracker/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

227 *Better Than Germany, Worse Than the Czech Republic. How Poland is Dealing with the Risk of Money Laundering. Experts Comment on Basel AML Index 2024*, Focus on Business, <https://focusonbusiness.eu/en/news/better-than-germany-worse-than-the-czech-republic-how-poland-is-dealing-with-the-risk-of-money-laundering-experts-comment-on-basel-aml-index-2024/6633> (dostęp: 23.07.2025 r.).

wyniosło 0,16%, a w 2024 roku szacuje się na 2,9%²²⁸. Z danych tych wynika, że Produkt Krajowy Brutto Stanów Zjednoczonych jest znacznie większy niż Polski. Na uwagę zasługuje fakt, że polska gospodarka w roku 2023 rozwijała się szybciej aniżeli gospodarka amerykańska. W literaturze problemowej wielu ekspertów wskazuje na korelację pomiędzy rozwojem gospodarki a procederem prania pieniędzy. Zależność przyczynowo-skutkową tego powiązania badał P. J. Quirk²²⁹. Według przeprowadzonych przez niego analiz współzależność ta ma wyraz negatywny – im większa wartość pranych pieniędzy, tym mniejszy przyrost PKB. Podobne wnioski wysnuł B. Barlett²³⁰, który wykazał, iż pranie pieniędzy generuje wolniejszy wzrost gospodarczy na skutek zwiększenia aktywności przestępców.

Bez względu na rozwój gospodarczy poszczególnych krajów oraz wartość środków pochodzących z prania pieniędzy, generowane są negatywne następstwa tego procederu. W szczególności wymienić należy²³¹:

- ▶ upośledzenie systemu podatkowego i walutowego;
- ▶ zanik uczciwej konkurencji i wypychanie legalnych firm;
- ▶ zakłócenie mechanizmów rynkowych (spekulacyjny wzrost cen aktywów);
- ▶ korupcję administracji i decydentów;
- ▶ przejmowanie sektorów gospodarki przez grupy przestępcze;
- ▶ wzrost kosztów *compliance* oraz ryzyka reputacyjnego;
- ▶ zaburzenia polityki fiskalnej i monetarnej;
- ▶ spadek wiarygodności państwa na arenie międzynarodowej.

Aktualne dane potwierdzają, że skuteczna polityka AML/CFT – zwłaszcza transparentność beneficjentów rzeczywistych i kontrola sektora hazardowego – pozostaje kluczowa dla stabilności makroekonomicznej obu państw.

228 PKB per capita – lista krajów, Trading Economics, <https://pl.tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita> (dostęp: 28.08.2024 r.).

229 P. J. Quirk, *Macroeconomic Implications...*, dz. cyt.

230 B. L. Barlett, *The Negative Effects of Money Laundering on Economic Development*, „Platypus Magazine”, 2002, s. 4.

231 W. Jasiński, *Nowe wyzwania w zakresie zwalczania prania pieniędzy i korupcji w dobie kryzysu finansowego*, [w:] W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), *Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania*, Olsztyn 2012, s. 270.

3.5 Podsumowanie

Rozdział przedstawia ewolucję i współczesną architekturę amerykańskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy (AML/CFT), osadzając ją w szerokim kontekście międzynarodowym oraz porównawczym z Polską. Analiza dowodzi, że Stany Zjednoczone, pomimo rozbudowanych regulacji – od Bank Secrecy Act (1970) i USA PATRIOT Act (2001) po niedawne reformy Anti-Money Laundering Act i Corporate Transparency Act (2020/24) – pozostają jedną z najbardziej podatnych gospodarek na napływ nielegalnych środków, którego roczna wartość szacowana jest na ok. 300 miliardów dolarów (ok. 1 % PKB). Kluczowe zagrożenia generują m.in. złożone struktury korporacyjne, sektor nieruchomości i segment *fintech*/kryptowalut, co potwierdzają najnowsze raporty FATF. W wymiarze makroekonomicznym proceder ten zniekształca alokację kapitału, podnosi premię ryzyka i obniża długofalowy wzrost gospodarczy; IMF wskazuje, że 10-procentowy wzrost wolumenu pranych środków redukuje realny wzrost PKB o około 0,1 pp.

Ujęcie porównawcze wykazało, że w Polsce wolumen pranych pieniędzy (20–25 miliardów dolarów, 1,9–2,5% PKB) pozostaje nominalnie kilkanaście razy niższy niż w USA, lecz udział szarej strefy i deficyt transparentności właścicielskiej relatywnie podwyższają ryzyko AML. Dodatkowo, choć branża hazardowa w obu krajach stanowi istotny wektor legalizacji środków, jej skala w USA (72 miliardy dolarów GGR) przewyższa polską o dwa rzędy wielkości, implikując wyższe koszty *compliance* i nadzoru.

Rozdział konkluduje, że skuteczność krajowych strategii AML zależy nie tylko od rygoru legislacyjnego, lecz przede wszystkim od zdolności operacyjnego wykorzystania danych (rejestr BOI), współpracy transgranicznej i adaptacji instytucji finansowych do dynamicznie ewoluujących ryzyk technologicznych. Zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Polsce priorytetem pozostaje więc domknięcie luk regulacyjnych w sektorach niefinansowych, rozwój zaawansowanej analityki transakcyjnej oraz konsolidacja publiczno-prywatnych partnerstw informacyjnych.

WYMIANA INFORMACJI PODATKOWYCH MIĘDZY POLSKĄ A USA

4.1 Wprowadzenie

Współczesna gospodarka światowa, ukształtowana przez postępującą globalizację, wzrost mobilności kapitału i osób, a także dynamiczne zacieśnianie międzynarodowych powiązań gospodarczych, doprowadziła do istotnych zmian w zakresie opodatkowania dochodów o charakterze transgranicznym. W efekcie coraz częściej mamy do czynienia z sytuacjami, w których jeden podatnik, osoba fizyczna bądź podmiot gospodarczy, osiąga dochody w więcej niż jednej jurysdykcji podatkowej. Taka konfiguracja, choć naturalna dla obrotu międzynarodowego, rodzi szereg ryzyk prawnych i ekonomicznych, z których najpoważniejszym pozostaje zjawisko podwójnego opodatkowania, jak również jego przeciwieństwo, unikanie opodatkowania.

Zróżnicowany rozwój gospodarczy świata w połączeniu z rosnącą współzależnością pomiędzy poszczególnymi państwami sprawił, że coraz więcej osób chętnie zaczęło podejmować pracę zagranicą. Wzrósł również transgraniczny przepływ kapitałów, towarów i usług, liczba dokonywanych transakcji międzynarodowych oraz inwestycji z zagranicznym inwestorem w tle. Taka kolej rzeczy zrodziła pewne problemy dotyczące odpowiedniego opodatkowania dochodów, które pozyskiwane są z działalności transgranicznej. Zazwyczaj działalność ta związana jest z kilkoma (minimum dwoma) krajami, które częstokroć mają odrębne systemy podatkowe²³². Nieodpowiednie przepisy prawa, niedostosowane do międzynarodowych norm, mogą stanowić główną przyczynę zmniejszenia dochodów budżetu państwa pochodzących z tytułu podatków.

W obliczu powyższych wyzwań państwa, w tym Polska i Stany Zjednoczone, podejmowały od drugiej połowy XX wieku wysiłki zmierzające do

232 J. Banach, *Polskie umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania*, Warszawa 2002, s. 55.

harmonizacji podejścia do kwestii opodatkowania międzynarodowego. Każde z tych państw, działając w ramach swej suwerenności podatkowej, zastrzegало sobie prawo do opodatkowania zarówno dochodów osiąganych na jego terytorium, jak i w określonych sytuacjach dochodów globalnych swoich rezydentów. Prowadziło to do sytuacji, w której ten sam dochód mógł podlegać opodatkowaniu w więcej niż jednym państwie, co skutkowało istotnymi obciążeniami dla podatników oraz prowadziło do zakłócenia przepływów kapitałowych i inwestycyjnych.

Z tych właśnie względów wypracowanie spójnych standardów międzynarodowej współpracy w zakresie podatków, w szczególności dotyczących wymiany informacji, przeciwdziałania nadużyciom podatkowym oraz zapobiegania podwójnemu opodatkowaniu, stało się nie tylko pożądane, lecz wręcz konieczne. Takie działania wspierają bowiem skuteczność krajowych systemów podatkowych, wzmacniają przejrzystość obrotu gospodarczego, a także przyczyniają się do ograniczania szarej strefy i przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Każde państwo, zarówno Polska, jak i Stany Zjednoczone, posiada swoje własne regulacje prawne dotyczące opodatkowania. Należy więc mieć na uwadze fakt, iż każdy kraj posiada własne prawo zawężone swym oddziaływaniem do jego terytorium²³³. Każde państwo ma prawo nałożyć podatek na dochód, który został pozyskany z działalności zagranicznej oraz dochód uzyskany przez osoby zamieszkałe lub posiadające siedzibę w innym kraju, lecz podlegające jurysdykcji swego rodzimego państwa. Wystąpić może wówczas kolizja uprawnień podatkowych różnych państw, co z kolei generować może podwójne opodatkowanie jednego podmiotu z tego samego tytułu i za ten sam okres.

Współpraca między Polską a Stanami Zjednoczonymi w zakresie wymiany informacji podatkowych ma charakter długoletni i ewolucyjny. Jej początki sięgają 1974 roku, kiedy to zawarto pierwszą umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania. W kolejnych dekadach, w odpowiedzi na zmieniające się warunki gospodarcze i nowe zagrożenia związane z transgraniczną przestępczością podatkową, oba państwa rozszerzały zakres współpracy, wprowadzając mechanizmy umożliwiające coraz szerszy i bardziej efektywny przepływ

233 T. Lipowski, *Raje podatkowe a unikanie opodatkowania*, Warszawa 2004, s. 203.

informacji. Przełomowym momentem było przyjęcie w 2010 roku amerykańskiej ustawy FATCA, która zapoczątkowała globalną reformę podejścia do automatycznej wymiany informacji o rachunkach finansowych.

W niniejszym rozdziale omówione zostaną kluczowe akty prawne i umowy dwustronne, które na przestrzeni lat ukształtowały system wymiany informacji podatkowych pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi. Będą to m.in.: Umowa z 1974 roku między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki, Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych z 1988 roku, amerykańska Ustawa o ujawnianiu informacji o rachunkach zagranicznych (Foreign Account Tax Compliance Act – FATCA) z 2010 roku, a także implementowana w Polsce Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami. Każdy z tych aktów pełni istotną rolę w budowie nowoczesnego systemu międzynarodowej wymiany informacji, stanowiącego fundament skutecznej walki z oszustwami podatkowymi i agresywnym planowaniem podatkowym w skali globalnej.

4.2 Umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania

Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o uniknięciu podwójnego opodatkowania i zapobieżeniu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu²³⁴ z 1974 r. była pierwszą regulacją, która dotyczyła współpracy Polski oraz USA w zakresie wymiany informacji podatkowych między krajami. Według głównego założenia Umowy dochody pozyskane ze źródeł zagranicznych łączyły się z dochodami pozyskanymi ze źródeł w państwie rezydencji wspólnika. Następnie wyliczona została kwota podatku dochodowego, którą uiszczono w państwie zagranicznym i odliczona od łącznej sumy dochodów²³⁵.

234 Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o uniknięciu podwójnego opodatkowania i zapobieżeniu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu sporządzona w Waszyngtonie dnia 8 października 1974 roku, http://www.finance.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=a80e272c-da4c-40a4-a195-19424eacdcf8&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).

235 M. Jamroz, *Opodatkowanie udziału w zyskach spółki osobowej na gruncie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2005, 67(2), s. 77.

Zgodnie z art. 2 powyższej Umowy jej zapisy dotyczyły podatków od dochodów pobieranych w poszczególnych państwach. W Polsce był to podatek dochodowy, podatek od wynagrodzeń oraz podatek wyrównawczy, w Stanach Zjednoczonych zaś federalny podatek od dochodów. Uregulowania dotyczyły m.in.: dochodu z nieruchomości, zysków z działalności gospodarczej, dywidend, odsetek, należności licencyjnych, zysków kapitałowych, wolnych zawodów, pracy najemnej, a także działalności zawodowej pracowników transportu morskiego i powietrznego, osób powiązanych, nauczycieli, studentów i praktykantów oraz pracowników państwowych.

Artykuł 23 Umowy w całości został poświęcony sposobom wymiany informacji pomiędzy państwami. Wymianie podlegać miały wszystkie informacje, które niezbędne były do realizacji postanowień powyższej umowy, pomagały zapobiegać nadużyciom oraz były niezbędne do zarządzania wykonywaniem podstawowych przepisów dotyczących podatków. Ponadto Umowa zakładała, iż władze jednego państwa mogą zwrócić się do władz drugiego państwa z prośbą o dostarczenie informacji w postaci zeznań świadków oraz kopii nieopublikowanych dotychczas oryginalnych dokumentów, w tym ksiąg, oświadczeń, raportów i rachunków. Oba kraje miały prawo do wspólnego uzgodnienia wykazu informacji, które miały zostać dostarczane w zakresie podstawowej procedury wymiany informacji podatkowych.

Umowa w 2013 roku została zastąpiona Konwencją między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu²³⁶. Głównym zadaniem tej Konwencji było zapobieganie nadużywaniu przywilejów umownych przez podmioty, które nie są uprawnionymi rezydentami Polski lub Stanów Zjednoczonych.

Wśród wprowadzonych zmian wyróżnić należy chociażby wprowadzenie tzw. klauzuli ograniczenia korzyści (*limitation of benefits*). Definiowała ona grupę osób, które mogą być uprawnione do osiągania korzyści umownych. Dodatkowo wprowadzony został także wymóg rzeczywistego beneficjenta

236 Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu sporządzona w Warszawie dnia 13 lutego 2013 roku, http://www.finance.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=74c8567c-b799-4f43-8405-91d93d8e401c&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).

płatności dotyczących płatności odsetkowych, dywidend oraz należności licencyjnych. Zmiany dotyczyły również zakresu podatków objętych postanowieniami Konwencji. W przypadku Polski mowa była o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatku dochodowym od osób prawnych. W przypadku Stanów Zjednoczonych o federalnych podatkach dochodowych oraz podatkach nakładanych na prywatne fundacje.

Rozszerzeniu uległ także artykuł dotyczący wymiany informacji podatkowych (w Konwencji jest to art. 26). Właściwe organy obu państw miały obowiązek wymieniania się informacjami, które miały znaczenie nie tylko dla postanowień Konwencji, ale również do wykonywania lub wdrażania wewnętrznego ustawodawstwa z zakresu opodatkowania poszczególnych państw. Zobowiązanie to nie narzucało jednak ani na Polskę, ani na Stany Zjednoczone konieczności:

- ▶ stosowania sprzecznych z wewnętrznym ustawodawstwem danego kraju środków administracyjnych;
- ▶ udzielania informacji, których nie można pozyskać w drodze postępowania administracyjnego czy też własnego ustawodawstwa;
- ▶ udzielania informacji, których wyjawienie mogłoby zagrozić tajemnicy handlowej, gospodarczej, przemysłowej, kupieckiej lub zawodowej;
- ▶ udzielania informacji będących sprzecznymi z porządkiem publicznym.

Zarówno pierwotna Umowa z 1974 roku, jak i obowiązująca obecnie Konwencja z 2013 r. miały na celu uporządkowanie kwestii związanych z podziałem praw do opodatkowania między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki, w duchu zasady unikania podwójnego opodatkowania i przeciwdziałania uchylaniu się od opodatkowania. Fundamentem obu aktów była chęć stworzenia ram prawnych, które chronią podatników przed dublowaniem obowiązków podatkowych oraz wspierają rozwój wzajemnych stosunków gospodarczych i inwestycyjnych. W odróżnieniu od historycznej umowy z 1974 roku, zawartej jeszcze w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Konwencja z 2013 roku została opracowana zgodnie z nowoczesnymi standardami OECD oraz praktyką bilateralnych umów zawieranych przez USA. Jej konstrukcja opiera się na bardziej precyzyjnych definicjach rezydencji podatkowej, zakładu, osób powiązanych oraz rozszerzonych procedurach wymiany informacji podatkowej. Znaczącym aspektem Konwencji z 2013 roku

jest również to, że przyznaje Polsce szersze prawa do opodatkowania dochodów uzyskiwanych z działalności prowadzonej na jej terytorium, co stanowi ważny element ochrony suwerenności podatkowej państwa.

Konwencja ta nadal obowiązuje i stanowi aktualne narzędzie prawne regulujące relacje podatkowe między oboma krajami. W praktyce przyczynia się nie tylko do zwiększenia pewności prawnej dla rezydentów podatkowych i inwestorów transgranicznych, lecz również wspiera skuteczniejsze przeciwdziałanie nadużyciom podatkowym oraz przeciwdziałania wykorzystywaniu struktur hybrydowych. Jej znaczenie wzrasta także w kontekście wdrażania globalnych standardów przeciwdziałania agresywnemu planowaniu podatkowemu oraz coraz szerszej współpracy międzynarodowej w zakresie przejrzystości fiskalnej.

4.3 Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych

Pomiędzy Umową między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o uniknięciu podwójnego opodatkowania i zapobieżeniu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu z 1974 r. a Konwencją między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu z 2013 r. pojawił się inny dokument, którego postanowienia regulowały kwestie dotyczące wymiany informacji podatkowych. Mowa o Konwencji o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych²³⁷ sporządzonej w 1988 r. i ratyfikowanej przez Polskę w dniu 19 maja 1997 r. Umowa ta stanowiła podstawę do współpracy międzynarodowej dotyczącej wymiany informacji podatkowych²³⁸. Była efektem prac prowadzonych przez Radę Europy oraz Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (w skrócie OECD). W 2010 roku Konwencja została znowelizowana głównie pod

237 Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1988 roku, ratyfikowana przez Polskę w dniu 19 maja 1997 r. (Dz.U. 1998 Nr 141, poz. 913 z późn. zm.), http://www.finanse.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=a14e4723-c-944-4527-ac7f-9c1eea2596a4&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).

238 A. Brodzka, *Paneuropejska lista rajów podatkowych w walce z unikaniem i uchylaniem się od opodatkowania*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, 2016, 4, s. 882.

kątem zmaksymalizowania korzyści płynących z międzynarodowej współpracy w sprawach podatkowych dla krajów rozwijających się. Najważniejsze zmiany to m.in.: umożliwienie przystąpienia państwom spoza OECD i Rady Europy, co nadało Konwencji charakter globalny, wprowadzenie nowoczesnych form wymiany informacji tzn.: wymiany automatycznej, z możliwością przekazywania danych bez konieczności wykazania „interesu podatkowego”, rozszerzenie zakresu Konwencji na szeroki wachlarz podatków (dochód, zysk kapitałowy, majątek, VAT, podatki lokalne itp.) oraz wzmocnienie ochrony danych oraz mechanizmów prawnych chroniących prawa podatników. Był to ukłon w stosunku do krajów słabiej rozwiniętych, w których korupcja, łapówkarstwo oraz pranie pieniędzy stanowi ogromne zagrożenie dla rozwijającej się gospodarki.

W rozdziale III Konwencji z 1988 r. uregulowane zostały kwestie dotyczące wymiany informacji podatkowych pomiędzy wieloma państwami, w tym Polską a Stanami Zjednoczonymi. Strony umowy zobowiązane były do wymiany informacji dotyczących wymiaru i poboru podatków, ściągania i egzekucji roszczeń podatkowych oraz prowadzenia postępowania karnego przed organami administracji lub wszczęcia postępowania przed organem orzekającym. Pozyskane na podstawie zapisów Konwencji informacje mogły zostać wykorzystane jako materiał dowodowy przed sądem karnym. Jednak takie działanie wymagało wcześniejszej zgody strony, która dane informacje dostarczyła. Jedno państwo mogło wystosować żądanie do drugiego państwa o udostępnienie wszelkich powyższych informacji o poszczególnych osobach czy też przeprowadzonych transakcjach.

Konwencja zakładała także realizację automatycznej wymiany informacji pomiędzy państwami ją ratyfikującymi, ta forma współpracy wymagała zawarcia porozumienia między właściwymi organami poszczególnych państw. To z kolei generowało konieczność podjęcia przez organy właściwe obu państw stosownych kroków. Wymagały one zaangażowania i czasu. Co więcej, umowa regulowała kwestię tzw. spontanicznej wymiany informacji, która może nastąpić w przypadku:

- ▶ podejrzenia utraty podatków;
- ▶ uzyskania przez podmiot podlegający opodatkowaniu zniżki lub zwolnienia od podatku w jednym z państw;

- ▶ prowadzenia transakcji handlowych przez podmioty prowadzące działalność w różnych państwach, gdy rodzi się przypuszczenie, jakoby mogło powstać uszczuplenie podatków;
- ▶ podejrzania wystąpienia fikcyjnych transferów zysków w ramach grup przedsiębiorców mających na celu zaniżenie podatków;
- ▶ zgromadzenia informacji, które mogą mieć znaczenie dla ustalenia zobowiązań podatkowych przez inne państwo.

Konwencja zakładała, że w sytuacji, gdy jedno z państw otrzymało od drugiego państwa informacje o sprawach podatkowych, które okazały się sprzeczne z posiadaną przez dane państwo wiedzą, niezwłocznie informowało o tym państwo, od którego napłynęły informacje uważane za sprzeczne. Ponadto jedno państwo na prośbę drugiego państwa zobowiązane było do wszczęcia egzekucji roszczeń podatkowych w takim samym trybie i na takich samych zasadach, jakby były one jego własnymi roszczeniami podatkowymi oraz zastosowania środków zapobiegających, jeżeli będzie to konieczne. Takie rozwiązanie z pewnością przyczyniło się do wzrostu skuteczności globalnego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz uchylaniu się od płacenia podatków. Ścisła współpraca obu państw gwarantowała więc efektywne zwalczanie tego przestępczego procederu.

Ze względu na to, że Konwencję sporządzono, zanim przyjęte zostały międzynarodowe standardy dotyczące przejrzystości wymiany informacji (tzw. Common Reporting Standard), nie znalazły one w niej swego pełnego odzwierciedlenia. W Umowie bowiem nie uwzględniono obowiązku przekazywania informacji bankowych. Ponadto nie regulowała ona kwestii, dotyczących udostępniania informacji, które poszczególnym państwom nie są potrzebne dla własnych celów podatkowych. Z kolei według międzynarodowych standardów dotyczących przejrzystości wymiany informacji, wymianie podlegają wszelkie informacje dla celów podatkowych – bez względu na krajowy interes bankowy czy też tajemnicę bankową. Z tego też względu 27 maja 2010 roku w Paryżu podpisano Protokół zmieniający Konwencję o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych²³⁹ z 1988 r. Główne zmiany

²³⁹ Protokół zmieniający Konwencję o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych, sporządzoną w Strasburgu dnia 25 stycznia 1988 roku, sporządzony w Paryżu dnia 27 maja 2010 r. (Dz.U. 2010 Nr 180, poz. 1071), http://www.finanse.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=19f10f74-6478-4057-9d-98-eb4095dc4862&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).

odnosiły się do dostosowania Konwencji do standardów międzynarodowych dotyczących wymiany informacji podatkowych oraz otwarcia się na państwa niebędące członkami OECD lub Rady Europy.

Należy również zaznaczyć, iż Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych z 1988 roku, mimo że pierwotnie była instrumentem o ograniczonym zasięgu geograficznym, już w swoim pierwotnym brzmieniu umożliwiała efektywną i wielostronną wymianę informacji podatkowych pomiędzy państwami. Co istotne, współpraca ta odbywała się przy zachowaniu wyraźnych gwarancji ochrony podstawowych praw podatników. Kluczowym elementem tej ochrony była zasada poufności, zgodnie z którą przekazywane informacje mogły być wykorzystywane wyłącznie w celach podatkowych i jedynie przez uprawnione organy, z poszanowaniem prawa krajowego oraz zasad polityki administracyjnej państwa udostępniającego dane.

Podsumowując, głównym celem Konwencji było nie tylko propagowanie współpracy międzynarodowej w zakresie spraw podatkowych, lecz również zapewnienie równowagi między skutecznością działań administracji podatkowych a poszanowaniem praw jednostki. Konwencja umożliwiała państwom sygnatariuszom korzystanie z szeregu mechanizmów od wymiany informacji na żądanie, poprzez doręczanie dokumentów, aż po coraz szerzej stosowaną automatyczną oraz spontaniczną wymianę informacji podatkowych. W szczególności nowelizacja Konwencji w 2010 roku, dokonana w odpowiedzi na nowe wyzwania globalnej gospodarki i wzrost znaczenia rajów podatkowych, znacząco zwiększyła skuteczność tego instrumentu. Uczyniono ją narzędziem o charakterze uniwersalnym dostępnym dla państw spoza OECD i Rady Europy i dostosowanym do potrzeb nowoczesnego, zintegrowanego systemu przeciwdziałania nadużyciom podatkowym. Dzięki temu Konwencja znalazła praktyczne zastosowanie nie tylko w relacjach bilateralnych, jak między Polską a Stanami Zjednoczonymi, lecz również jako globalna platforma współpracy podatkowej obejmująca dziesiątki jurysdykcji.

W kontekście współczesnych standardów przejrzystości finansowej, walki z unikaniem opodatkowania oraz przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (AML/CFT) znaczenie Konwencji stale rośnie. Stanowi ona jeden z filarów międzynarodowej architektury podatkowej, wspierając działania takich inicjatyw jak CRS, FATCA czy program BEPS (Base Erosion Profit

Shifting). Dla Polski jako aktywnego uczestnika międzynarodowej współpracy podatkowej Konwencja ta pozostaje kluczowym narzędziem umożliwiającym skuteczne egzekwowanie prawa podatkowego, ograniczanie szarej strefy oraz budowę systemu opartego na zasadzie sprawiedliwości podatkowej i wzajemnego zaufania.

4.4 Foreign Accounts Tax Compliance Act (FATCA)

W 2010 roku Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił Ustawę o ujawnianiu informacji o rachunkach zagranicznych dla celów podatkowych (Foreign Account Tax Compliance Act, w skrócie FATCA)²⁴⁰. Pierwotnym założeniem ustawy było przeciwdziałanie unikaniu opodatkowania oraz ukrywaniu majątku przez amerykańskich obywateli oraz inne osoby podlegające amerykańskiemu prawodawstwu podatkowemu. Ustawa FATCA powstała w odpowiedzi na nasilające się problemy dotyczące zmniejszania się przychodów z tytułu podatków odprowadzanych przez amerykańskich obywateli oraz rezydentów. Wzrósł odsetek posiadaczy Zielonych Kart oraz Amerykanów, którzy nie rozliczali się z uzyskanych poza granicami USA dochodów. FATCA miała więc przede wszystkim uszczelnić amerykański system podatkowy.

Prace nad tworzeniem projektu Foreign Account Tax Compliance Act rozpoczęły się w 2008 roku. Pierwszym państwem, z którym Stany Zjednoczone nawiązały współpracę była Szwajcaria. Wielu obywateli amerykańskich miało wówczas w tym kraju otwarte rachunki bankowe. W 2009 roku główny bank szwajcarski, UBS Bank, dostarczył amerykańskim organom aż 4450 nazwisk i został zobowiązany do uiszczenia grzywny w wysokości 780 milionów dolarów. Grzywna ta była wynikiem wykrycia nieprawidłowości dotyczących unikania podatków przez najbogatszych Amerykanów. Podobna sytuacja spotkała bank Credit Suisse, który ostatecznie musiał zapłacić karę w wysokości 2,6 miliarda dolarów oraz publicznie przyznać się do prowadzenia rachunków osób, które z premedytacją unikały płacenia podatków w Stanach

²⁴⁰ Foreign Accounts Tax Compliance Act, Public Law 111–147, 2010; Agreement between the Holy See, Acting Also in the Name and on Behalf of the Vatican City State, and the United States of America to Improve International Tax Compliance and to Implement the United States Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), <https://www.state.gov/documents/organization/245238.pdf> (dostęp: 30.08.2024 r.).

Zjednoczonych²⁴¹. Ponadto rząd szwajcarski zobowiązał się do pomocy rządowi amerykańskiemu w ograniczeniu problemów z niewłaściwie prowadzoną ewidencją podatkową²⁴². Jak można zauważyć, już w pierwszych latach działania FATCA znacznie wzrósł odsetek wykrytych przestępstw popełnionych na tle unikania opodatkowania.

Ustawa FACTA nadaje Internal Revenue Service (IRS), czyli urzędowi podatkowemu w USA, uprawnienia do pozyskiwania informacji o wszystkich rezydentach Stanów Zjednoczonych, których środki finansowe są gromadzone poza granicami USA. Współpraca agencji rządowej IRS oparta jest na umowie zawartej z poszczególnymi instytucjami finansowymi (m.in. bankami, zakładami ubezpieczeń, instytucjami powierniczymi, instytucjami depozytowymi, instytucjami inwestycyjnymi). Zgodnie z amerykańską definicją instytucje finansowe to podmioty, które²⁴³:

- ▶ uznają depozyty od obywateli USA;
- ▶ zarządzają środkami pieniężnymi innych podmiotów zagranicznych;
- ▶ zarządzają inwestycjami w papiery wartościowe, towary lub sprzedają je w imieniu obywateli Stanów Zjednoczonych.

Ustawa FATCA pomimo tego, że została uchwalona w 2010 roku, posiadała rozporządzenie wykonawcze na dzień 1 lipca 2014 roku. Rozporządzenie to objęło zagraniczne instytucje finansowe, które zostały zobowiązane do zgromadzenia informacji dotyczących swoich klientów – obywateli amerykańskich oraz posiadaczy Zielonej Karty. W szczególności konieczne było ustalenie salda oraz wielkości dochodów, które zgromadzono na rachunkach bankowych. Tak ogromne przedsięwzięcie wymagało ogromnych nakładów pracy, środków pieniężnych oraz czasu.

Niektóre z globalnych instytucji finansowych wymagają, aby inne jednostki, z którymi dokonują transakcji, przestrzegały zapisów umowy międzynarodowej FATCA. W przeciwnym wypadku podmioty, które nie będą stosowały się do tych międzynarodowych standardów, mogą znaleźć się na marginesie globalnego rynku finansowego. W przypadku niektórych państw wprowadzenie

241 K. Dopart, *FATCA – konsekwencje dla polskiego sektora bankowego*, Warszawa 2017, s. 4.

242 E. J. Snyder, *FATCA and the Broader Tax Crackdown*, „Trusts & Trustees”, 2015, 21(6), s. 596–604.

243 A. Brodzka, *The Deadweight Cost of Implementation of the Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA)*, „Financial Sciences. Nauki o Finansach”, 2014, 21(4), s. 12.

FATCA okazało się jednak problematyczne. Głównym ograniczeniem działań były niekorzystne uregulowania prawne dotyczące kwestii pozyskiwania, gromadzenia oraz przetwarzania danych osób będących klientami instytucji finansowych. W takich sytuacjach zastosowane zostały specjalne umowy zawarte z IRS.

FATCA weszła w życie dnia 1 czerwca 2013 roku. Zgodnie z jej zapisami miały zostać wprowadzone dodatkowe zobowiązania dla banków oraz innych instytucji finansowych, które nie posiadają siedziby na terytorium Stanów Zjednoczonych. Podmioty te zostały zobligowane do gromadzenia informacji o klientach amerykańskich korzystających z zagranicznych kont. Pozyskane w ten sposób informacje przekazywano w formie raportów do amerykańskiego urzędu skarbowego. Instytucje, które nie wywiązywały się z narzuconych im ustawą o ujawnianiu informacji o rachunkach zagranicznych dla celów podatkowych obowiązków, podlegały karze – obciążeniu 30% podatkiem u źródła. Protesty międzynarodowego środowiska finansowego oraz rozwijających się krajów trzecich zmusiły jednak USA do zmiany taktyki. W odpowiedzi na powszechny sprzeciw Stany Zjednoczone zaproponowały wdrożenie automatycznej wymiany informacji o zagranicznych rachunkach funkcjonujących na podstawie międzyrządowych porozumień obarczonych klauzulą wzajemności. Wówczas wiele państw, w tym Polska, podjęło decyzję o podpisaniu z USA umów o ujawnianiu informacji o rachunkach zagranicznych dla celów podatkowych²⁴⁴. Rzeczpospolita Polska dodatkowo podpisała klauzulę wzajemności, która opiera się na wzajemnej, obustronnej wymianie informacji pomiędzy władzami obu państw. Aktualnie umowę FATCA podpisało 111 państw²⁴⁵. Tak ogromna liczba państw zaangażowanych w inicjatywę świadczy o ich chęci do współpracy. Kraje, które podpisały akt FATCA, gotowe są więc wyjść naprzeciw aktualnym problemom i razem, ramię w ramię z innymi, przeciwdziałać przestępczym procederom.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej 7 października 2014 roku podpisał z rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki umowę o współpracy w sprawach podatkowych oraz o wdrożeniu ustawodawstwa FATCA. W ten sposób Polska

244 A. Brodzka, *Paneuropejska lista...*, dz. cyt., s. 689.

245 U.S. Department of the Treasury, Resource Centre, www.treasury.gov (dostęp: 30.08.2024 r.).

zobowiązała się, że działające na jej terytorium banki oraz inne instytucje finansowe będą pozyskiwać, gromadzić i wymieniać informacje dotyczące podatników amerykańskich. Polska ustawa o wykonywaniu umowy FATCA przeniosła zapisy umowy FATCA z poziomu międzynarodowego na poziom odbiorców usług świadczonych przez instytucje finansowe zlokalizowane na terytorium Polski. Większość klientów posiadających rachunki bankowe w polskich bankach otrzymało powiadomienie o konieczności złożenia oświadczenia dotyczącego posiadanego (lub nie) statutu podatnika amerykańskiego. Niektórzy zostali także wezwani do wypełnienia formularza identyfikacyjnego W-8 lub W-9²⁴⁶. Oświadczenia te składane były pod rygorem odpowiedzialności karnej dotyczącej przestępstwa złożenia fałszywego oświadczenia²⁴⁷.

Zobowiązane do wypełnienia oświadczenia FATCA zostały osoby fizyczne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Do osób fizycznych, będących rezydentami podatkowymi Stanów Zjednoczonych, zaliczane są podmioty, które:

1. posiadają amerykańskie obywatelstwo (nawet w przypadku, gdy obywatelstwo amerykańskie jest ich drugim obywatelstwem);
2. posiadają prawo przebywania w USA na podstawie Zielonej Karty;
3. wybrały Stany Zjednoczone jako kraj swojej ewidencji podatkowej (jednocześnie muszą one spełniać przepisy dotyczące opodatkowania obowiązujące w USA);
4. przebywały w Stanach Zjednoczonych co najmniej 31 dni w ciągu jednego roku podatkowego, przy czym suma dni kalendarzowych w ciągu bieżącego roku oraz dwóch poprzednich lat wynosi co najmniej 183 dni.

Z kolei podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą, które zobowiązane są do złożenia oświadczenia FATCA, są spółki osobowe, spółki kapitałowe oraz trusty. Ponadto prawu Stanów Zjednoczonych podlega także tzw. szczególnie osoba amerykańska. Jest nią każdy podmiot amerykański inny aniżeli:

²⁴⁶ Formularze W-8 i W-9 – oficjalne formularze amerykańskiego urzędu skarbowego (Internal Revenue Service, IRS) służące do identyfikacji podatkowej osób fizycznych i prawnych. Formularz W-8 jest przeznaczony dla nierezydentów USA w celu wykazania statusu podatkowego i uniknięcia podwójnego opodatkowania, natomiast W-9 dla rezydentów podatkowych USA i zawiera m.in. numer identyfikacji podatkowej (TIN).

²⁴⁷ W. Marszałkowski, *Trudny los amerykańskiego podatnika*, [w:] *Wymiana informacji podatkowych*, Warszawa 2016, s. 6.

1. podmiot amerykański, który był notowany na giełdzie lub podmiot związany z takim podmiotem za pośrednictwem przeprowadzonych transakcji gospodarczych;
2. organizacja zwolniona z odprowadzania podatku na podstawie przepisów obowiązujących na terenie USA;
3. podmiot administracji federalnej USA;
4. podmiot administracji stanowej USA;
5. podmiot będący amerykańską spółką inwestycyjną, trustem bądź innym podmiotem ustawowo zwolnionym z opodatkowania;
6. broker;
7. dealer papierów wartościowych.

Głównym założeniem Foreign Account Tax Compliance Act jest zobligowanie m.in. polskiego sektora instytucji finansowych do przekazywania Stanom Zjednoczonym informacji podatkowych w formie rachunków raportowych. Współpraca pomiędzy oboma państwami oparta była także o dwa dokumenty omawiane w tym podrozdziale – Umowę o uniknięciu podwójnego opodatkowania z 1974 r. oraz Konwencję o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych z 1988 r. Polskie instytucje finansowe udostępniają urzędowi podatkowemu w USA informacje dotyczące amerykańskich klientów. W szczególności informacje te dotyczą²⁴⁸:

1. danych podstawowych – nazwiska, adresu zamieszkania i amerykańskiego numeru identyfikacji podatkowej (TIN) osoby lub podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą i zarządzanego przez obywatela amerykańskiego;
2. numeru rachunku bankowego;
3. nazwy raportującej instytucji finansowej wraz z jej numerem identyfikacyjnym;
4. aktualnego salda rachunku;
5. w odniesieniu do rachunków powierniczych:
 - a) łącznej wartości odsetek brutto pozyskanych z dywidend,
 - b) łącznej wartości przychodów brutto pozyskanych ze sprzedaży lub też umorzenia aktywów wypłaconych;

²⁴⁸ F. Majdanowski, M. Wilkiewicz, *Umowa w sprawie FATCA*, s. 5, www.lex.pl (dostęp: 30.08.2024 r.).

6. w odniesieniu do rachunku depozytowego: łącznej wartości odsetek brutto, które zostały wypłacone lub uznane na poczet rachunku.

Umowa FATCA przewidywała stopniową realizację powyższych zapisów. Do 2014 roku do urzędu podatkowego miały zostać przekazane informacje zawarte w punktach 1–4, do 2015 roku zaś pozostałe. Łącznie do 2016 roku oraz w latach kolejnych przekazywane mają być wszystkie informacje zawarte w powyższych 6 punktach²⁴⁹. Rozłożenie na dwie części wynikało z ogromu informacji, które polskie instytucje finansowe były zobligowane zgromadzić i dostarczyć. Wymiana informacji podatkowych odbywa się do 9 miesięcy po końcu każdego roku kalendarzowego, do którego dane informacje się odnoszą.

W latach 2016–2023 następowało dalsze uszczelnianie i rozwijanie systemu FATCA, zarówno w warstwie technicznej, jak i proceduralnej. Wprowadzono zaktualizowane wymogi dotyczące identyfikacji beneficjentów rzeczywistych i podmiotów pasywnych, a także formalne certyfikaty zgodności (*compliance certifications*), które muszą być okresowo składane przez niektóre zagraniczne instytucje finansowe (FFI – Foreign Financial Institution²⁵⁰). Zmodyfikowano również formularze FATCA, m.in. W-8BEN-E, rozszerzając katalog wymaganych danych oraz precyzując statusy podatkowe poszczególnych kategorii klientów i podmiotów. W odpowiedzi na pandemię COVID-19, w latach 2020–2021, tymczasowo odroczono niektóre terminy raportowania oraz wprowadzono większą elastyczność w zakresie weryfikacji dokumentów i terminów przesyłu danych. Jednocześnie w latach 2022–2023 wzrosło zaangażowanie amerykańskich organów podatkowych (IRS) w kontrolę prawidłowości raportowania FATCA. Nastąpił również wzrost liczby audytów oraz przypadków wezwania instytucji do uzupełnienia lub korekty danych przekazywanych w ramach systemu FATCA.

Polskie instytucje finansowe zobowiązane są do uzyskania tzw. Globalnego Numeru Identyfikującego Pośrednika. Musi on zostać nadany im jeszcze przed pierwszym przekazaniem informacji do urzędu podatkowego w USA.

²⁴⁹ Tamże, s. 6.

²⁵⁰ Foreign Financial Institution (FFI) – termin zdefiniowany w amerykańskiej ustawie FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act), oznaczający zagraniczne instytucje finansowe, takie jak banki, fundusze inwestycyjne, towarzystwa ubezpieczeniowe czy domy maklerskie, które utrzymują rachunki finansowe obywateli USA. FFI są zobowiązane do rejestracji w IRS oraz okresowego składania raportów zgodności.

Ponadto umowa obliguje do dostarczania informacji do IRS o każdej firmie, która nie widnieje na Giełdzie Papierów Wartościowych, lecz posiada minimum 10% wartości należących do amerykańskich obywateli²⁵¹. Co więcej, Stany Zjednoczone wymagają, aby wszyscy amerykańscy obywatele oraz posiadacze Zielonych Kart informowali urząd podatkowy w USA o zgromadzonych na rachunkach zagranicznych środkach pieniężnych od wartości powyżej 50 000 dolarów²⁵².

Załącznik nr 1 do FATCA zawiera szczegółowe informacje odnośnie do tego, jakie zasady powinny stosować instytucje finansowe wobec swoich klientów. Główny nacisk położono na kwestię prawidłowego typowania obywateli amerykańskich. Mowa tutaj przede wszystkim o tzw. przesłankach amerykańskich, które jednoznacznie wskazują na to, iż dany klient jest podatnikiem Stanów Zjednoczonych. Wśród nich wyróżnione zostały:

1. identyfikacja właściciela rachunku bankowego jako obywatela amerykańskiego lub rezydenta USA;
2. określenie miejsca urodzenia klienta, o ile zlokalizowane jest ono na terenie Stanów Zjednoczonych;
3. wskazanie aktualnego adresu korespondencyjnego lub adresu zamieszkania;
4. wskazanie numeru telefonu klienta;
5. stałe zlecenie transakcji środków pieniężnych na konto bankowe prowadzone przez instytucję na terenie USA;
6. pełnomocnictwo do podpisu, które zostało udzielone podmiotowi posiadającemu adres zamieszkania na terenie Stanów Zjednoczonych;
7. adres skrzynki pocztowej;
8. adres do doręczeń.

Pomimo iż Stany Zjednoczone wdrożyły ustawę FATCA i zawarły liczne umowy międzyrządowe (IGA) z państwami na całym świecie, w tym z członkami Unii Europejskiej, pojawiają się istotne wątpliwości dotyczące realnej wzajemności w zakresie wymiany informacji podatkowych. Jedno ze sprawozdań

251 Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wykonywaniu Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki w sprawie wypełniania międzynarodowych obowiązków podatkowych oraz wdrożenia ustawodawstwa FATCA (Dz.U. 2015, poz. 1712 z późn. zm.).

252 A. Brodzka, *The Deadweight...*, dz. cyt., s. 12.

Parlamentu Europejskiego²⁵³ wskazuje, że USA nie wykazują dostatecznej skłonności do dzielenia się zgromadzonymi informacjami podatkowymi, pomimo zobowiązań wynikających z zawartych porozumień. Problem ten dotyczy zwłaszcza danych o rachunkach finansowych należących do rezydentów podatkowych państw UE, którzy utrzymują aktywa w amerykańskich instytucjach finansowych. Taka asymetria w wymianie danych budzi uzasadnione obawy po stronie europejskich administracji podatkowych, które postrzegają FATCA jako narzędzie jednostronnie korzystne dla administracji USA. W efekcie rośnie presja międzynarodowa, aby doprowadzić do bardziej zrównoważonego modelu współpracy, który respektowałby zasadę wzajemności i wspierałby globalne działania na rzecz przejrzystości finansowej oraz równości podatkowej.

Niezależnie od tych zastrzeżeń, FATCA jest obecnie trwale zintegrowana z krajowymi procedurami przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz z obowiązkami w zakresie identyfikacji rezydencji podatkowej klientów. Dane gromadzone i przekazywane na podstawie umowy FATCA są nie tylko źródłem informacji dla IRS, ale stanowią również wartość analityczną dla organów skarbowych i nadzorczych w kraju, wspierając procesy analizy ryzyka podatkowego i przeciwdziałania przestępczości finansowej. Ustawa FATCA nadal obowiązuje i jest w pełni stosowana. Polska jako sygnatariusz umowy międzyrządowej (IGA), kontynuuje coroczne raportowanie danych o rachunkach podlegających przepisom FATCA do amerykańskiej administracji podatkowej za pośrednictwem Szefa Krajowej Administracji Skarbowej.

4.5 Polska ustawa o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami

Głównym celem Ustawy z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami²⁵⁴ była implementacja do polskiego ustawodawstwa przepisów omawianej w poprzednim podrozdziale Dyrektywy 2014/107/

253 Sprawozdanie Parlamentu Europejskiego w sprawie walki z oszustwami podatkowymi, uchylania się od opodatkowania i rajów podatkowych (2013/2060(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0162+0+DOC+XML+V0//PL> (dostęp: 30.08.2024 r.).

254 Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1588 z późn. zm.).

UE (tzw. DAC2)²⁵⁵ stanowiącej rozwinięcie dyrektywy 2011/16/UE w zakresie automatycznej wymiany informacji finansowych. Dyrektywa ta była reakcją na narastające problemy związane z unikaniem opodatkowania oraz wykorzystywaniem luk w krajowych systemach podatkowych, szczególnie przez osoby fizyczne i podmioty transgraniczne. Zmiany, które wprowadza Dyrektywa, są zgodne ze standardami obowiązującymi na szczeblu międzynarodowym, co oznacza, że nowe regulacje na poziomie państwowym również będą zgodne z owymi standardami. Moment przełomowy stanowiło właśnie przyjęcie Dyrektywy 2011/16/UE²⁵⁶, która zapoczątkowała obowiązkową automatyczną wymianę informacji między organami administracji skarbowej państw członkowskich Unii Europejskiej. W kolejnych latach w wyniku potrzeby rozszerzenia zakresu i skuteczności tych działań Dyrektywa ta była sześciokrotnie nowelizowana, co doprowadziło do stworzenia pakietu DAC2–DAC7, obejmującego m.in. informacje o rachunkach finansowych (DAC2), interpretacjach podatkowych (DAC3), raportowaniu wg krajów (DAC4), identyfikacji beneficjentów rzeczywistych (DAC5), schematach podatkowych (DAC6) i platformach cyfrowych (DAC7)²⁵⁷. Polska, wdrażając Ustawę z dnia 9 marca 2017 r., nie tylko zrealizowała zobowiązania wynikające z DAC2, ale także konsekwentnie rozszerzała zakres ustawy, implementując kolejne Dyrektywy DAC. Każda z nowelizacji niosła nowe obowiązki dla instytucji finansowych i organów podatkowych m.in. raportowanie informacji Country-by-Country (CbCR), identyfikację transgranicznych schematów MDR (Mandatory Disclosure Rules), czy obowiązki raportowe dla platform internetowych. Kolejne etapy rozwoju pakietu DAC miały na celu uszczelnienie systemu podatkowego Unii Europejskiej poprzez sukcesywne poszerzanie zakresu automatycznej i obowiązkowej wymiany informacji.

255 Dyrektywa Rady 2014/107/UE z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2014.359, s. 1).

256 Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG (Dz.U.UE.L.2011.64, s. 1 z późn. zm.).

257 Ch. G. Chukwudumogu, M. Stewart, *The Regulation of Tax Competition: Rethinking „Harmful” Tax Competition in a Global Context*, Cheltenham 2021, s. 1720.

Dyrektywa DAC3 (2015/2376/UE)²⁵⁸ wprowadziła obowiązek automatycznego przekazywania informacji dotyczących interpretacji indywidualnych oraz uprzednich porozumień cenowych zawieranych z podatnikami, które mogły mieć wpływ na zobowiązania podatkowe w innych państwach członkowskich. Jej celem było przeciwdziałanie nadużyciom związanym z tzw. rulingami podatkowymi, które jak pokazała sprawa LuxLeaks mogły prowadzić do znacznego ograniczenia podstawy opodatkowania korporacji międzynarodowych²⁵⁹.

Dyrektywa DAC4 (2016/881/UE)²⁶⁰ poszła o krok dalej, ustanawiając obowiązek składania sprawozdań z podziałem na kraje (Country-by-Country Reporting, CbCR) przez grupy kapitałowe osiągające przychody powyżej 750 milionów euro rocznie. Raporty te miały dostarczać organom podatkowym informacji o rozmieszczeniu przychodów, podatków, zatrudnienia oraz aktywów w poszczególnych jurysdykcjach, co znacząco zwiększyło przejrzystość międzynarodowej działalności gospodarczej²⁶¹.

Z kolei Dyrektywa DAC5 (2016/2258/UE) poszerzyła uprawnienia organów podatkowych państw członkowskich o dostęp do rejestrów beneficjentów rzeczywistych, co umożliwiło skuteczniejsze śledzenie właścicieli rzeczywistych struktur korporacyjnych i trustów. Była to odpowiedź na rosnącą potrzebę powiązania przepisów podatkowych z regulacjami przeciwdziałania praniu pieniędzy²⁶².

Dyrektywa DAC6 (2018/822/UE)²⁶³, implementowana w Polsce w 2020 roku, wprowadziła obowiązek raportowania uzgodnień transgranicznych, które

258 Dyrektywa Rady (UE) 2015/2376 z dnia 8 grudnia 2015 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2015.332, s. 1).

259 M. Schilcher, K. Spies, S. Zirngast, *Mutual Assistance in Direct Tax Matters*, [w:] M. Lang i in. (red.), *Introduction to European Tax Law on Direct Taxation*, Wien 2020, s. 263.

260 Dyrektywa Rady (UE) 2016/881 z dnia 25 maja 2016 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2016.146, s. 8).

261 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 września 2021 r. w sprawie wdrożenia wymogów UE dotyczących wymiany informacji podatkowych: postępy, wyciągnięte wnioski i przeszkody do pokonania (Dz.U.UE.C.2022.117, s. 20).

262 J. Ney, *Obowiązek raportowania schematów podatkowych (MDR)*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych”, 2020, 7, s. 22.

263 Dyrektywa Rady (UE) 2016/2258 z dnia 6 grudnia 2016 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w odniesieniu do dostępu organów podatkowych do informacji dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy (Dz.U.UE.L.2016.342, s. 1).

mogą potencjalnie służyć do agresywnego planowania podatkowego. Obowiązek ten objął doradców podatkowych, kancelarie prawne, a w niektórych przypadkach – samych podatników. System ten pozwolił na wczesną identyfikację i ocenę ryzyka zastosowania mechanizmów mających na celu unikanie opodatkowania²⁶⁴.

Najnowszą z wdrożonych w Unii Europejskiej dyrektyw, jest Dyrektywa DAC7 (2021/514/UE)²⁶⁵. Rozszerzyła ona zakres obowiązków raportowych o dochodowość działalności prowadzonej za pośrednictwem platform cyfrowych. Operatorzy platform mają obecnie obowiązek gromadzenia i przekazywania danych o sprzedawcach usług i towarów, w tym osób wynajmujących nieruchomości, wykonujących usługi cyfrowe lub inne działania generujące dochód²⁶⁶.

Wszystkie te zmiany wprowadzały nowe mechanizmy kontroli podatkowej, znacząco zwiększając efektywność współpracy administracji skarbowych państw członkowskich UE. Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. została w Polsce zaktualizowana i dostosowana do każdego z tych etapów legislacyjnych, co pozwoliło nie tylko na wypełnienie międzynarodowych zobowiązań, ale także na zwiększenie transparentności i odporności systemu podatkowego na nadużycia oraz działania o charakterze przestępczym.

W najbliższej przyszłości przewidywane jest wejście w życie kolejnej nowelizacji – tzw. Dyrektywy DAC8, która ma na celu dalsze uszczelnienie systemu podatkowego w Unii Europejskiej, szczególnie w kontekście gwałtownie rozwijającego się rynku aktywów cyfrowych oraz działalności prowadzonej za pośrednictwem platform internetowych. Proponowane zmiany zakładają wprowadzenie obowiązku raportowania transakcji dotyczących kryptowalut (*crypto-assets*), a także dochodów uzyskiwanych przez użytkowników poprzez cyfrowe platformy usługowe – zarówno w zakresie obrotu towarami i usługami, jak i najmu nieruchomości czy pracy zdalnej. Dyrektywa DAC8 ma na celu objęcie nadzorem podatkowym obszarów, które dotychczas były relatywnie

²⁶⁴ T. Szymański, *Informacje o schematach podatkowych*, Warszawa 2019, s. 7.

²⁶⁵ Dyrektywa Rady (UE) 2021/514 z dnia 22 marca 2021 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2021.104, s. 1).

²⁶⁶ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz sprawiedliwego i prostego opodatkowania wspierającego odbudowę gospodarczą, COM/2020/312 final, 15.07.2020, s. 14.

słabo regulowane i często wykorzystywane do przenoszenia dochodów poza radar organów skarbowych. Zgodnie z projektem przepisów, dostawcy usług w zakresie aktywów cyfrowych (np. giełdy kryptowalut, portfele cyfrowe, operatorzy platform DeFi) będą zobowiązani do identyfikowania użytkowników i zgłaszania szczegółowych informacji o ich aktywnościach podatkowych. Dzięki implementacji DAC8, organy skarbowe państw członkowskich UE, w tym Polski, zyskają nowe narzędzia do identyfikacji rzeczywistych beneficjentów transakcji cyfrowych, przeciwdziałania uchylaniu się od opodatkowania, a także do integracji działań z systemami przeciwdziałania praniu pieniędzy. Planowane zmiany wpisują się w szerszy trend cyfryzacji nadzoru finansowego oraz rozszerzania zakresu automatycznej wymiany informacji w celu zwiększenia przejrzystości globalnych przepływów finansowych.

Wdrożenie unijnych przepisów pozwoliło Polsce na zobowiązanie instytucji finansowych do wprowadzenia zasad sprawozdawczych oraz zasad należytej staranności jednakowych do zasad określonych w standardach wymiany informacji zaproponowanej przez OECD. Dzięki temu Polska może uczestniczyć w globalnej wymianie informacji podatkowych oraz wspólnie z innymi krajami walczyć zarówno z oszustwami podatkowymi, jak i uchylaniem się od opodatkowania. Co więcej, zapobieganie tego rodzaju negatywnym zjawiskom bezpośrednio przyczyni się do zwiększenia wpływów do budżetu państwa z tytułu podatków. Nie powinno więc nikogo dziwić, iż to właśnie ta ustawa wprowadza wiele nowych narzędzi, których głównym zadaniem jest zwiększenie skuteczności wykrywania procederu prania pieniędzy zarówno odbywających się na terenie Polski, jak i mających charakter międzynarodowy.

Włączenie do ustawodawstwa polskiego norm prawa unijnego, które zostały zawarte w Dyrektywie 2014/107/UE w szczególności obejmuje²⁶⁷:

- ▶ wdrożenie poszczególnych definicji zawartych w Dyrektywie do Ustawy o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami;
- ▶ wyznaczenie obowiązków informacyjnych oraz sposobów ich wypełniania przez poszczególne instytucje finansowe, które posiadają status instytucji raportujących;

267 M. Malinowski, *Rozszerzy się zakres automatycznej wymiany informacji podatkowej*, 2015, Prawo.pl, <http://www.podatki.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/rozszerzy-sie-zakres-automatycznej-wymiany-informacji-podatkowej> (dostęp: 1.09.2024 r.).

- ▶ wdrożenie procedur sprawozdawczych oraz procedur opartych o zasadę należytej staranności, które powinny być spełniane przez poszczególne instytucje raportujące podczas realizacji ustawowych obowiązków z zakresu wymiany informacji;
- ▶ wdrożenie rozwiązań, które umożliwią skuteczne i efektywne wykonywanie powinności nałożonych na instytucje raportujące;
- ▶ wyznaczenie zakresu informacji, które podlegają automatycznej wymianie informacji z innymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej;
- ▶ wyznaczenie trybu przekazywania informacji, które podlegają automatycznej wymianie informacji z innymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej;
- ▶ wyznaczenie minimalnego okresu przechowywania informacji podlegających automatycznej wymianie;
- ▶ wdrożenie zasad w zakresie ochrony danych osobowych, które gromadzone są podczas pozyskiwania informacji dla celów automatycznej wymiany informacji.

Ustawodawstwo unijne przeniesione na grunt ustawodawstwa polskiego ma więc za zadanie stworzenie spójnego systemu przeciwdziałania procederowi prania pieniędzy. Tylko jednolite regulacje są w stanie zagwarantować wysoki poziom ujawniania przestępstw. Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. zawiera w sobie międzynarodowe standardy, które uwzględniają współczesne problemy oraz mają na celu zapobieganie narastaniu nowych w przyszłości.

Dział III Ustawy o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami w całości poświęcony jest automatycznej wymianie informacji o rachunkach raportowanych. Zgodnie z art. 27 raportująca instytucja finansowa ma obowiązek:

- ▶ wykonywania powinności ustawowych z zachowaniem procedur należytej staranności oraz procedur sprawozdawczych;
- ▶ zapisywania, gromadzenia i przekazywania informacji dotyczących czynności wykonywanych w ramach zasady należytej staranności;
- ▶ przechowywania dokumentacji, która jest wymagana w ramach stosowania zasady należytej staranności (zwłaszcza oświadczeń o rezydencji podatkowej).

Ponadto raportująca instytucja finansowa ma obowiązek przechowywania przez okres 5 lat rejestru czynności, dokumentacji i zgromadzonych informacji,

które dotyczą rachunku bankowego objętego obowiązkiem raportowania. Jest to konieczne zwłaszcza w przypadku późniejszego wykrycia jakichkolwiek nieprawidłowości w działaniu podmiotów będących posiadaczami owych rachunków bankowych.

Zgodnie z zapisami Ustawy obowiązkiem raportowania objęte są rachunki raportowane oraz rachunki nieudokumentowane, czyli takie rachunki indywidualne, które posiadane są przez osoby o nieokreślonej rezydencji. Z obowiązku tego wyłączone są:

- ▶ niektóre rachunki emerytalne lub rentowe;
- ▶ niektóre rachunki finansowe;
- ▶ niektóre umowy ubezpieczenia na życie;
- ▶ rachunki finansowe będące częścią masy spadkowej, w przypadku gdy dokumentacja do nich zawiera kopie: testamentu osoby zmarłej, aktu zgonu, prawomocnego postanowienie o nabyciu spadku oraz aktu poświadczenia dziedziczenia;
- ▶ niektóre rachunki depozytowe;
- ▶ rachunki zgłoszone przez Rzeczpospolitą Polską do Komisji Europejskiej, które zostały ujęte w publikowanej w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej liście rachunków, które winno się traktować jako rachunki wyłączone.

Wymienione powyżej rachunki i umowy obarczone są bardzo niskim ryzykiem wystąpienia podejrzenia popełnienia przestępstwa prania pieniędzy. Z tego też względu, aby nie gromadzić nadmiernych ilości zbędnych informacji, zdecydowano o ich wyłączeniu z obowiązku raportowania.

Z obowiązku stosowania zasad należytej staranności i procedur sprawozdawczych oraz przechowywania rejestrów czynności, dokumentacji i informacji przez okres minimum 5 lat wyłączone są polskie instytucje finansowe, które są:

- ▶ podmiotem rządowym, organizacją międzynarodową, bankiem centralnym;
- ▶ powszechnym funduszem emerytalnym, zamkniętym funduszem emerytalnym, funduszem emerytalnym podmiotu rządowego, kwalifikowanym wystawcą kart kredytowych;
- ▶ zwolnionym przedsiębiorstwem zbiorowego inwestowania.

Instytucja raportująca ma obowiązek przekazywania Szefowi Krajowej Administracji Skarbowej informacji o rachunkach raportowanych oraz rachunkach nieudokumentowanych za okres roku kalendarzowego. Informacja ta winna być dostarczona najpóźniej do 30 czerwca roku następnego. Informacja o rachunkach raportowanych powinna zawierać takie dane jak:

1. w przypadku osoby fizycznej – imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia, adres, państwo rezydencji, numer identyfikacyjny podatnika, który jest posiadaczem rachunku;
2. w przypadku podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą – nazwa (firma), adres, państwo rezydencji, numer identyfikacyjny podatnika, datę i miejsce urodzenia osoby kontrolującej;
3. numer rachunku bankowego;
4. nazwę instytucji raportującej;
5. aktualne saldo lub wartość rachunku na koniec roku albo informację o zamknięciu rachunku;
6. w przypadku rachunku powierniczego (*custodial*) – sumę brutto odsetek, sumę brutto dywidend, sumę brutto innych dochodów wykazanych na rachunku, sumę brutto przychodów ze sprzedaży lub umorzenia aktywów finansowych;
7. w przypadku rachunku depozytowego (*depository*) – sumę brutto odsetek wypłaconych;
8. w przypadku innego rachunku finansowego (*other*) – sumę brutto wpłaconą lub uznaną na rzecz posiadacza rachunku.

Z kolei informacja o rachunkach nieudokumentowanych powinna zawierać takie dane jak: imię i nazwisko oraz datę i miejsce urodzenia posiadacza rachunku bankowego, oraz jego numer identyfikacyjny podatnika; numer rachunku bankowego oraz nazwę i adres instytucji raportującej.

Podsumowując, obszar gromadzenia danych w związku z obowiązującą Ustawą o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami obejmuje w szczególności:

- ▶ identyfikację klientów indywidualnych i instytucjonalnych w celu sprawdzenia, czy dany klient jest rezydentem podatkowym innego państwa;
- ▶ weryfikację, czy klienci instytucjonalni podlegają kontroli przez rezydenta podatkowego z innego państwa (beneficjenta rzeczywistego);

- przekazywanie informacji o klientach zidentyfikowanych jako podatnicy innych krajów, ich rachunkach bankowych do właściwych organów podatkowych w Polsce.

Instytucje finansowe, które nie wywiążą się z ustawowych obowiązków, podlegać będą karze w wysokości do 1 miliona złotych. Kara ta nakładana jest w drodze decyzji przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, a jej wysokość uzależniona jest w szczególności od rodzaju oraz zakresu popełnionego naruszenia. Wizja tak wysokiej kary pieniężnej z pewnością przyczyni się do przestrzegania ustawowych obowiązków przez poszczególne instytucje finansowe.

Podsumowując, Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami, w świetle zachodzących dynamicznie procesów harmonizacji prawa podatkowego w Unii Europejskiej, jawi się jako instrument o fundamentalnym znaczeniu dla realizacji celów fiskalnych oraz transparentności finansowej państwa. Jej sukcesywna nowelizacja, w szczególności poprzez implementację kolejnych dyrektyw DAC3–DAC7, stanowi dowód nie tylko na legislacyjną zdolność państwa do adaptacji w zmieniającym się otoczeniu międzynarodowym, ale także na konsekwentną politykę ukierunkowaną na przeciwdziałanie uchylaniu się od opodatkowania, agresywnemu planowaniu podatkowemu oraz praniu pieniędzy. Konstrukcja ustawy, osadzona w dorobku OECD oraz unijnych standardach prawnych, pozwala na efektywną realizację automatycznej wymiany informacji podatkowych oraz umożliwia administracji skarbowej prowadzenie działań kontrolnych w oparciu o spójne i zintegrowane ramy prawne. Znaczenie tej regulacji wzrasta również w kontekście przewidywanej implementacji dyrektywy DAC8, która ma objąć nadzorem obszary dotąd peryferyjne z punktu widzenia jurysdykcji podatkowej, takie jak obrót aktywami cyfrowymi czy działalność platform internetowych.

4.6 Podsumowanie

Wielu ekspertów od dawna wskazywało na konieczność przeprowadzenia reformy międzynarodowego systemu podatkowego, wskazując na nieefektywne funkcjonowanie środków prawnych w postaci konwencji oraz umów dotyczących opodatkowania. Głównym wyzwaniem są stale postępujące stosunki

gospodarcze, polityczne i społeczne między poszczególnymi państwami na całym świecie²⁶⁸. Brak było wspólnych, międzynarodowych standardów podatkowych. Umowy wzajemne pomiędzy dwoma państwami pozwalały rozwiązać problemy podatkowe wyłącznie pomiędzy nimi.

Z perspektywy historycznej oraz systemowej rozwój współpracy podatkowej między Polską a Stanami Zjednoczonymi stanowi wyraz szerszego trendu umiędzynaradawiania standardów fiskalnych oraz wzmacniania globalnej transparentności finansowej. Analiza przeprowadzona w niniejszym rozdziale wskazuje jednoznacznie, iż ewolucja instrumentów prawnych od klasycznych umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, przez wielostronne konwencje i protokoły, po mechanizmy automatycznej wymiany informacji, odzwierciedla rosnące znaczenie współpracy międzynarodowej jako narzędzia skutecznego przeciwdziałania nadużyciom podatkowym. W szczególności należy podkreślić, iż implementacja amerykańskiej ustawy FATCA z 2010 roku stanowiła istotny impuls dla światowej reformy zasad wymiany informacji podatkowych. W jej ślad poszły inicjatywy o charakterze paneuropejskim, zwieńczone przyjęciem Dyrektywy 2014/107/UE oraz w polskim porządku prawnym Ustawa z dnia 9 marca 2017 roku. Ten zharmonizowany proces legislacyjny stworzył zręby nowoczesnego, spójnego systemu przeciwdziałania unikaniu opodatkowania oraz praniu pieniędzy, opartego na zasadach automatyzacji, wzajemności i należytej staranności.

Z uwagi na transnarodowy charakter współczesnych przepływów kapitałowych oraz stale rosnącą rolę struktur hybrydowych i jurysdykcji preferencyjnych, wymiana informacji podatkowych jawi się dziś nie jako fakultatywne narzędzie, lecz jako fundament efektywnej polityki podatkowej państwa. W tym kontekście Polska i Stany Zjednoczone, choć operujące w odmiennych reżimach prawnych, wykazują wysoki stopień konwergencji celów oraz instrumentów. Przedmiotowa współpraca nie tylko umożliwia identyfikację zagrożeń fiskalnych, ale stanowi także przejaw szerszej aksjologii prawa podatkowego, ukierunkowanej na realizację zasady sprawiedliwości, transparentności i solidarności podatkowej.

268 T. Lipowski, *Raje podatkowe...*, dz. cyt., s. 186.

Warto podkreślić, iż niniejsza współpraca zyskuje nowe znaczenie w obliczu nadchodzących wyzwań technologicznych i cyfrowych, szczególnie w kontekście planowanej dyrektywy DAC8, która obejmie swym zakresem m.in. transakcje z wykorzystaniem aktywów cyfrowych oraz działalność gospodarczą prowadzoną za pośrednictwem platform internetowych. Będzie to kolejny etap w procesie konsolidacji porządków prawnych wokół wspólnego celu: zapewnienia integralności systemów podatkowych państw oraz przeciwdziałania globalnej erozji podstawy opodatkowania.

Reasumując, rozdział czwarty ukazuje wyraźnie, iż rozwój ram prawnych dotyczących wymiany informacji podatkowych pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi ma nie tylko charakter reaktywny wobec zjawisk patologicznych, ale także proaktywny odpowiadający na potrzebę budowy zaufania między państwami i ich administracjami podatkowymi. To właśnie na takim fundamencie opiera się współczesna koncepcja suwerenności podatkowej – nie jako izolacja, lecz jako współodpowiedzialność za globalne dobro wspólne, jakim jest uczciwy, sprawiedliwy i przejrzysty system podatkowy.

ZAKOŃCZENIE

W pracy przedstawiony został sposób walki władz (polskich oraz amerykańskich) z przestępstwem gospodarczym, jakim jest pranie pieniędzy. Zaprezentowano ponadto współpracę Polski oraz USA w zakresie przeciwdziałania uchylaniu się od opodatkowania.

Pranie pieniędzy permanentnie stanowi bardzo istotny problem dla gospodarek światowych. Zmieniający się świat sprawia, iż metody prania pieniędzy są coraz bardziej wymyślne, a tym samym coraz trudniejsze do wykrycia. Przed rządami państw stoi zadanie ciągłego dostosowywania przepisów i metod kontroli do rozwijającego się świata. Jest to o tyle trudne, iż charakter przestępstwa prania pieniędzy wykazuje niemalże niewidoczne różnice w stosunku do legalnych czynności handlowych i finansowych.

Kluczowym czynnikiem zmiany otoczenia regulacyjnego w roku 2024 okazał się wspomniany Pakiet AML/CFT UE (AMLR + AMLA + nowa dyrektywa AML), który po raz pierwszy w historii nadaje przepisom przeciwdziałającym praniu pieniędzy charakter rozporządzeniowy i wprowadza scentralizowany nadzór europejski. Analogicznie, wejście w życie Corporate Transparency Act w USA oraz związanego z nim rejestru Beneficial Ownership Information istotnie ogranicza możliwości anonimowego prowadzenia działalności gospodarczej. W sferze technologicznej najważniejsze znaczenie ma rozwój narzędzi RegTech oraz wykorzystanie AI do monitorowania przepływów krypto-aktywów, czego odzwierciedleniem są obowiązki CASP wynikające z AMLR oraz Travel Rule FATF.

Pranie pieniędzy uważane jest za poważny problem tak dla gospodarki światowej, jak i poszczególnych państw czy regionów. Środki pieniężne pochodzące z nielegalnych źródeł przenikają do systemu finansowego, negatywnie wpływając na gospodarkę krajową. Pranie pieniędzy oddziałuje na działalność gospodarczą, może przyczynić się do wzrostu cen towarów i usług, spowodować

spadek zatrudnienia lub zahamowanie wzrostu gospodarczego państwa. Proceder ten negatywnie wpływa na sektor finansowy, jego płynność i stabilność, a także sektor publiczny – kiedy to dochodzi do nielegalnych procesów prywatyzacyjnych²⁶⁹. Wniosek nasuwa się sam – pranie pieniędzy niesie za sobą wiele negatywnych skutków, zarówno dla gospodarek poszczególnych krajów, jak i gospodarki światowej.

Współpraca państw w aspekcie przeciwdziałania temu przestępstwu jest niezbędnym elementem ukrócenia tego procederu, ponieważ ma on transgraniczny charakter. Pranie pieniędzy dotyka wszystkich krajów na świecie, w mniejszym bądź większym wymiarze. Niektóre z państw czerpią z tego działania korzyści, jak w przypadku tzw. rajów podatkowych (Kajmany, Bahamy, Bermudy, Luksemburg), inne zaś ponoszą straty (głównie kraje rozwijające się), tym samym tworząc poważny problem dla finansów publicznych.

Przeprowadzone badania potwierdziły hipotezy o (i) adaptacyjnym charakterze zjawiska prania pieniędzy, (ii) materialnym obciążeniu gospodarek narodowych kosztami tego procederu oraz (iii) determinującym znaczeniu koordynacji międzynarodowej, zwłaszcza w obszarze wymiany danych (CRS, FATCA, planowane DAC8) oraz wspólnych standardów technologicznych. Jednocześnie wykazano, że najnowsze instrumenty prawne (Pakiet UE 2024, CTA) oraz narzędzia analityczne – *big-data*/AI – zaczynają przynosić wymierne efekty w postaci wyższej skuteczności wykrywania i konfiskaty majątku przestępczego.

W pracy udało się zrealizować zamierzony cel, jakim było przedstawienie zagadnienia prania pieniędzy, ewolucji tego zjawiska i narzędzi jego zwalczania w Polsce oraz w Stanach Zjednoczonych, ze szczególnym uwzględnieniem najnowszych reform prawnych lat 2020–2024 oraz współpracy transatlantyckiej. Niewątpliwie zasadnym jest, co potwierdziły przedstawione w pracy analizy sytuacji gospodarczej Polski oraz Stanów Zjednoczonych, iż zjawisko prania pieniędzy ściśle uzależnione jest od poziomu rozwoju gospodarczego kraju, poziomu korupcji, a także tempa cyfryzacji finansów i dostępności anonimowych technologii (kryptowaluty, DeFi, NFT). Udowodniono postawioną tezę, że przepisy dotyczące przeciwdziałania praniu pieniędzy powinny różnić się

269 D. Masciandaro, E. Takats, B. Unger, *Black Finance...*, dz. cyt., s. 149.

w zależności od jurysdykcji, w której obowiązują. Potwierdziły się również hipotezy badawcze, albowiem pranie pieniędzy ma destrukcyjny wpływ zarówno na polską jak i amerykańską gospodarkę. Niesie ono za sobą negatywne skutki, w mniejszym lub większym stopniu, dla całej gospodarki państwowej, a nawet światowej. Niekorzystny wpływ odnotowywany jest zarówno w znaczeniu makroekonomicznym, jak i mikroekonomicznym. Przestępstwo prania pieniędzy destabilizuje gospodarkę, hamuje rozwój gospodarczy, odczuwalnie zmniejsza wartość produkcji oraz poziomu zatrudnienia.

BIBLIOGRAFIA

I Literatura przedmiotu

- Ball H., *The USA Patriot Act*, „Problems of Post-Communism”, 2004, 51, <https://doi.org/10.1080/10758216.2004.11052151>.
- Banach J., *Polskie umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania*, Warszawa 2002.
- Barber M., *The New Knighthood: A History of the Order of the Temple*, Cambridge 1995.
- Barlett B. L., *The Negative Effects of Money Laundering on Economic Development*, „Platypus Magazine”, 2002.
- Bilali G., *Know Your Customer – Or Not*, „Toledo Law Review”, 2012, 43(2).
- Boles J. R., Eisenstadt L. F., Pacella J. M., *Protecting the Protectors: Whistleblowing and Retaliation in the Compliance Arena*, „American Business Law Journal”, 2025, 62, <https://doi.org/10.1111/ablj.12255>.
- Boon K. E., Huq A., Lovelace D. C., *Terrorist Financing and Money-Laundering*, New York 2010.
- Bowden M., *Killing Pablo: The Hunt for the World's Greatest Outlaw*, New York 2001.
- Brodzka A., *Automatyczna wymiana informacji podatkowych w Unii Europejskiej – ewolucja europejskiej dyrektywy o oszczędnościach*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, 2015, 855.
- Brodzka A., *Paneuropejska lista rajów podatkowych w walce z unikaniem i uchylaniem się od opodatkowania*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, 2016, 4.

- Brodzka A., *The Deadweight Cost of Implementation of the Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA)*, „Financial Sciences. Nauki o Finansach”, 2014, 21(4).
- Byrne J., *Ready for the New Wire Transfer Rules*, [b.m.w.] 1995.
- Cassella S. D., *Forfeiture of Terrorist Assets Under the USA Patriot Act of 2001*, „Law and Policy in International Business”, 2002, 34.
- Castellanos A., *How are Practitioners Coping with the US Corporate Transparency Act?*, Talking Points, 2024, <https://doi.org/10.59403/y2bwv6>.
- Chodnicka P., *Pranie pieniędzy, regulacje i ryzyko sektora bankowego*, Warszawa 2015.
- Chodziński D., *Pranie pieniędzy jako jedna z form działania zorganizowanych grup przestępczych*, Legionowo 2012.
- Chukwudumogu Ch. G., Stewart M., *The Regulation of Tax Competition: Rethinking „Harmful” Tax Competition in a Global Context*, Cheltenham 2021.
- Clark N., *The Impact of Recent Money Laundering Legislation on Financial Intermediaries*, „Journal of Financial Crime”, 1995, 3, <https://doi.org/10.1108/EB025694>.
- Cox R., Cunningham J., *Financing the War on Drugs: The Impact of Law Enforcement Grants on Racial Disparities in Drug Arrests*, SSRN, 2017, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3035640>.
- De Vido S., *Virtual Currencies: New Challenges to the Right to Privacy? An Assessment under the V AML Directive and the GDPR*, „Global Jurist”, 2020, 20(2), <https://doi.org/10.1515/gj-2019-0045>.
- Demetis D. S., *Technology and Anti-Money Laundering: A Systems Theory and Risk-Based Approach*, Cheltenham 2010.
- Dopart K., *FATCA – konsekwencje dla polskiego sektora bankowego*, Warszawa 2017.
- Eifrem E., *How Graph Technology Can Map Patterns to Mitigate Money-Laundering Risk*, „Computer Fraud & Security”, 2019, 10, [https://doi.org/10.1016/s1361-3723\(19\)30105-8](https://doi.org/10.1016/s1361-3723(19)30105-8).
- Esoimeme E., *Ehi's Predictions for the Anti-Money Laundering Sector in 2021*, SSRN, 2020, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3752074>.
- Filipkowski W., *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004.

- Fisher J. i in., *Assessing the Impact of the USA PATRIOT Act on the Financial Services Industry*, „Journal of Money Laundering Control”, 2005, 8, <https://doi.org/10.1108/13685200510620939>.
- Galeazzi M. A., Mendelson B., Levitin M., *The Anti-Money Laundering Act of 2020*, „Journal of Investment Compliance”, 2021, <https://doi.org/10.1108/JOIC-05-2021-0023>.
- Gittleman C. S., Sacks R. D., *Anti-Money Laundering Regulations: Treasury Department Enacts Final Rules Implementing Section 312 of the PATRIOT Act Relating to Foreign Correspondent Accounts and Private Banking Accounts*, „Journal of Investment Compliance”, 2005, 6, <https://doi.org/10.1108/15285810510681865>.
- Gołębiowska E., *Pranie pieniędzy. Aspekty etyczne w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Warszawa 2014.
- Gouvin E. J., *Bringing Out the Big Guns: The USA PATRIOT Act, Money Laundering, and the War on Terrorism*, „Baylor Law Review”, 2003.
- Góral L., *Ocena stanu dostosowania polskich rozwiązań finansowo-prawnych w zakresie przeciwdziałania zjawisku prania brudnych pieniędzy do standardów prawnych przyjętych w Unii Europejskiej*, [w:] M. Seweryński (red.), *Studia prawno-europejskie*, t. 5, Łódź 2011,
- Grzywacz J., *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 2005.
- Grzywacz J., *Pranie pieniędzy: metody, raje podatkowe, zwalczanie*, Warszawa 2010.
- Haenisch H. J. Von, Egner T., *Know Your Customer: Unravelling the Challenges*, „Journal of Payments Strategy & Systems”, 2024, <https://doi.org/10.69554/klro4841>.
- Haffke L., Fromberger M., Zimmermann P., *Cryptocurrencies and Anti-Money Laundering: The Shortcomings of the Fifth AML Directive (EU) and How to Address Them*, „Journal of Banking Regulation”, 2020, 21(2), <https://doi.org/10.1057/s41261-019-00101-4>.
- He P., *China's Tax System and Financial Reform*, Oxford 2018.
- Hughes S. J., *Policing Money Laundering Through Funds Transfers: A Critique of Regulation Under The Bank Secrecy Act*, „Indiana Law Journal”, 1992, 67.
- Jadczak A., *Jak skutecznie zwalczać pranie pieniędzy?*, 2025, <https://itwiz.pl/jak-skutecznie-zwalczac-pranie-pieniedzy/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

- Jagodziński B., *Rola wywiadu finansowego w przeciwdziałaniu procederowi prania pieniędzy i jego zwalczaniu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2012, 4(7).
- Jamroży M., *Opodatkowanie udziału w zyskach spółki osobowej na gruncie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2005, 67(2).
- Jarocho W., *Współczesna zorganizowana przestępczość gospodarcza*, [w:] E. W. Pływaczewski (red.), *Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia*, Białystok 2009.
- Jasiński W., *Nowe wyzwania w zakresie zwalczania prania pieniędzy i korupcji w dobie kryzysu finansowego*, [w:] W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), *Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania*, Olsztyn 2012.
- Jasiński W., *Przeciw szarej strefie. Nowe zasady zapobiegania praniu pieniędzy*, Warszawa 2001.
- Kaczmarek M., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy: krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2016.
- Khisamova Z. I., *Concept of Digital Currencies of Central Banks: Main Risks in Observing the Requirements of AML („Anti-Money Laundering”) and KYC („Know Your Client”)*, „Aktual'nye Problemy Ekonomiki i Prava”, 2020, 14, <https://doi.org/10.21202/1993-047X.14.2020.3.508-515>.
- Kurniawan I., *Perkembangan tindak pidana pencucian uang (money laundering) dan dampaknya terhadap sektor ekonomi dan bisnis*, „Jurnal Ilmu Hukum”, 2013, 3(1).
- Lacey R., *Meyer Lansky: The Thinking Man's Gangster*, London 1991.
- Lee C. i in., *Design of Blockchain-based Travel Rule Compliance System*, 2022, 2022 IEEE International Conference on Blockchain and Cryptocurrency (ICBC), <https://doi.org/10.48550/arXiv.2204.13508>.
- Lewandowski R. M., *Makroekonomiczne konsekwencje prania pieniędzy*, Toruń 2003.
- Liddick D., *The Global Underworld: Transnational Crime and the United States*, Westport 2004.

- Lidstone H. K., *The Federal Corporate Transparency Act; Answers Are Coming*, „SSRN Electronic Journal”, 2022, <https://doi.org/10.2139/SSRN.3805868>.
- Linn C. J., *Redefining The Bank Secrecy Act: Currency Reporting and the Crime of Structuring*, „Santa Clara Law Review”, 2010, vol. L, nr 2.
- Lipowski T., *Raje podatkowe a unikanie opodatkowania*, Warszawa 2004.
- Majdanowski F., Wilkiewicz M., *Umowa w sprawie FATCA*, www.lex.pl (dostęp: 30.08.2024 r.).
- Makarski A., *Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Geneza, zasady działania oraz doświadczenia po pierwszym roku funkcjonowania*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2010, 2(2).
- Malinowski M., *Rozszerzy się zakres automatycznej wymiany informacji podatkowej*, 2015, Prawo.pl, <http://www.podatki.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/rozszerzy-sie-zakres-automatycznej-wymiany-informacji-podatkowej> (dostęp: 1.09.2024 r.).
- Mansfield C., *It Takes a Thief... and a Bank: Protecting Consumers from Fraud and Scams on P2P Payment Platforms*, „University of Michigan Journal of Law Reform”, 2024, 57(2), <https://doi.org/10.36646/mjlr.57.2.takes>.
- Marszałkowski W., *Trudny los amerykańskiego podatnika*, [w:] *Wymiana informacji podatkowych*, Warszawa 2016.
- Masciandaro D., Takats E., Unger B., *Black Finance: The Economics of Money Laundering*, Cheltenham 2007.
- Matthews J. F., *Roman Taxation and the Economy*, Cambridge 2015.
- Mills J., *The Money Laundering Control Act and Proposed Amendments: Its Impact on the Casino Industry*, „Journal of Gambling Studies”, 1991, 7, <https://doi.org/10.1007/BF01023748>.
- Moyer L., Shumsky T., *The World's Top Tax Havens*, „Forbes”, 2008, https://www.forbes.com/2008/03/28/taxes-wealth-banking-biz-billies-cx_lm_0331taxhavens.html (dostęp: 27.08.2024 r.).
- Naheem M., *HSBC Swiss Bank Accounts-AML Compliance and Money Laundering Implications*, „Journal of Financial Regulation and Compliance”, 2015, 23, <https://doi.org/10.1108/JFRC-03-2015-0016>.
- Ney J., *Obowiązek raportowania schematów podatkowych (MDR)*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych”, 2020, 7.

- Oczkowski T., [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Ogunti O., *The Economic and National Security Implications of Money Laundering and Fraud in the US*, „International Journal of Public Policy and Administration”, 2025, 7(1), <https://doi.org/10.47941/ijppa.2637>.
- Panko R. Q., *Banking on the USA Patriot Act: An Endorsement of the Act's Use of Banks to Combat Terrorist Financing and a Response to its Critics*, „National Security & Foreign Relations Law eJournal”, 2004, <https://doi.org/10.2139/SSRN.560501>.
- Parsons J., Hewlett J., Tranel J., *The Corporate Transparency Act: A New Reporting Requirement Affects Many Agricultural Businesses*, Center for Agricultural Profitability, 2024, <https://doi.org/10.32873/unl.dc.cap050>.
- Pavlidis G., *The Birth of the New Anti-Money Laundering Authority: Harnessing the Power of EU-Wide Supervision*, „Journal of Financial Crime”, 2024, 31(2), <https://doi.org/10.1108/jfc-03-2023-0059>.
- Piotrowska Z., *Podstawy prawne przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, [w:] W. Kapica (red.), *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2018.
- Pływaczewski E. W. (red.), *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, Warszawa 2013.
- Quirk P. J., *Macroeconomic Implications of Money Laundering*, Washington D.C. 1996.
- Roman J., Schaefer T., *Developing a Laundered Funds Destination Theory: Applying the Walker–Unger Gravity Model to US-Based Money Launderer Country Preference from 2000 to 2020*, „Journal of Money Laundering Control”, 2022, 25(3), <https://doi.org/10.1108/jmlc-01-2022-0002>.
- Schilcher M., Spies K., Zirngast S., *Mutual Assistance in Direct Tax Matters*, [w:] M. Lang i in. (red.), *Introduction to European Tax Law on Direct Taxation*, Wien 2020.
- Senator T. E. i in., *The Financial Crimes Enforcement Network AI System (FAIS) Identifying Potential Money Laundering from Reports of Large Cash Transactions*, „AI Magazine”, 1995, <https://doi.org/10.1609/aimag.v16i4.1169>.

- Siejczuk P., *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawno-międzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2012, 3/4.
- Skowrońska K., *Pranie brudnych pieniędzy*, „Publikacje pod paragrafem”, 2015, <http://publikacijepodparagrafem.blogspot.com/2015/02/pranie-brudnych-pieniedzy.html> (dostęp: 2.09.2024 r.).
- Snyder E. J., *FATCA and the Broader Tax Crackdown*, „Trusts & Trustees”, 2015, 21(6).
- Stokes R., *Virtual Money Laundering: the Case of Bitcoin and the Linden Dollar*, „Information and Communication Technology Law”, 2012, 21(3), <https://doi.org/10.1080/13600834.2012>.
- Szczepaniak S. S., *Samorząd w przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy*, [w:] *Prawo i administracja*, <http://www.wspolnota.org.pl/aktualnosci/aktualnosc/samorzad-w-przeciwdzialaniu-praniu-brudnych-pieniedzy/>, 2012 (dostęp: 2.09.2024 r.).
- Szymański T., *Informacje o schematach podatkowych*, Warszawa 2019.
- Tocicka J. W., *Przestępczość zorganizowana i pranie pieniędzy jako zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa*, [w:] W. Kustra (red.), *Bezpieczeństwo narodowe wczoraj, dziś i jutro*, Warszawa 2016.
- Todd A., *Invention or Interpretation: Textualism & Tracing in § 1957 of the Money Laundering Control Act of 1986*, „Criminal Law Bulletin”, 2020, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3714726>.
- Ulmschneider G. W., Lutz J. M., *USA Patriot Act*, „The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice”, 2014, <https://doi.org/10.1002/9781118517383.WBECCJ260>.
- Unger B., Linde D. van der (red.), *Research Handbook on Money Laundering*, Northampton 2015.
- Wajda P., *Rynki finansowe jako przedmiot szczególnego zainteresowania prawodawcy*, „Przegląd Prawa Publicznego”, 2011, 7/8.
- Wąsowski W., *Falszowanie sprawozdań finansowych*, Warszawa 2003.
- Wiciak K., Jałoszyński K., Aleksandrowicz T., *Bezpieczeństwo państwa a zagrożenie terroryzmem. Instytucje państwa wobec zagrożenia terroryzmem*, t. 2, Szczepiwo 2016.

- Wildowicz-Szumarska A., *Makroekonomiczne skutki prania brudnych pieniędzy*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, 2005, 2.
- Wiley M., *Transparency on Steroids – Bad for Your Health?*, Talking Points, 2023, <https://doi.org/10.59403/qap8td>.
- Wójcik J. W., *Kryminologiczna ocena transakcji w procesie prania pieniędzy*, Warszawa 2002.
- Wójcik J. W., *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych*, Warszawa 2002.
- Wójcik J. W., *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, wyd. 2.
- Zawłocki R., Królikowski M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011.

II Akty prawne

Prawo polskie

- Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o uniknięciu podwójnego opodatkowania i zapobieżeniu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu sporządzona w Waszyngtonie dnia 8 października 1974 roku, http://www.finanse.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=a80e272c-da4c-40a4-a195-19424eacdcf8&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).
- Dz.U. 1994 Nr 126, poz. 615 – Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli.
- Dz.U. 1995 Nr 15, poz. 69 – Ustawa z dnia 21 lutego 1995 r. o ochronie informacji niejawnych.
- Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1988 roku, ratyfikowana przez Polskę w dniu 19 maja 1997 r. (Dz.U. 1998 Nr 141, poz. 913 z późn. zm.), http://www.finanse.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=a14e4723-c944-4527-ac7f-9c1eea2596a4&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).
- Dz.U. 2000 Nr 116, poz. 1216 – Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (z późn. zm.).

- Dz.U. 2009 Nr 166, poz. 1317 – Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. (nowelizacja ustawy AML).
- Dz.U. 2010 Nr 46, poz. 276 – nowelizacja ustawy AML (art. 8 ust. 1).
- Protokół zmieniający Konwencję o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych, sporządzoną w Strasburgu dnia 25 stycznia 1988 roku, sporządzony w Paryżu dnia 27 maja 2010 r. (Dz.U. 2010 Nr 180, poz. 1071), http://www.finance.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=19f10f74-6478-4057-9d98-eb4095dc4862&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).
- Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu sporządzona w Warszawie dnia 13 lutego 2013 roku, http://www.finance.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=74c8567c-c799-4f43-8405-91d93d8e401c&groupId=766655 (dostęp: 29.08.2024 r.).
- Umowa ws. automatycznej wymiany informacji finansowych, Warszawa 2014, Ministerstwo Finansów, https://mf-arch2.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/wiadomosci/aktualnosci/archiwum-aktualnosci/-/asset_publisher/M1vU/content/umowa-ws-automatycznej-wymiany-informacji-finansowych/pop-up?_101_INSTANCE_M1vU_viewMode=print (dostęp: 23.07.2025 r.).
- Dz.U. 2014, poz. 455 – nowelizacja ustawy AML.
- Dz.U. 2015, poz. 1712 – Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wykonywaniu umowy FATCA.
- Dz.U. 2015, poz. 1855 – nowelizacja ustawy AML.
- Dz.U. 2017, poz. 521 – Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami (tekst jedn.; zm.: Dz.U. 2024, poz. 1588).
- Dz.U. 2018, poz. 1124 – Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tekst jedn.; zm.: Dz.U. 2024 poz. 17).
- Dz.U. 2024, poz. 17 – ustawa zmieniająca ustawę AML 2018.
- Dz.U. 2024, poz. 628 – Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.).
- Dz.U. 2025, poz. 163 – Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.).

Dz.U. 2025, poz. 278 – Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn.).

Prawo Unii Europejskiej

Dyrektywa Rady 91/308/EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie unie-możliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (Dz.U.U.E.L.1991.166).

Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on preven-tion of the use of the financial system for the purpose of money laundering (Dz.U.U.E.L.2001.344).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE z dnia 26 paździer-nika 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Dz.U.U.E.L.2005.309).

Rozporządzenie (WE) nr 1781/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. w sprawie informacji o zleceniodawcach, które towa-rzyszają przekazom pieniężnym (Dz.U.U.E.L.2006.345).

Dyrektywa Rady 2011/16/UE z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie współpra-cy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania i uchylająca dyrektywę 77/799/EWG (Dz.U.U.E.L.2011.64, s. 1 z późn. zm.).

Dyrektywa Rady 2014/107/UE z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.U.E.L.2014.359, s. 1).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/847 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych (Dz.U.U.E.L.2015.141).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finan-sowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (IV AMLD) (Dz.U.U.E.L.2015.141) – zm.: 2018/843/UE, 2024/1640/UE.

Dyrektywa Rady (UE) 2015/2376 z dnia 8 grudnia 2015 r. zmieniająca dyrek-tywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany infor-macji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.U.E.L.2015.332, s. 1).

- Dyrektywa Rady (UE) 2016/881 z dnia 25 maja 2016 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2016.146, s. 8).
- Dyrektywa Rady (UE) 2016/2258 z dnia 6 grudnia 2016 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w odniesieniu do dostępu organów podatkowych do informacji dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy (Dz.U.UE.L.2016.342, s. 1).
- Sprawozdanie Parlamentu Europejskiego w sprawie walki z oszustwami podatkowymi, uchylania się od opodatkowania i rajów podatkowych (2013/2060(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0162+0+DOC+XML+V0//PL> (dostęp: 30.08.2024 r.).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w zakresie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (V AMLD) (Dz.U.UE.L.2018.156).
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz sprawiedliwego i prostego opodatkowania wspierającego odbudowę gospodarczą (COM/2020/312 final z 15.07.2020, s. 14).
- Dyrektywa Rady (UE) 2021/514 z dnia 22 marca 2021 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania (Dz.U.UE.L.2021.104, s. 1).
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 września 2021 r. w sprawie wdrożenia wymogów UE dotyczących wymiany informacji podatkowych: postępy, wyciągnięte wnioski i przeszkody do pokonania (Dz.U.UE.C.2022.117, s. 20).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. ustanawiające Urząd ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (AMLA) (Dz.U.UE.L.2024.1620).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu (AMLR) (Dz.U.UE.L.2024.1624).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (VI AMLD) (Dz.U.UE.L.2024.1640).

Prawo Stanów Zjednoczonych

Currency and Foreign Transaction Reporting Act (Bank Secrecy Act), Public Law 91–508, 1970.

Money Laundering Control Act, Public Law 99–570, 1986 (18 U.S.C. §§ 1956–1957).

Anti-Drug Abuse Act, Public Law 100–690, 1988.

Annunzio-Wylie Anti-Money Laundering Act, Public Law 102–550, 1992.

Money Laundering Suppression Act, Public Law 103–325, 1994.

Money Laundering and Financial Crimes Strategy Act, Public Law 105–310, 1998.

USA PATRIOT Act, Public Law 107–56, 2001.

Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act, Public Law 108–458, 2004.

Foreign Accounts Tax Compliance Act, Public Law 111–147, 2010.

Anti-Money Laundering Act of 2020, Division F NDAA 2021, Public Law 116–283, 2021.

Corporate Transparency Act, 31 U.S.C. § 5336, 2020.

United States Code, Office of the Law Revision Counsel, <http://uscode.house.gov> (dostęp: 26.08.2024 r.).

Konwencje międzynarodowe

Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. (Dz.U. 1990 Nr 74, poz. 439).

Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta 15 listopada 2000 r. (Dz.U. 2005 Nr 18, poz. 158).

Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. 2008 Nr 165, poz. 1028).

Agreement between the Holy See, Acting Also in the Name and on Behalf of the Vatican City State, and the United States of America to Improve International Tax Compliance and to Implement the United States Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), <https://www.state.gov/documents/organization/245238.pdf> (dostęp: 30.08.2024 r.).

Dokumenty, standardy, raporty

Annual Report 2022–2023, Financial Action Task Force (FATF), Paris 2023, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/FATF-Annual-report-2022-2023.html> (dostęp: 17.04.2025).

Bank Secrecy Act / Anti-Money-Laundering Examination Manual, Federal Financial Institutions Examination Council, Washington D.C. 2014.

Cryptocurrencies and Money Laundering: A Global Perspective, Europol, The Hague 2022.

Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Rola, zadania, sprawozdanie za rok 2023, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2024, <https://www.iaml.com.pl/wiedza/generalny-inspektor-informacji-finansowej/> (dostęp: 25.03.2024).

Informacja o wynikach kontroli. System przeciwdziałania praniu pieniędzy, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2016.

International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation – FATF Recommendations, Financial Action Task Force (FATF), Paris 2023.

Money Laundering. A Banker's Guide to Avoiding Problems, U.S. Department of the Treasury, Washington D.C. 1993.

Special Information Sharing Procedures to Deter Money Laundering and Terrorist Activity, Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), 67 Fed. Reg., Washington D.C. 2002.

Sprawozdanie Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w 2010 roku, Generalny Inspektor Informacji Finansowej, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2011.

Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Paris 2017, <https://doi.org/10.1787/9789264267992-en>.

III Źródła internetowe

- Bazylejski Indeks AML 2023*, EY (dawniej Ernst & Young), https://www.ey.com/pl_pl/technical/serwis-audytow-sledczych/2023/11/bazylejski-indeks-aml-2023.html (dostęp: 25.03.2024 r.).
- Better Than Germany, Worse Than the Czech Republic. How Poland is Dealing with the Risk of Money Laundering. Experts Comment on Basel AML Index 2024*, Focus on Business, <https://focusonbusiness.eu/en/news/better-than-germany-worse-than-the-czech-republic-how-poland-is-dealing-with-the-risk-of-money-laundering-experts-comment-on-basel-aml-index-2024/6633> (dostęp: 23.07.2025 r.).
- Commercial Gaming Revenue Tracker*, AGA, <https://www.americangaming.org/resources/commercial-gaming-revenue-tracker/> (dostęp: 23.07.2025 r.).
- Financial Crime Holding Back US Economy – Nasdaq-Verafin report*, Nasdaq/Verafin, <https://www.nasdaq.com/newsroom/financial-crime-holding-back-us-economy-says-new-nasdaq-verafin-report> (dostęp: 25.03.2024 r.).
- Financial Crime Impacting the U.S. Economy*, Verafin, <https://verafin.com/2024/10/financial-crime-impacting-the-u-s-economy/> (dostęp: 25.03.2024 r.).
- Global Impact of Money Laundering on Finance*, SanctionScanner, <https://www.sanctionscanner.com/blog/global-impact-of-money-laundering-on-finance-912> (dostęp: 25.03.2024 r.).
- Krajowa ocena ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu*, PwC, <https://www.pwc.pl/pl/artykuly/krajowa-ocena-ryzyka-prania-pieniedzy-oraz-finansowania-terroryzmu.html> (dostęp: 25.03.2024 r.).
- Laundering of Monetary Instruments; Monetary Transactions in Property Derived from Unlawful Activity*, United States Code, Title 18, §§ 1956–1957, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1956> (dostęp: 22.06.2025 r.).
- Ministerstwo Finansów, <https://www.gov.pl/web/finanse> (dostęp: 2.09.2024 r.).
- Narodowy Bank Polski, http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/struktura/departamenty/operacji_krajowych.html (dostęp: 2.09.2024 r.).
- Pakiet AML/CFT – nowe rozdzanie w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Deloitte, <https://www.deloitte.com/pl/pl/Industries/financial-services/perspectives/pakiet-AML-czyli-nowe-rozdzanie-w-zakresie-przeciwdzialania-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu.html> (dostęp: 25.03.2024 r.).

PKB per capita – lista krajów, Trading Economics, <https://pl.tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita> (dostęp: 28.08.2024 r.).

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, Ministerstwo Finansów, <https://www.gov.pl/web/finanse/przeciwdzialanie-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu> (dostęp: 25.03.2024 r.).

The Impact of Financial Crimes on the Economy, Society, and Individuals, KYCHub, <https://www.kychub.com/blog/the-impact-of-financial-crimes/> (dostęp: 23.07.2025 r.).

U.S. Department of the Treasury, komunikat prasowy PO3299, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/po3299> (dostęp: 18.08.2024 r.).

U.S. Department of the Treasury, Resource Centre, www.treasury.gov (dostęp: 30.08.2024 r.).

STRESZCZENIE

W pracy został podjęty temat dotyczący form przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce oraz Stanach Zjednoczonych oraz wzajemnej współpracy w tym zakresie. Praca składa się z czterech merytorycznych rozdziałów. W rozdziale pierwszym została ukazana istota prania pieniędzy, podstawowe techniki prania pieniędzy oraz inne informacje ogólne dotyczące tego procederu. Drugi rozdział zawiera charakterystykę sposobów przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce, gdzie szczegółowo zostały opisane akty prawne obowiązujące na terenie Polski. W rozdziale tym zawarto również analizy i rozważania na temat wpływu prania pieniędzy na gospodarkę Polski. Rozdział trzeci zawiera natomiast opis sposobów przeciwdziałania praniu pieniędzy w Stanach Zjednoczonych, wraz z wpływem prania pieniędzy na gospodarkę USA z uwzględnieniem negatywnych zjawisk towarzyszących temu procederowi. W rozdziale czwartym omówiono zaś szereg dokumentów, których głównym założeniem była sprawna wymiana informacji podatkowych między Polską a Stanami Zjednoczonymi, pomocna w szczególności w walce z uchylaniem się od opodatkowania oraz zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu.

Monografia stanowi aktualne i merytorycznie rzetelne opracowanie problematyki przeciwdziałania praniu pieniędzy w kontekście porównawczym – z uwzględnieniem regulacji prawnych, rozwiązań instytucjonalnych oraz wyzwań technologicznych w Polsce i Stanach Zjednoczonych.

Dr Michał Pienias

Recenzowana monografia stanowić powinna istotny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Porusza temat ważny, aktualny i ciekawy. Podkreślić należy odwagę autora, który zajmuje się z jednej strony tak ważnymi, a z drugiej strony tak skomplikowanymi aspektami, jak przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy.

Dr Piotr Stolarczyk

